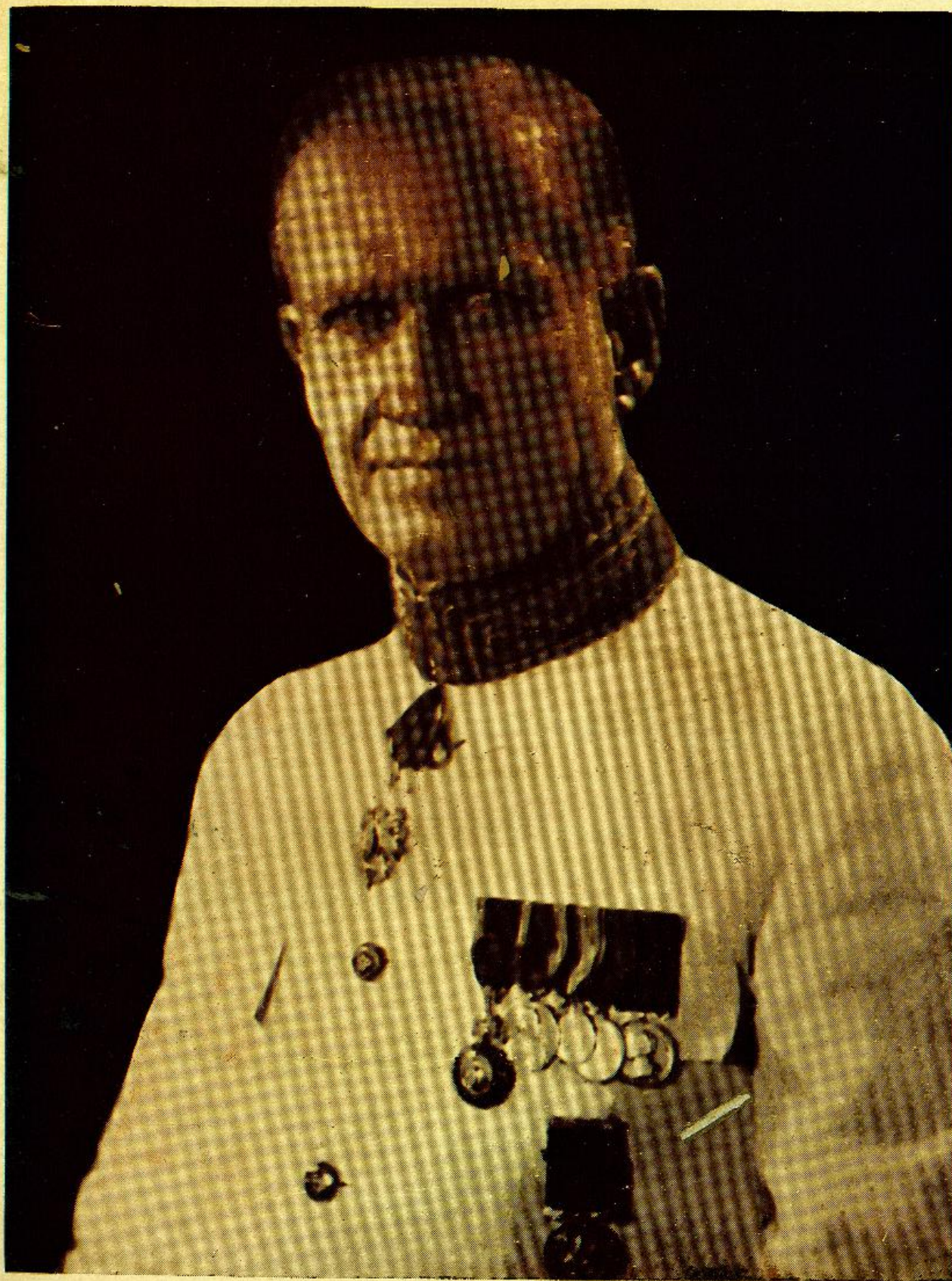

วารสารห้องสมุด T.L.A. BULLETIN

ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓

ประจำเดือน พฤษภาคม — มิถุนายน ๒๕๐๘

พระอาจารย์วิชาคม (DR. GEORGE B. MCFARLAND) 2409-2485.

วารสารห้องสมุด

T.L.A. BULLETIN

ปีที่ ๕

ฉบับที่ ๓

พฤษภาคม - มิถุนายน ๒๕๐๘

นิตยสารรายสองเดือนของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

พระอาชีวศึกษาม	ดำรง เพ็ชรพลาย	๑๓๕
แหล่งและบริการเอกสารทางด้านการเกษตร	จ. ประภาววัฒน์	๑๕๒
บัตรราชการกับผู้ใช้ห้องสมุด	ทองหยด ประทุมวงศ์	๑๕๓
แนวความคิดเกี่ยวกับอาคารห้องสมุด		
โรงเรียน	ดำรง เพ็ชรพลาย	๑๕๕
พระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	บุญเจือ องค์ประดิษฐ์	๑๖๘
วินสตัน เชอร์ชิลล์ รัฐบุรุษผู้ยิ่งใหญ่แห่งศตวรรษ (๒). ทวี มุขระโกษา		๑๗๐
เคลบข้อสอบวิชาครูประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา		
(ป.กศ. ต้น) พ.ศ. ๒๕๐๗ หมวด ก.		
วิชาบรรณารักษศาสตร์ (๒)	ทวี มุขระโกษา และ ชลัช ลีฉ้วนิช	๑๘๗
บทบรรณาธิการ—ความช่วยเหลือที่น่าสรรเสริญ		๑๘๕

T.L.A. BULLETIN

Volume 9, No. 3

May-June B.E. 2508 (1965)

CONTENTS

Dr. George B. McFarland	<i>Damrong Bejrablaya</i>	135
Agricultural Library Resources and Services		
in Thailand	<i>C. Prabhavivadhana</i>	150
Cards	<i>Tongyod Pratoomvongs</i>	153
Architecture of The School Library	<i>Damrong Bejrablaya</i>	159
King Mongkut's Manuscripts	<i>Boonchua Ongkapradit</i>	168
Winston Churchill, a Great Statesman of the Century (2)	<i>Tawee Mukatarakosa</i>	170
Key to The Library Science Examination {	<i>Tawee Mukatarakosa and</i>	
(B.E. 2507) (2)	<i>Shalash Liyavanija</i>	187
Editorial - Helping Hands		195

รายนามคณะกรรมการบริหารประจำปี พ.ศ. ๒๕๐๘

ของ

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

นายก

อุปนายก คนที่ ๑

อุปนายก คนที่ ๒

เลขาธิการ

เหรัญญิก

บรรณารักษ์

ปฎิคม

นายทะเบียน

ประธานแผนกพิเศษสัมพันธ์

ประธานแผนกเผยแพร่วิชาการ

ประธานแผนกประชาสัมพันธ์

ประธานแผนกจัดทำวารสาร

ประธานแผนกจัดพิมพ์

ประธานแผนกนิเทศห้องสมุด

ประธานแผนกบรรณานุกรมแห่งชาติ

ประธานแผนกศูนย์รวมบัตร

ประธานแผนกหาทุน

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

นางแม่นมาลี ชวลิต

นายสุข พงษ์สถิตย์

นางสาวอุทัย ทุตยะไพฑิ

นางสาวจรูญ วงศ์ยังอยู่

นางสาวกัทธิดี สัมบัติศิริ

นางสาวอุดม รัตติกาล

นายแพทย์ดำรง เพ็ชรพลาย

นางนิตยา จุฑามาศย์

นายสุข พงษ์สถิตย์

นางฉวีจันทร์ ช่างโซติ

นางสาวจริยา อิศรกำแหง

นายแพทย์ดำรง เพ็ชรพลาย

นางกฤษณ์ พิชัยเมื่อนิก

นางนิตยา จุฑามาศย์

นางสาวสุทธิดา อัมพวัน

ม.ร.ว. จีระพัฒน์ จักรพันธุ์

นางสาวกัทธิดี สัมบัติศิริ

นายคุณ ประภาดิฉิม

คุณหญิงนิลวรรณ ปิ่นทอง

นายกระจำนัง แม้นญาติ

นางสาวบุญเจือ องค์ประดิษฐ์

นายเออ บุษปะเกศ หงส์กุล

นางวิบูลย์ ชัยปาน

นางสาวศรีทอง ดีหาพงศ์

นางทรรคนิยา ภักทยานมิตร

นางสาวฉวีฉวีฉวี ฉวีฉวี

นายทอ มุขระโกษา

นายดร. พดศิริ

นางจิตตรา ประณี

Office Bearers of the T.L.A. 1965

President	: Mrs. Maenmas Chavalit
Vice President	: Mr. Sook Pongsatidya
	: Miss Uthai Thütiyapoth
Secretary	: Miss Rasa Wongyoungyu
Treasurer	: Miss Katalee Sombatsiri
Librarian	: Miss Lamool Ratakorn
Chief of Reception Committee	: Dr. Damrong Bejrablaya
Registrar	: Mrs. Nitaya Jutamart
Chief of Foreign Relations	: Mr. Sook Pongsatidya
Chief of Library Trainings	: Mrs. Sirin Chuangchote
Chief of Public Relations	: Miss Runjuan Intarakumhang
Editor of the T.L.A. Bulletin	: Dr. Damrong Bejrablaya
Chief of Publication	: Mrs. Kulap Kesmankit
Chief of Library Clinic	: Mrs. Nitaya Jutamart
Chief of Bibliography	: Miss Suthak Ampanwongs
Chief of Union Catalog	: M.R. Chiravathana Chakrabandh
Chief of Fund Raising	: Miss Katalee ombatsiri
Member	: Mr. Choon Prabhavivadhana
Member	: Miss Nilawan Pintong
Member	: Mr. Krachang Manyati
Member	: Miss Boonchua Ongkapradit
Member	: Mr. Eua Busapakes Hongskul
Member	: Mrs. Vibulpen Chaipani
Member	: Miss Srithong Sihapongsa
Member	: Mrs. Tusneeya Kalayanamit
Member	: Miss Vilawan Viranuvañti
Member	: Mr. Tawee Mukatarakosa
Member	: Mr. Daroon Bhalasiri
Member	: Mrs. Chittra Praniñ

วารสารห้องสมุด
T.L.A. BULLETIN

นิตยสารรายสองเดือน ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

วัตถุประสงค์ เพื่อ

ส่งเสริมและเผยแพร่วิชาบรรณารักษศาสตร์
ส่งเสริมและเผยแพร่งานศึกษาและวัฒนธรรม

บรรณาธิการ

นายแพทย์ ดำรง เพ็ชรพลาย

กรรมการที่ปรึกษา

นายกระจำน มั่นญาติ

ประจำกองบรรณาธิการ

นายชลัย ลีระวนิช

นายทวี มุขระโกษา

น.ส. ทองหยด ประทุมวงศ์

น.ส. ผกาพรรณ เบญจกาญจน์

น.ส. สุธิลักษณ์ อ่ำพันธ์

นายเอื้อ บุษปะเกศ หงสกุล

เจ้าของ

ผู้จัดการ, ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา

สำนักงาน

: สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

: นายแพทย์ ดำรง เพ็ชรพลาย

: สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

: คึกฤทธิ์เทพกัญญา เลขที่ ๒๔๑ หน้าวัดบวรนิเวศ

: ถนนพระสุเมรุ บางลำภู พระนคร

พิมพ์ที่

: โรงพิมพ์ มงคลการพิมพ์ ๑๐๑ ถนนตานี บางลำภู พระนคร

สงวนลิขสิทธิ์

ห้ามคัดลอกข้อความตอนหนึ่งตอนใดไปตีพิมพ์โดยไม่ได้รับอนุญาต

T.L.A. Bulletin

Official Bi-monthly journal of the Thai Library Association

Editor in Chief

Dr. Damrong Bejrablaya

Editorial Supervisor

Mr. Krachang Manyati

Editorial Staff

Mr. Eua Busapakes Hongskul

Miss Phakaivan Benchakarn

Mr. Shalash Liyavanija

Miss Suthilak Amnawongs

Mr. Tawee Mukatarakosa

Miss Tongyod Pratoomvongs

Owner : Thai Library Association

Mahamakut Rajvidyalaya

Bovoranives, Bangkok, Thailand

Printed at Mongkol Press, Bangkok, Thailand

(All rights reserved. No part of this journal may be reproduced in any form without the permission of the owner.)

พระอาจารย์ทศม

(หมอยอร์ช บี. แมคฟาร์แลนด์)

ดำรง เพ็ชรพลาย

พระอาจารย์ทศม หรือที่เรียกกันว่าหมอยอร์ชนั้น มีชื่อเต็มว่า หมอยอร์ช บรัดเลย์ แมคฟาร์แลนด์ (Dr. George Bradley McFarland) เป็นชาวอเมริกันผู้หนึ่งที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศไทยเป็นอันมากในหลายด้านด้วยกัน ซึ่งล้วนแต่ทำความมีชื่อเสียงเกียรติยศมาสู่ ไม่ใช่แต่ตัวท่านเองเท่านั้น ยังมาสู่วงศ์ตระกูลแมคฟาร์แลนด์ของท่านด้วย เกียรติยศชื่อเสียงของท่านได้จารึกอยู่เป็นประวัติที่น่าสรรเสริญทั้งจะนำมากล่าวต่อไป.

หมอยอร์ช เกิดที่กรุงเทพฯ (ที่จังหวัดธนบุรี) เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๐๕ ณ บ้านปากคลองบางหลวง (บางกอกใหญ่) อันเป็นสำนักงานของหมอบรัดเลย์ ผู้ซึ่งเป็นทั้งแพทย์และหมอสอนศาสนาชาวอเมริกัน ซึ่งมีชื่อเสียงโด่งดังในสมัยรัชกาลที่ ๓ รัชกาลที่ ๔ และในต้นรัชกาลที่ ๕ ท่านเป็นบุตรคนที่ ๓ ของอนุศาสนาจารย์ แซมมวลเอลจี. และ นางเจนอี. แมคฟาร์แลนด์ (Samuel G. and Jane E. McFarland) ผู้ซึ่งเดินทางมาถึงกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๐๓ ในรัชกาลที่ ๔ และต่อมาได้เดินทางไปดำเนินธุรกิจทางพระศาสนาที่จังหวัดเพชรบุรี.

ชื่อของท่านนั้นคำว่า "ยอร์ช" มาจากคำยอร์ชซึ่งเป็นชื่อยอร์ช พี. เฮย์ (George P. Hays) ซึ่งเป็นญาติของมารดาของท่าน ผู้ซึ่งขณะนั้นเป็นอธิการบดีวิทยาลัยวอชิงตันและเจฟเฟอร์สัน (President of Washington and Jefferson College) ส่วนคำว่า "บรัดเลย์" นั้นได้มาจากคำว่า Bradley ซึ่งเป็นชื่อตระกูลของหมอบรัดเลย์ ผู้ซึ่งมีพระคุณและเพื่อนของตระกูลแมคฟาร์แลนด์ กับทั้งบ้านของท่านผู้นี้ยังเป็นสถานที่เกิดของท่านอีกด้วย.

ท่านมีพี่น้องอยู่ด้วยกัน ๓ คน เป็นพี่ชาย ๒ คน คือ นายวิลเลียม เฮย์ส แซมมวลเอล แมคฟาร์แลนด์ และ นายเอ็ดวิน ฮันเตอร์ แมคฟาร์แลนด์ (William Hays Samuel

McFarland and Edwin Hunter McFarland) และน้องสาวคนหนึ่ง คือ นางสาวแมรี คอร์เวล แมกฟาร์แลนด์ (Mary Corwell McFarland).

เนื่องจากบิดาของท่านต้องไปปฏิบัติงานที่เมืองเพิร์ธบริก ดังนั้นชีวิตของท่าน ตั้งแต่เล็ก ๆ จึงคุ้นเคยกับชีวิตและความตรากตรำของท้องถิ่นชนบท และทำให้ท่านคุ้นเคย และเข้าใจในขนบธรรมเนียมในท้องถิ่นดี มีความสามารถพูดไทยได้ตลอดถึงร้องเพลงไทยได้ ดี ส่วนภาษาอังกฤษตลอดจนขนบธรรมเนียมชาวอเมริกันนั้นท่านเรียนจากบิดามารดาของท่าน เมื่อโตขึ้นมารดาสอนหนังสือ และบิดาสอนคำนวณ นอกจากนั้นเนื่องจากบิดาของท่าน ต้องออกไปปฏิบัติการงานนอกบ้านบ่อยครั้ง ซึ่งในบางครั้งลูก ๆ ก็ติดตามบิดาไปด้วย บิดาของท่านมักจะสอนสิ่งต่าง ๆ ที่พบเห็น ทำให้ท่านเรียนรู้อะไรจากธรรมชาติในแถบนั้นด้วย.

ท่านได้ศึกษาอีกทางหนึ่งโดยเรียนจากหนังสือที่บิดาของท่านพิมพ์ขึ้น ซึ่งเป็นหนังสือเพลงสวดที่ได้แปลและเรียบเรียงเป็นภาษาไทยซึ่งก็คือ McFarland Hymnal ที่พิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๑๙.

การศึกษาที่เมืองไทยของท่านที่เป็นลำดับขั้นนั้น แท้จริงนั้น ท่านเรียนที่โรงเรียนสวนอนันต์ที่ธนบุรี ซึ่งบิดาของท่านได้มารับหน้าที่เป็นอาจารย์ใหญ่ โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ในปี พ.ศ. ๒๔๒๒ สำหรับเจ้านายและบุตรข้าราชการเพื่อให้ทันกับกาลสมัย และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้บิดาของท่านมาเป็นอาจารย์ใหญ่ บิดาของท่านรับสนองพระบรมราชโองการที่พระราชทานในครั้งนั้น และอพยพเข้ามากรุงเทพฯ.

ท่านได้เล่าเรียนในโรงเรียนนี้จนกระทั่งจบหลักสูตรในปี พ.ศ. ๒๔๒๖ แล้วเข้าช่วยบิดาสอนในโรงเรียนอีก ๒ ปี หลังจากนั้นจึงออกเดินทางไปศึกษาต่อ ณ สหรัฐอเมริกา.

ในปี พ.ศ. ๒๔๒๗ ซึ่งขณะมีอายุได้ ๑๘ ปี ท่านได้ออกเดินทางไปยังสหรัฐอเมริกาเพื่อเรียนแพทยตามที่ท่านปรารถนา ท่านเริ่มเข้าเรียนในชั้นปีที่ ๒ ของวิทยาลัยวอชิงตันและเจฟเฟอร์สันที่เพนซิลวาเนีย และเรียนจบได้รับปริญญาจากวิทยาลัยนี้ในปี พ.ศ. ๒๔๒๙ ตอนปลายปีท่านได้เข้าศึกษาต่อในวิชาแพทย์ที่โรงเรียนแพทย์ Western Pennsylvania Medical College, Pittsburg. ซึ่งตอนนั้นยังไม่ค่อยเข้มงวดในการรับนักศึกษา

แพทย์นัก ท่านศึกษาจบได้รับปริญญา M.D. เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้รับรางวัลเครื่องมือผ่าตัด ๑ ชุด ท่านได้นำมาใช้ประโยชน์ต่อมาเมื่อกลับมาประเทศไทย.

หลังจากสำเร็จจากโรงเรียนแพทย์แล้วท่านเริ่มเรียนเพิ่มเติมในวิชาศัลยศาสตร์ที่ Baltimore College of Physicians and Surgeons พร้อมๆ กันนั้นเข้าฝึกหัดทางทันตกรรมที่ Chiurgical College of Dentistry อีกด้วย ท่านได้รับทั้งปริญญา M.D. และ D.D.S. จากสถานศึกษาทั้ง ๒ แห่ง และต่อมาได้รับอนุญาตให้ประกอบโรคศิลป์ได้ในมลรัฐแมริแลนด์ ท่านได้ปฏิบัติหน้าที่แพทย์ประจำบ้านอยู่ ณ โรงพยาบาลบัลติมอร์ เป็นเวลาถึง ๔ เดือน.

การศึกษาของท่านนี้ทำให้ท่านได้รับความรู้อย่างกว้างขวางและได้รับการฝึกฝนเป็นอย่างดี โดยเฉพาะในวิชา อายุรศาสตร์ ศัลยศาสตร์ และทันตกรรม ทำให้ท่านมีความสามารถสูง.

ในขณะนั้นที่เมืองไทยได้มีโรงเรียนแพทย์ตั้งขึ้นแล้วที่ศิริราชพยาบาล นายแพทย์ ที. เฮย์วาร์ด เฮย์ส (Dr. T. Hayward Hays) แพทย์มิชชันนารีเป็นอาจารย์สอน นายแพทย์ เฮย์สอ่านหนังสือไทยได้แต่ไม่มีความหมาย เวลาสอนอ่านหนังสือให้นักเรียนจดตาม จะถามจะตอบกันต้องมีล่ามทำให้การเรียนไม่สะดวก นายแพทย์เฮย์สเกรงจะไปไม่รอด จึงได้ตัดสินใจโทรเลขขอให้กลับเข้ามาเพื่อรับหน้าที่แทน ทั้งนี้เพราะเห็นว่าท่านมีความรู้ทั้งภาษาไทยและวิชาแพทย์ จะได้ทำให้การเรียนสะดวกขึ้น.

ท่านเดินทางกลับมายังประเทศไทยภายหลังตอบการติดต่อแล้ว มาถึงเมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๔ การเดินทางกลับครั้งนี้ไม่ใช่แต่เพียงท่านรับคำเชิญเท่านั้น แต่เป็นความปรารถนาของท่านที่จะกลับมารับใช้ประเทศซึ่งเป็นบ้านเกิด ของท่านที่ให้ความอบอุ่นในชีวิตปฐมวัยที่ทำให้ท่านรักและฝังใจตลอดมาอีกโสดหนึ่ง.

ท่านได้เข้ารับราชการตำแหน่งนายแพทย์ใหญ่ศิริราชพยาบาล เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๓๕ เมื่อท่านเริ่มงานในโรงเรียนแพทย์ครั้งแรกนั้น ท่านได้พบอุปสรรคหลายประการ นักเรียนขาดตำราและไม่มีความรู้พอที่จะอ่านหนังสือภาษาอังกฤษได้ดี และตำราภาษาไทยก็ไม่มี แม้ตอนแรกจะเพิ่มการสอนภาษาอังกฤษเข้าในหลักสูตร ท่านจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องทำตำราไทยขึ้น ครั้งแรกท่านร้องขอทางรัฐบาลแต่ไม่เป็นผล ท่านจึง

ได้ลงมือทำเองโดยทุนรอนของท่าน ใช้เครื่องพิมพ์อัดสำเนาพิมพ์คำบรรยาย การสอนจึงเป็นผลดีขึ้น.

ท่านสอนวิชาต่างๆ หลายอย่าง ตลอดถึงเรียนปรุ้งยาและทำการผ่าตัด ตอนแรกสอนแต่ผู้เดียว ภายหลังมีผู้สำเร็จเข้ารับราชการในโรงเรียนและมีแพทย์ชาวต่างประเทศมาช่วย.

หนังสือตำราที่ท่านทำนั้นได้มีหลายเล่มต่อมาได้จัดพิมพ์ออกมาเป็นเล่มใช้เป็นตำราเรียน เป็นต้นว่า:

๑. ตำรากายวิภาควิทยา แอนาโตมีเล่มที่ ๑ (Anatomy, Vol. I)

หนังสือเล่มนี้ ไม่ปรากฏว่าพิมพ์ที่ใดแต่ได้พิมพ์ขึ้นทั้งสิ้น ๕๐๐ ฉบับ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๕ มีทั้งหมด ๑๒๖ หน้า.

๒. หนังสือประถมสรีรศาสตร์ (Elementary Physiology)

พิมพ์ที่โรงพิมพ์องค์การเพลสไบที่เรียน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ มีทั้งหมด ๘๐ หน้า มีภาพเขียนประกอบ ห้ายเล่มมีศัพท์แพทย์เขียน ๑๖๕ คำ มีคำอ่านและคำแปลภาษาไทยเขียนเรียงตามลำดับอักษร.

๓. ตำราแพทย์แสดงด้วยภาพโรค ไม่ปรากฏที่พิมพ์แต่พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ มี ๓๒ หน้า.

นอกจากนี้มีพิมพ์อัดสำเนา เช่น ตำราแพทย์เซอร์เยอรี (Surgery) พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ ตำราแมททีเรีย เมดิกา เล่มหนึ่งของหมอยอร์ช (Materia Medica) และตำราแพทย์แผนกแพรคดิสออพเมคิสซัน เป็นต้น.

นอกจากการสอนในสมัยแรกๆ แล้ว ท่านยังได้เปิดสำนักงานทำฟันขึ้นที่บริเวณปากคลองตลาด ซึ่งเป็นบ้านที่บิดามารดาของท่านอยู่ร่วมด้วย รับบริการแก่คนทั่วไป และท่านได้ใช้สำนักงานทำฟันของท่านนั้นเผยแพร่กิจการด้านเครื่องพิมพ์ดีดภาษาไทยด้วย ต่อมาสำนักงานของท่านคับแคบและได้มีตึกแถวบริเวณสี่กั๊กพระยาครีเกิดขึ้นท่าน จึงย้ายไปเปิดสำนักงานที่นั่น เปิดบริการตั้งแต่สามโมงเย็นเป็นต้นไป กิจการทำฟันของท่านนี้ปรากฏว่าได้รับชื่อเสียงมากขึ้นทุกทีๆ จนท่านต้องเข้าไปทำในวังบ่อยๆ บริการนี้ทำไปจนถึงปี พ.ศ.

๒๔๕๕ จึงได้เลิกกิจการไป เพราะงานด้านอื่น ๆ ของท่านมีมากขึ้นจนไม่สามารถปลีกตัวไปทำได้

งานทางด้านการศึกษาที่สำคัญชิ้นหนึ่งก็คืองานทำปทานุกรมฉบับไทยเป็นอังกฤษของท่าน เนื่องด้วยท่านเกิดที่เมืองไทยนั่นเองทำให้เป็นการง่ายสำหรับท่านซึ่งเป็นชาวต่างประเทศ เพราะท่านสามารถพูดได้ทั้งสองภาษา และกอร์ปทั้งได้เคยทำการสอนในโรงเรียนสวนอนันต์และที่โรงเรียนแพทย์ ตลอดจนถึงความสนใจของท่านในการศึกษาภาษาไทยที่ท่านพากเพียรของท่านเองเป็นพิเศษจึงทำให้ท่านรู้ภาษาไทยดี อนึ่งก่อนที่ท่านจะเริ่มงานปทานุกรมของท่าน ท่านได้เคยช่วยดำเนินกิจการทำปทานุกรมของบิดาของท่านด้วย

เดิมปทานุกรมของบิดาของท่านเล่มนั้นเป็นปทานุกรมขนาดเล็กเคยจัดพิมพ์มาแล้วที่จังหวัดเพชรบุรีเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๘ (S.G. McFarland : English-Siamese Dictionary) ต่อมาพิมพ์ขึ้นอีกเป็นครั้งที่ ๒ ที่โรงพิมพ์ในโรงเรียนสวนอนันต์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๓ ปทานุกรมนั้นได้จัดพิมพ์ขึ้นอีกเป็นครั้งที่ ๓ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๓ โดยแก้ไขเพิ่มเติม จำนวนพิมพ์ครั้งนั้นถึง ๖๐๐ เล่ม แต่ได้จำหน่ายหมดไปในไม่ช้าขาดตลาดไปถึง ๕ ปี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖ จึงได้พิมพ์ขึ้นใหม่อีกเป็นครั้งที่ ๔ ได้จัดแปลแก้ไขเกือบทั้งหมดและพิมพ์ขึ้นเป็นจำนวนถึง ๒๐๐๐ เล่ม การพิมพ์ครั้งนี้ทำให้นั่งสอทันสมัยขึ้นมากและจำนวนหน้าเพิ่มมากขึ้น ฉะนั้นในปี พ.ศ. ๒๔๕๓ เมื่อจะจัดพิมพ์ขึ้นใหม่ก็จึงได้ส่งไปทำบล็อก ณ ประเทศญี่ปุ่น เพื่อให้ขนาดเล็กลง บล็อกนี้ภายหลังถูกทำลายไปสิ้นเนื่องจากแผ่นดินไหวในประเทศญี่ปุ่น ใน พ.ศ. ๒๔๕๘ ได้จัดพิมพ์ขึ้นใหม่ในเมืองไทยและต่อมาได้พิมพ์เพิ่มเติมอีกถึง ๔ ครั้งด้วยกัน คือใน พ.ศ. ๒๔๕๘, ๒๔๕๙, ๒๔๗๓ และ ๒๔๗๕ รวมทั้งหมดจัดพิมพ์ขึ้นถึง ๑๐ ครั้งซึ่งตลอดเวลาได้มีการปรับปรุงแก้ไขเปลี่ยนแปลงและเพิ่มเติมเรื่อย ๆ ทำให้ยังคงเป็นประโยชน์สำหรับนักเรียนที่เรียนภาษาอังกฤษตอนต้น ๆ

การทำซ้ำๆ เช่นนี้ทำให้ท่านมีความชำนาญขึ้นและเพื่อสนองศรัทธาของบิดาของท่าน ท่านจึงปรารถนาที่จะทำปทานุกรมขึ้นเองบ้าง ดังนั้นเมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ ท่านจึงซื้อลิขสิทธิ์ปทานุกรมมิชเชล ไทยเป็นอังกฤษ (E.B. Michell : Siamese-English Dictionary) และเริ่มลงมือทำใน พ.ศ. ๒๔๖๙ โดยต้องการจะแก้ไขเสียก่อน แต่ในขณะนั้นภาษาไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงมากมายนับแต่ปทานุกรมที่มิชเชลจัดพิมพ์ขึ้น และมีปทานุกรม

นุกรมของรัฐบาลเกิดขึ้น ท่านตกลงใจติดต่อขออนุมัติใช้คำจากปทานุกรม แล้วดำเนินการแก้ไขโดยใช้แบบของมิชเชลร่วมกับแบบปทานุกรมหลวง ท่านได้ดำเนินการนี้ด้วยความอุตสาหวิริยะมากกินเวลาถึง ๑๐ ปี ซึ่งเป็นเวลา ๕ ปีก่อนที่ท่านจะสิ้นอายุขัยจึงได้สำเร็จพร้อมที่จะพิมพ์ และได้พิมพ์สำเร็จลงก่อนหน้าที่สงครามโลกจะบังเกิดขึ้น.

การพิมพ์เริ่มราวๆ พ.ศ. ๒๔๘๐ โดยการทำให้ของพวกเพื่อน ๆ ของท่าน จัดทำเป็นเล่มทดลองก่อนโดยพิมพ์เพียง ๑๔๔ หน้าแล้วเย็บเป็นเล่มแจกไปยังนักเรียนผู้สนใจอยากจะให้งานนี้มีคุณค่าใช้ดูเป็นตัวอย่างก่อน ทำให้ท่านได้รับคำแนะนำเพิ่มเติมหลายประการ จึงได้แก้ไขและเพิ่มคำขึ้น มีคำอธิบายมากขึ้น ความผิดพลาดได้มีการแก้ไข และนอกจากนั้นพวกเพื่อนของท่านยังได้มาช่วยกันอ่านปฐุ พจนานุกรมให้อีกด้วย การพิมพ์สำเร็จลงในวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๔.

ขณะที่ท่านกำลังจะเดินทางไปพักผ่อนที่หนองแก หัวหิน ท่านได้รับหนังสือมา ๑ เล่ม ทำให้ท่านดีใจมากถึงกับทนุทนอมเปิดอ่านดูทีละหน้า ๆ จนตลอดการเดินทางครั้งนั้น ท่านมีความปลื้มปิติเป็นอันมากที่ทำงานชิ้นนี้สำเร็จลง และเป็นงานชิ้นที่ดีที่สุดในชีวิตที่ท่านมอบให้แก่ประเทศที่ท่านรัก ตลอดจนถึงชาวไทยผู้เป็นมิตรอันดีของท่านตลอดมา.

งานชิ้นนี้ดีแท้มิได้แพร่หลายเนื่องจากเกิดสงครามขึ้น ปทานุกรมฉบับนี้เป็นชนิดเล่มเดี่ยวจบ มีทั้งหมดกว่า ๑๐๐๐ หน้า และคำนวณกันทั้งสิ้น ๑๖๗,๕๔๖ คำ (G.B. McFarland: Thai-English Dictionary. Bangkok Press, 1941. xxi, 1019 p. app. 39 p.).

ภายหลังเกิดสงครามโลกขึ้นและมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ปทานุกรมเกี่ยวกับภาษาไทยในสหรัฐอเมริกา และหนังสือเล่มนี้มีอยู่เพียงไม่กี่เล่ม โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford University Press) โดยการอนุญาตของภริยาของท่าน จึงได้จัดพิมพ์ขึ้นใหม่เหมือนกับฉบับแรกแต่ทำให้มีขนาดเล็กลง โดยการพิมพ์พิเศษด้วยวิธีถ่ายรูป Photolithography พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๘๗ ต่อมาได้พิมพ์เป็นครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗, ครั้งที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ และครั้งที่ ๔ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ ตามลำดับ นับว่าเป็นปทานุกรมไทย-อังกฤษฉบับหนึ่งที่มีชื่อเสียงมากและแพร่หลายพอสมควร.

นอกจากงานต่างที่บรรยายมาแล้ว งานที่เกี่ยวข้องในประวัติของท่านอีกชิ้นหนึ่งก็คือเครื่องพิมพ์ดีดภาษาไทย เครื่องพิมพ์นี้ตัวท่านไม่ได้เป็นผู้ริเริ่มตั้งกัน แต่ได้ก่อสร้างงาน

เก่าซึ่งพี่ชายของท่าน คือ เอ็ดวิน ซึ่งเป็นผู้คิดประดิษฐ์ขึ้น เอ็ดวิน เป็นบุตรชายคนที่ ๒ ของ แซมมูเอล จี. แมกฟาร์แลนด์ เกิดที่กรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๙ เมื่อปฐมวัย ก็มีชีวิตอย่างเดียวกับท่าน แต่ในปี พ.ศ. ๒๔๑๖ บิดาได้พาครอบครัวทั้งหมดไปเยี่ยมสหรัฐอเมริกา และหลังจากบิดาและครอบครัวกลับเอ็ดวินและพี่ชายของเขาเกิดวิลเลียมได้อยู่ต่อเพื่อศึกษา เมื่อเอ็ดวินสำเร็จการศึกษาจบจากวิทยาลัยเจฟเฟอร์สัน และวิลเลียมก็สำเร็จเช่นกัน เขาทั้งสองได้เดินทางกลับมาหาบิดามารดาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๘ เอ็ดวินได้เข้ารับราชการในกระทรวงธรรมการ และต่อมาเมื่อพระเจ้าบรมวงศ์เธอสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเป็นเสนาบดี เอ็ดวินได้รับหน้าที่เป็นเลขานุการส่วนพระองค์ท่าน เอ็ดวินทำงานได้นานพอสมควรได้ทูลลากลับไปพักผ่อนและเยี่ยมญาติมิตรสหาย ณ สหรัฐอเมริกา การกลับไปครั้งนี้เอ็ดวินได้คิดหาว่าทางจะสร้างเครื่องพิมพ์ดีดภาษาไทยขึ้นใช้ เพราะยังไม่มีใครคิดขึ้นทั้ง ๆ ที่เครื่องพิมพ์ดีดได้มีใช้แพร่หลายในหลายประเทศในยุโรปแล้วในขณะนั้น เขาคิดถึงจำนวนพยัญชนะและวรรณยุกต์ของภาษาไทยเห็นว่ามีมาก จำเป็นจะต้องใช้เครื่องพิมพ์ดีดขนาดใหญ่ เขาเห็นว่าเครื่องพิมพ์ดีดของโรงงานสมิทพรีเมียร์เท่านั้น พอที่จะดัดแปลงเป็นเครื่องพิมพ์ดีดภาษาไทยได้ ดังนั้นเขาจึงตัดสินใจเข้าเรียนในแผนกทำเครื่องพิมพ์ ณ โรงงานสมิทพรีเมียร์.

เขาพยายาม คิดประดิษฐ์ตัวอักษรไทยเพื่อบรรจุในเครื่องแต่ไม่สามารถจะทำได้ เพราะมีพยัญชนะเกินไป ๒ ตัว เขาจึงตัดสินใจตัดคำ ข และ ค ออกเสีย เพราะเห็นว่าทั้งสองคำนี้เป็นคำตายและไม่ได้ใช้บ่อย ดังนั้นเครื่องพิมพ์ดีดของเขาจึงสำเร็จลงในที่สุด.

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ เอ็ดวิน เดินทางกลับมาพร้อมด้วยเครื่องพิมพ์ดีดภาษาไทย ซึ่งเขาเป็นคนแรกคิดประดิษฐ์ขึ้น เขานำมาด้วยความปลื้มใจในผลงานและด้วยความปรารถนาที่จะมาเผยแพร่ในประเทศไทย เมื่อเอ็ดวินมาถึงกรุงเทพฯ สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ย้ายจาก กระทรวง ธรรมการไปทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ดังนั้นเอ็ดวินจึงหมดหน้าที่ เขาตัดสินใจเดินทางกลับสหรัฐอเมริกาอีกครั้ง เพื่อเรียนเภสัชกรรม เขาได้ถึงแก่กรรมเสียก่อนเรียนจบในปี พ.ศ. ๒๔๓๙ เขาได้ทำพินัยกรรมยกสิทธิเครื่องพิมพ์ดีดนั้นให้แก่ท่าน โดยทำบ่งไว้ว่า “ให้ยอร์ช บี. แมกฟาร์แลนด์ เผยแพร่การใช้เครื่องพิมพ์ดีดภาษาไทยนั้นให้ได้ เพราะเขาเป็นผู้คิดขึ้นแต่ยังไม่ได้รับความนิยม” ดังนั้น

หลังจากเอ็ดวินถึงแก่กรรมลง ท่านก็ได้พยายามเผยแพร่การใช้โดยนำเครื่องพิมพ์ติดนี้ตั้งไว้ที่สำนักงานทำฟันของท่าน ซึ่งตั้งอยู่ปากคลองตลาด เมื่อมีผู้มาชมโดยเฉพาะข้าราชการเข้าไปชม ท่านพยายามแนะนำวิธีการใช้ การพิมพ์ พร้อมทั้งทดลองพิมพ์ให้ดู ทำให้ข้าราชการเหล่านั้นพอใจ เพราะพิมพ์ได้สะดวกรวดเร็วและเป็นระเบียบเรียบร้อยกว่าตัวเขียนเป็นอันมาก ต่อมาสถานที่ราชการทั่วไปจึงมาติดต่อกับท่านขอให้ส่งเครื่องพิมพ์ภาษาไทยชนิดนี้เข้ามา เมื่อได้มีผู้ต้องการมากพอสมควรท่านได้ส่งทำไปยังโรงงานสมิทพรีเมียร์ เครื่องพิมพ์ดีดภาษาไทยในครั้งแรกนี้จึงมาถึงประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐.

เมื่อกิจการทางค้าเผยแพร่วรรณคดีและร้านทำฟันไม่กว้างขวางพอ ที่จะทำธุระในค้าผู้ซื้อและบริการทำฟัน ท่านจึงเปิดห้างขึ้นใหม่ที่ติดตรงมุมถนนวิบูลย์พาณิชย์กับเจริญกรุงต่อกันในปี พ.ศ. ๒๔๕๑ ให้ชื่อว่า "ห้างสมิทพรีเมียร์" กิจการได้เจริญขึ้นเป็นลำดับ ทำให้จำหน่ายเครื่องพิมพ์ติดนี้ได้เป็นจำนวนหลายพันเครื่องภายในเวลาสองสามปี และในเวลานั้นสถานที่ราชการ ที่ทำการรัฐบาลทุกแห่งจะมีเครื่องพิมพ์สมิทพรีเมียร์ภาษาไทยอยู่ประจำ ราคาของเครื่องพิมพ์ติดนี้ไม่ปรากฏหลักฐานว่าจำหน่ายในราคาเครื่องละเท่าใด ต่อมาบริษัทสมิทพรีเมียร์ ได้มอบกรรมสิทธิ์การขายเครื่องพิมพ์ติดให้แก่บริษัทเรมิงตัน และเนื่องจากเครื่องพิมพ์ติดนี้เป็นชนิดแคระตาย จำเป็นต้องมีอักษรแยกโคดๆ ทำให้เครื่องใหญ่และมีน้ำหนักมาก ทั้งไม่สะดวกในการฝึกหัด ดังนั้นในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ บริษัทเรมิงตันจึงได้ประกาศห้ามส่งเครื่องพิมพ์ติดแคระตายอีกต่อไป เป็นอันว่าเครื่องพิมพ์ติดสมิทพรีเมียร์ตามแบบที่เอ็ดวินคิดขึ้นก็ถึงที่สิ้นสุดลง แต่บริษัทเรมิงตันได้สั่งให้บริษัทสมิทพรีเมียร์ผลิตเครื่องพิมพ์ดีดภาษาไทยขึ้นอีกแบบหนึ่ง ซึ่งมีแค่ร่ายได้แบบนี้ผู้ใช้ไม่นิยม เพราะไม่ถนัดมือพิมพ์กัน อย่างไรก็ตามทางห้างก็ไม่สามารถจะสั่งแบบเก่ามาจำหน่ายได้ จำเป็นต้องสั่งแบบใหม่เข้ามา ในเวลาต่อมาขณะที่ท่านลาไปพักผ่อน ณ สหรัฐอเมริกา ท่านได้ไปช่วยบริษัทเรมิงตันคิดสร้างเครื่องพิมพ์ดีดภาษาไทยแบบกระเปาะขึ้นอีกชนิดหนึ่ง เครื่องพิมพ์ติดนี้เป็นเครื่องพิมพ์ดีดที่กระทัดรัดและสามารถพิมพ์แบบสัมผัสที่ทั่วโลกนิยม.

เครื่องพิมพ์แบบนี้ให้ความสะดวกมากจนทำให้ผู้ใช้แบบเก่าๆ ออกทดลองดูไม่ได้ จึงทำให้ข้อรังเกียจต่างๆ หดไปทีละน้อยๆ นอกจากนั้นท่านได้เอาวิธีพิมพ์แบบสัมผัสมาใช้วิธีนี้ให้ผลเป็นที่น่าพอใจมากแก่ผู้ใช้เครื่อง ท่านจึงได้เปิดโรงเรียนสอนวิธีพิมพ์แบบสัมผัส

ขึ้น ก็นั้นเครื่องพิมพ์ดีดแบบสมิทพรีเมียร์จึงพ้นสมัยไป คงมีใช้บ้างในชนบทไกล ๆ
โดยนักพิมพ์ดีดมือเก่า ๆ เท่านั้น ในเวลานี้มีเครื่องพิมพ์ดีดสมิทพรีเมียร์รุ่นแรก ๑ เครื่องซึ่ง
ได้ใช้แล้วติดต่อกันเป็นเวลา ๓๕ ปี เก็บไว้ ณ พิพิธภัณฑ์สถาน โดยท่านเป็นผู้มอบให้ และ
อีกแห่งหนึ่งตามจดหมายเหตุแห่งอรุณเล่ม ๓๔ พ.ศ. ๒๔๗๑ หน้า ๕๔๕ ว่ามี “เครื่อง
พิมพ์ดีดภาษาไทยเครื่องแรกซึ่งทำขึ้นโดย เอ็ดวิน ฮันเตอร์ อยู่ที่ห้องพิพิธภัณฑ์ของโรงเรียน
สตรีวัฒนาวิทยาลัย” เป็นอนุสรณ์ถึงเครื่องพิมพ์ดีดภาษาไทยในครั้งแรกของประเทศไทย
ต่อมาความก้าวหน้าทางการใช้เครื่องพิมพ์ดีดภาษาไทยมีมากขึ้น ท่านก็ได้พยายามดัดแปลง
แก้ไขเครื่องเก่า ๆ ให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น พร้อมกันนั้นท่านได้ประดิษฐ์เครื่องพิมพ์ดีดภาษา
ไทยขนาดใหญ่มาตรฐานและเครื่องทำบัญชีเป็นภาษาไทยอีกด้วย ซึ่งในปัจจุบันบรรดาเครื่อง
พิมพ์ดีดกระเป๋าทัวทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ เครื่องพิมพ์ใหญ่มาตรฐาน และเครื่อง
พิมพ์ดีดทำบัญชีภาษาไทยจะเห็นชื่อแมคฟาร์แลนด์ติดอยู่ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของตระกูล
ของท่านที่สามารถประดิษฐ์เครื่องพิมพ์แบบเหล่านั้นขึ้น ต่อมาท่านได้ขยายงานมากขึ้นและ
ได้ตั้งสำนักงานบริการอย่างทันสมัยในความควบคุมของนายช่างอเมริกัน มีโรงเรียนสอน
พิมพ์ดีด ทำการค้าเครื่องมือเครื่องใช้เกี่ยวกับการพิมพ์ดีดพร้อมมูล มีคนงานมากขึ้นและ
เปลี่ยนชื่อเป็นบริษัทแมคฟาร์แลนด์พิมพ์ดีด จำกัด (McFarland Typewriter Co., Ltd.)
สำหรับโรงเรียนนั้นสอนแบบพิมพ์สัมผัสด้วยเครื่องพิมพ์ดีดเรมิงตัน และยังสอนให้ฟรีตาม-
เคียนแก่ผู้ซื้อเครื่องพิมพ์ดีดเรมิงตันภาษาไทยอีกด้วยทุก ๆ เครื่อง บริษัทแมคฟาร์แลนด์
พิมพ์ดีดจำกัดก็ได้เลิกลงกิจการไปเมื่อขณะญี่ปุ่นเข้ายึดครองประเทศไทย และรัฐบาลไทย
ได้สั่งยุบบริษัทในวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นอันว่ากิจการเกี่ยวกับเครื่อง
พิมพ์ดีดภาษาไทยก็สิ้นสุดลง.

งานสำคัญของท่านนอกจากที่กล่าวมาแล้ว งานทางก้นศาสนาของท่านก็ควร
กล่าวถึงอีกด้วย เพราะผลงานนี้ ได้มีส่วนก่อประโยชน์กับการศึกษาค้นคว้าแม้มิใช่ทางตรง
เนื่องจากท่านมีเลื่อมใสเชื่อใจในมิชชันนารีผู้เผยแพร่งานศาสนา ชีวิตของท่านจึงคลุกคลีกับ
งานของบิคารมารดาของท่าน มีศรัทธา เข้าใจและซาบซึ้งในงานด้านนี้ และเนื่องด้วยบ้าน
ของท่านอยู่ใกล้กับโรงเรียนกุลสตรีวังหลัง ของหม่อมโกศล จึงทำให้ท่านพบเห็นศาสนกิจ

บ่อยๆ ท่านจึงพอใจช่วยเหลืองานศาสนกิจของโรงเรียนนี้ โดยเฉพาะเมื่อแหลมไคล์มีฐานะต้องออกไปต่างจังหวัด.

เนื่องจากที่ท่านไปช่วยงานของโรงเรียนดังกล่าวและได้เห็น กิจการของโรงเรียนเจริญก้าวหน้า มีนักเรียนมาสมัครเพิ่มจำนวนมากทุกที ท่านจึงหาหนทางที่จะขยายโรงเรียน โดยไปชักเตรียมซื้อที่ดินไว้ที่ซอยวัฒนา บางกะปิ ซึ่งต่อมาได้ขายให้แหลมไคล์ในราคาต้นทุน รวมทั้งสิ้น ๒๕ ไร่ ซึ่งโรงเรียนกุลสตรีวังหลังต่อมาได้ขยายกิจการไปตั้ง ณ ที่นั้น และเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัยในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๖๗ ท่านภูมิใจเป็นอันมากในการเจริญก้าวหน้าของโรงเรียน พอเมื่อภรรยาคนแรกของท่านถึงแก่กรรมลงท่านได้ยกที่ดินของท่านที่ติดต่อกับโรงเรียนจำนวนวันออกให้อีก ๑๖ ไร่ โดยอุทิศให้เป็นอนุสรณ์แก่ภรรยาของท่าน (Marie Ina Root) ให้แก่องค์การอเมริกันเฟลสไบที่เรียน.

นอกจากนี้ท่านได้ซื้อที่แปลงย่อมๆ ที่ตำบลสะพานสว่างตั้งโรงเรียนขึ้นโดยที่ท่านและภรรยาสนับสนุนทางการเงิน และให้แหลมไคล์เป็นผู้ดำเนินการ จนถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๕ ท่านได้ยกโรงเรียนให้เป็นกรรมสิทธิ์ขององค์การอเมริกันเฟลสไบที่เรียน เพื่อให้กิจการนี้เจริญวัฒนาก้าวหน้าสืบต่อไป และขอร้องให้องค์การนั้นใช้ชื่อโรงเรียนนี้ว่า เยน เฮส เมมโมเรียล เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่มารดาของท่านซึ่งก็ได้เป็นผู้หนึ่งที่อุทิศและพลีกำลังในชีวิตเพื่อการศึกษาของสตรีโดยเฉพาะในจังหวัดเพชรบุรี โรงเรียนเยน เฮส เมมโมเรียลในขณะนี้ยังคงเปิดทำการสอนอยู่.

ในด้านธุรกิจของศาสนานี้ท่านได้ดำเนินการซ่อมแซมโบสถ์ที่จังหวัดเพชรบุรี ที่บิดาของท่านสร้างไว้เพื่อดำเนินงานด้านศาสนาแต่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๕ ซึ่งได้ทรุดโทรมลง ท่านทำงานนี้เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๔.

ท่านได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ปกครองของคริสตจักรที่ ๒ ในกรุงเทพฯ ซึ่งขณะนั้นดำเนินงานอยู่ที่โรงเรียนกุลสตรีวังหลัง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ ต่อมาได้ตั้งคริสตจักรที่ ๕ ขึ้นอีกท่านก็ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนี้อีกเช่นกัน ซึ่งคริสตจักรนี้ดำเนินงานอยู่ที่โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย.

งานในท่านอีกชั้นหนึ่งก็คืองานแปลพระคัมภีร์เมททิวกบทแรก เป็นภาษาไทย และพิมพ์ขึ้น นอกจากนี้ยังเขียนและพิมพ์บทพระวิวาระศึกษาสำหรับสอน ๓ เดือนด้วย

นอกจากนี้ท่านยังได้รับหน้าที่เกี่ยวกับงานทางบ้านสมาคมกรุงเทพคริสเตียน เพื่อ
เยาวชนอยู่หลายปีจนยุบเลิกไป และเมื่อทางองค์การอเมริกันเพรสไบทีเรียนตั้งสมาคม
บุญอิตขึ้น ท่านก็รับหน้าที่เป็นนายกของสมาคม ช่วยดำเนินการจนกระทั่งสมาคมนี้
เปลี่ยนไปเป็นงานของสมาคม ไว. เอ็ม. ซี. เอ.

งานที่สำคัญอีกชิ้นหนึ่งก็คืองานฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปีที่คณะโบสถ์แอดแวนต์ได้เข้า
มาทำนงงานศาสนาในประเทศไทยในปี พ.ศ. ๒๔๗๐ ซึ่งจัดได้ว่าเป็นงานใหญ่โตมีผู้มาชม
เป็นจำนวนมาก งานนี้ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีสถานที่คือพระราชวังสวนสราญ-
รมย์ และเสด็จพระราชดำเนินมาทรงเปิดงานเป็นปฐมฤกษ์ เนื่องมาจากงานนี้เองท่านได้
รวบรวมเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องทางศาสนา และได้จัดพิมพ์เป็นเล่มขึ้น เป็นหนังสือ
พงศาวดารของพวกคริสเตียนที่กล่าวถึงเรื่องราวและผลงานที่ได้ทำมาครบร้อยปีในประเทศ
ไทย หนังสือชิ้นนี้ก็คือ *Historial Sketch of Protestant Mission in Siam (1828-1928) Bangkok*
Time, 1928.

ชีวิตครอบครัวของท่านนั้น ท่านได้สมรสกับนางสาว แมรี อินา รู้ท (Marie Ina
Root) เมื่อ วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๙ ผู้ซึ่งท่านเคยรู้จักและติดต่อกันมาตั้งแต่
ครั้งท่านไปเรียนหนังสือที่สหรัฐอเมริกา เมื่อสมรสท่านอายุได้ ๒๙ ปี การสมรสกระทำที่
สหรัฐอเมริกาเมื่อท่านเดินทางกลับไปอีกครั้งกับบิดาของท่าน แมรี อินา รู้ท เป็นบุตรคนที่
๔ ของนายและนาง เจมส์ เอ. รู้ท (Mr. and Mrs. James A. Root) หลังจากแต่งงานแล้ว
ท่านและแมรีเดินทางกลับกรุงเทพ ฯ.

ที่กรุงเทพ ฯ แมรีได้ช่วยเหลืองานของท่านทุกอย่างด้วยความขยันและอดทนยิ่ง
แม้ว่าอากาศในเมืองไทยจะไม่ถูกกับเธออย่างมาก แต่เธอปฏิบัติหน้าที่ภรรยาที่ดีเป็นเวลา
นานถึง ๒๘ ปี แมรีถึงแก่กรรมในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ หลังจากล้มป่วยลง จึงทำให้
ท่านว่าเหว่มา.

ก่อนที่จะลาออกจากราชการท่านได้เดินทางไปสหรัฐอเมริกาอีกครั้งหนึ่งเพื่อไป
พักผ่อน ณ ที่นั้นท่านได้ทำการสมรสใหม่กับนางสาว เบร์ธา บลาวน์ท (Bertha Blount)
อาจารย์ของโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย ในวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๘ และได้เดินทาง
กลับมาประเทศไทยในเดือนพฤษภาคมต่อมา.

ท่านได้ลาออกจากราชการในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ พ้นหน้าที่ราชการของโรงเรียนแพทย์ไปทำงานส่วนตัวที่บริษัทแมกฟาร์แลนด์ จำกัด เกี่ยวกับการค้าเครื่องพิมพ์ดีดและอุปกรณ์เครื่องใช้อื่น ๆ เกี่ยวกับสำนักงาน แต่ท่านยังคงได้รับตำแหน่งเกียรติยศจากโรงเรียนแพทย์อยู่อีก

เกียรติยศและเกียรติคุณของท่านมีเป็นอเนกประการแก่โรงเรียนแพทย์ นับแต่ท่านได้เข้ารับราชการใน พ.ศ. ๒๔๓๕ ตามลำดับมีดังนี้.

พ.ศ. ๒๔๓๕ เป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนราชแพทยาลัยและนายแพทย์ใหญ่
จัดการทั่วไปของโรงพยาบาลศิริราช

พ.ศ. ๒๔๕๑ ได้รับตำแหน่งอาจารย์ต่างประเทศประจำราชแพทยาลัย

พ.ศ. ๒๔๖๕ เป็นศาสตราจารย์อุปการะคุณ อายุศาสตร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ในระหว่างที่ท่านเป็นอาจารย์ในโรงเรียนแพทย์ท่านสอนวิชาต่าง ๆ * ซึ่งมีดังต่อไปนี้

๑. กายวิภาควิทยา
๒. ศีรษะศาสตร์
๓. สรรพคุณยา
๔. วิชาผ่าตัด
๕. วิชาโรคประสาท
๖. วิชาโรคผิวหนัง
๗. แพรกติสออฟเมดิซิน

ท่านได้รับพระราชทานยศและบรรดาศักดิ์กับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ดังนี้

๑. ได้รับพระราชทานยศเป็น อำมาตย์เอก
๒. ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระอภัยมณี ตรีศกดินา ๘๐๐

เมื่อวันที่ ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๘.

๓. ได้รับพระราชทาน จตุราภรณ์ช้างเผือก ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๔. ได้รับพระราชทาน ตติยาภรณ์มงกุฎสยาม ในรัชกาล พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

๕. ได้รับพระราชทานเหรียญจักรพรรดิมาลา ในปี พ.ศ. ๒๔๖๘.

ชีวิตบั้นปลายของท่าน เมื่อท่านได้ดำเนินงานปทานุกรมไทย-อังกฤษสำเร็จนั้น เป็นเวลาก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ถูกกามมาถึงเมืองไทยเพียงเล็กน้อย พอสงครามโลก ถูกกามมาถึงและกองทัพญี่ปุ่นเดินทางเข้าประเทศไทย ท่านถูกกักกันตัวในฐานะเชลยศึกให้จำกักเชลยอยู่แต่ในบ้าน ท่านจึงอยู่ที่บ้านโฮลส์รุกเจียบ ๆ กับภรรยาตามลำพัง จนกระทั่งปลายเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๘๕ ท่านล้มป่วยลงต้องเข้ารักษาที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ต่อมาท่านถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ ด้วยความสงบ ศิริอายุได้ ๗๗ ปี มิได้มีบุตรสืบตระกูลเลยทั้งสองคราวที่แต่งงาน.

ศพของท่านได้ถูกนำไปกระทำพิธีบรรจุในวันรุ่งขึ้น ณ สุสานโปเตสแตนท์ ในที่ที่ท่านได้จัดสร้างขึ้นไว้เอง ต่อมาจึงได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเพลิงจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส อันเป็นเกียรติสูงเสมอเจ้านายหรือข้าราชการผู้สูงศักดิ์ เมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๔๘๓ อันเป็นเกียรติสูงสุดที่ท่านได้รับในครั้งสุดท้าย จากนั้นอัฐิของท่านถูกนำไปบรรจุไว้ ณ สุสานเกิม.

สิ่งที่เป็นอนุสรณ์สำหรับท่านนั้นมีหลายประการ ดังเช่น ในครั้งที่ท่านมีอายุครบ ๗๐ ปี บรรดาศิษย์ได้จัดงานฉลองบูชาครูขึ้น ณ สโมสรแพทย์ เมื่อวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๘ มีพิธีสมโภชแบบไทย ๆ ที่ทำให้ท่านปลาบปลื้มและปีติยินดีเป็นอันมาก เพราะได้มีศิษย์มาร่วมงานจำนวนมาก และได้กระทำพิธีมอบของขวัญให้แก่ท่าน และรวบรวมเงินทำรูปปั้นของท่านขึ้นไว้เป็นเกียรติและที่รำลึก รูปปั้นนี้เป็นรูปปั้นท่านข้างครึ่งตัวมีลักษณะกลม ทำด้วยปูนปลาสเตอร์ ปัจจุบันนี้แขวนเก็บรักษาไว้ในหอสมุดศิริราช โรงพยาบาลศิริราช.

อนุสรณ์อีกอันหนึ่งเมื่อภายหลังท่านถึงแก่กรรม และสงครามเล็ก แหม่มบลาวน์ท ภรรยาของท่านได้สนอง ปราธนา ของท่าน ที่จะให้มี บริษัทที่ดำเนินการ จำหน่าย

อุปกรณ์สำนักงาน เธอได้ติดต่อกับบรรดาเพื่อน ๆ ของเธอแจ้งเรื่องนี้ ซึ่งต่อมาจึงได้มีการ
 กำหนดลงทุนร่วมกันจัดตั้งบริษัทขึ้น โดยใช้ชื่อบรรดาศักดิ์ของท่านเป็นชื่อ คือบริษัท
 “วิทยาคม จำกัด” ตั้งอยู่ที่ปากคลองตลาดในปัจจุบันนี้ กำหนดกิจการค้าเครื่องใช้ภายใน
 สำนักงานและส่วนหนึ่งจำหน่ายอุปกรณ์การแพทย์และยา นับเป็นอนุสรณ์ของท่านตลอดไป
 ได้อีกอย่างหนึ่ง.

ในระหว่างสงครามโลก ภายหลังท่านถึงแก่กรรม ทาง Office of War
 Information สหรัฐอเมริกาได้จัดสร้างเรือและดำเนินพิธีปล่อยลงน้ำในวันที่ ๒๑ พฤษภาคม
 พ.ศ. ๒๔๘๗ เป็นเรือแบบ Liberty Ship ให้ชื่อว่า George B. McFarland โดยหม่อม
 บลวาทภรรยาของท่านเป็นผู้กระทำพิธี ณ เมือง ริชมอนด์ แคลิฟอร์เนีย (Richmond,
 California) นับว่าเป็นเกียรติแก่ท่านอีกอย่างหนึ่ง.

นอกจากนั้นบรรดาศิษย์ของท่านรวม ๑๔๒ คนได้รวบรวมนำส่งเงิน ๑๕๒๖๐.๐๐
 บาทจัดตั้งเป็นทุนขึ้น ให้ชื่อว่า “ทุนพระอภัยวิทยาคม” เก็บดอกผลช่วยนักศึกษาที่ขัดสน
 ทุนนี้หม่อมของท่านได้ร่วมสมทบอีก ๕๐๐.๐๐ บาท ทุนนี้ส่งคณะแพทยศาสตร์และศิริราช
 พยาบาลเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๙๔ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ท่านผู้ซึ่งเป็นอาจารย์ ซึ่ง
 ได้ออกดอกผลช่วยนักศึกษาไปหลายคนแล้ว.

อุปนิสัยใจคอของท่านนั้น ปรากฏว่าท่านเป็นคนรักงาน ไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย
 เสียส่วนตัวเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ดังเห็นได้จากการที่ท่านสละทุนส่วนตัวจัดทำตำราขึ้น
 ทำให้นักเรียนแพทย์ได้รับความสะดวกในการเรียนเป็นอันมาก โดยเฉพาะการสอนแล้วท่าน
 ทำด้วยความมานะพากเพียรอย่างหาผู้ใดเสมอเหมือนได้ยาก ท่านพยายามเคี่ยวเข็ญกวัดข้น
 ให้นักเรียนที่ไม่ตั้งใจหรือไม่เข้าใจในคำบรรยายจนได้รับความรู้เต็มที่ และในเรื่องการ
 บรรยายนั้นท่านบรรยายวิชาต่างๆ คราวละนาน ๆ ติดต่อกันไป ทั้งนี้ก็ด้วยความปรารถนาดี
 ของท่าน นอกจากนั้นท่านยังอบรมสั่งสอนตักเตือนในเรื่องศีลธรรมจรรยาแก่นักเรียนของ
 ท่านอยู่เสมอจึงทำให้ศิษย์ทั้งหลายนิยม รักใคร่ยำเกรงท่านเป็นอันมาก การนี้เห็นได้ในครั้ง
 งานฉลองอายุครบ ๗๐ ปีของท่าน ศิษย์ได้มาร่วมงานเป็นจำนวนมากทั้งนี้ก็ด้วยความรัก
 นับถือในตัวท่านและเพื่อแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อท่าน.

ในที่สุดท่าน พระอาจารย์ทวยาคม หรือหมอยอร์ช บี. แมกฟาร์แลนด์ ผู้ซึ่งเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการวางรากฐานการศึกษาแพทย์แผนปัจจุบันในเมืองไทยใน สมัยแรกเริ่มตั้งโรงเรียนแพทย์ เป็นอาจารย์ผู้ปกครองคนแรก เป็นอาจารย์สอน เป็นนายแพทย์ใหญ่ของโรงพยาบาลศิริราช ก็ได้จากไป แม้ร่างกายท่านจะได้กับสลายไปแล้วแต่คุณความดีของท่านยังฝังลึกอยู่ในจิตใจของศิษย์และอนุชนรุ่นหลังตลอดไปชั่วกาลนาน.

งานของท่านไม่ว่าจะเป็นงานใดมีผลจารึกไว้เป็นประวัติหน้าสรรเสริญอย่างยิ่ง ไซ้แต่ท่านจะทำให้แก่ตัวเองหรือวงศ์ตระกูลเท่านั้นก็หาไม่ ท่านยังทำเพื่อสนองคุณประเทศบ้านเมืองที่ท่านได้กำเนิด ได้ปรารถนาจะอยู่ ด้วยความรัก ความกตัญญู ด้วยความเต็มใจ.

พระอาจารย์ทวยาคม เป็นผู้ที่ได้ใช้ชีวิตของท่านให้เป็นประโยชน์ อันควรแก่การสรรเสริญอย่างยิ่ง ท่านมาดี ทำดี และได้ไปดีแล้ว.

เอกสาร :

๑. McFarland, B.B. McFarland of Siam. New york, Vantage Press., 1958.
๒. ท. อมาตยกุล. ศิลปากร. ปีที่ ๔, เล่ม ๓, กันยายน ๒๕๐๓. หน้า ๒๗-๓๕.
๓. บัณฑิตนราทร, พระ. ทัศนะวันครู ๒๕๐๓. "ประวัติพระอาจารย์ทวยาคม." พระนคร, คุรุสภา, ๒๕๐๓.
๔. แมกฟาร์แลนด์, ยอร์ช บี. ประวัติสกุลแมกฟาร์แลนด์ในสยาม. พระนคร, เสรีวานิส, ๒๔๙๓.
๕. เวชนิสสิท ๒๔๗๒.
๖. เวชนิสสิท ๒๔๗๘.
๗. เวชนิสสิท ๒๔๘๒.
๘. เวชนิสสิท ๒๔๘๘-๒๔๙๙.
๙. สารศิริราช. ปีที่ ๒, ฉบับที่ ๑๐, ตุลาคม ๒๔๙๓. หน้า ๕๐๘-๕๒๑.
๑๐. สารศิริราช, ฉบับพิเศษ สมณาคณ. มิถุนายน ๒๔๙๕.
๑๑. สงวน อึ้งก. สิ่งแรกในเมืองไทย. พระนคร, แพรวพิทยา, ๒๕๐๒.
๑๒. สงวน อึ้งก. สิ่งแรกในเมืองไทย ชุด ๓. พระนคร, แพรวพิทยา, ๒๕๐๓.

AGRICULTURAL LIBRARY RESOURCES AND SERVICES IN THAILAND

C. Prabhavivadhana

Agricultural library resources are located mainly in Kasetsart University, which is the national agricultural university of Thailand. But inasmuch as Thailand is largely an agricultural country, whose agricultural library resources and services must also be available elsewhere for national economic development.

Altogether, there are six organizations in Thailand providing agricultural resources and services; viz.

- (1) the Government Tobacco Monopoly under the Ministry of Finance,
- (2) Kasetsart University,
- (3) Department of Forestry,
- (4) Ministry of Agriculture,
- (5) Royal Irrigation Department, and
- (6) Thai National Documentation Centre.

Of these six, only the Thai National Documentation Centre renders services to the general public; while the rest each serves its own organization.

The Government Tobacco Monopoly operates two libraries, one in Bangkok which carries 21 periodicals and the other, at its experimental station in Chiangmai in the north of Thailand, has 274 books and 24 periodicals.

The Kasetsart University Library which is the largest of all in the this field contains 22,917 books and 160 periodicals; this university which is in Bangkok, is under the Prime Minister's Office.

There are three libraries in the premises of Ministry of Agriculture, i.e. the Library of the Division of Agriculture Economics which has 1,000 books and 43 perio-

dicals, the Library of the division of Foreign Agricultural Relations which has 500 books and the Library of the Department of Fisheries which carries 500 books and 1,200 periodicals.

Outside its premises the Ministry of Agriculture has also two more libraries, viz. the Royal Forestry Department Library which owns 3,000 books and 105 periodicals and the Royal Irrigation Department Library which carries 2,080 books and 82 periodicals.

Only the Thai National Documentation Centre renders special services in document reproduction, such as microfilm and photocopies. Thai National Documentation Centre has been operating only a year, and its collection, of which agriculture is a part is composed of 3,000 titles of books, 1000 pamphlets, 1222 periodicals, 160 microfilms and 33 photocopies.

When the new Agricultural Research Institute is set up in the near future under the Applied Scientific Research Cooperation of Thailand the collection of the Thai National Documentation Centre in agriculture will be considerably increased.

(เรื่องย่อ จากบทความข้างต้น)

แหล่งและบริการเอกสารทางด้านการเกษตร

จ. ประภาวิวัฒน์

แหล่งและบริการทางด้านการเกษตร ในประเทศ มีอยู่ดังต่อไปนี้ :-

๑. ห้องสมุดโรงงานยาสูบ กระทรวงการคลังมีอยู่ ๒ แห่งคือ
 - ก. ที่กรุงเทพฯ มีวารสาร ๒๑ รายการ
 - ข. ที่สถานีทดลอง ที่เชียงใหม่ มีหนังสือตำรา ๒๗๕ เล่ม และวารสาร ๒๔ รายการ
๒. ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีหนังสือ ๒๒๔,๑๗ เล่ม และวารสาร ๑๖๐ รายการ
๓. ห้องสมุด สังกัดกระทรวงเกษตรมีอยู่ คือ.
 - ก. ห้องสมุดกองเศรษฐกิจการเกษตร มีหนังสือ ๑๐๐๐ เล่ม และวารสาร ๔๓ รายการ
 - ข. ห้องสมุดกองการเกษตรต่างประเทศ มีหนังสือ ๕๐๐ เล่ม
 - ค. ห้องสมุดกรมการประมง มีหนังสือ ๕๐๐ เล่ม และวารสาร ๑๒๐๐ รายการ
 - ง. ห้องสมุดกรมป่าไม้ มีหนังสือ ๓๐๐๐ เล่ม และวารสาร ๑๐๕ รายการ
๔. ห้องสมุดกรมชลประทาน. กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ มีหนังสือ ๒๐๘๐ เล่ม และวารสาร ๘๒ รายการ
๕. ศูนย์บริการเอกสารการวิจัย มีหนังสือทางด้านการเกษตรอยู่ด้วย ในจำนวนหนังสือทั้งหมด ๓๐๐๐ เล่ม จุลสาร ๑๐๐๐ รายการ วารสาร ๑๒๒๒ รายการ ไมโครฟิล์ม ๑๖๐ รายการ และเอกสารคัดสำเนาด้วยภาพถ่าย ๓๓ รายการ

ศูนย์บริการเอกสารการวิจัยเป็นแหล่งที่ให้บริการโดยทั่วไปเพียงแห่งเดียว และถ้าหากสถาบันการค้นคว้าทางเกษตรจัดตั้งขึ้น เอกสารก็จะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ส่วนห้องสมุดอื่น ๆ นั้นให้บริการเฉพาะภายในกรมกองเท่านั้น.

บัตรรายการกับผู้ใช้ห้องสมุด

ทองทอด ประทุมวงศ์

ห้องสมุดได้เริ่มมีบทบาทที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งในวงการศึกษาของเมืองไทยในปัจจุบันนี้ เพราะห้องสมุดได้กลายเป็นศูนย์กลางของแหล่งวิชาการทั้งหลาย ซึ่งได้แก่ หนังสือ วารสาร และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ รวมทั้งอุปกรณ์โสตทัศนศึกษา อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษ การสอน ตลอดจนการพักผ่อนหย่อนใจ และเพื่อให้ห้องสมุดเป็นศูนย์กลางของสรรพวิชาการ ที่แท้จริง ห้องสมุดสมัยใหม่จึงจำเป็นต้องมีการจัด การดำเนินงาน และการให้บริการแก่ผู้ใช้ อย่างกว้างขวาง ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยหลักวิชาทางบรรณารักษศาสตร์เข้ามาช่วย อย่างไรก็ดี หากท่านมีโอกาสดูชมห้องสมุดต่าง ๆ ในปัจจุบันนี้ ท่านย่อมจะรู้สึกว่ามีอะไรใหม่ๆ แปลกๆ หลายสิ่งหลายอย่างเป็นที่สะดุดตาสะดุดใจของท่าน ซึ่งทำให้ห้องสมุดในสมัยนี้แตกต่างไป จากห้องสมุดในสมัยโบราณอย่างสิ้นเชิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดแบ่งหนังสือออกเป็นหมวดหมู่ โดยเลือกหนังสือที่อยู่ในหมวดวิชาเดียวกัน มีเนื้อเรื่องหรือแบบอย่างการประพันธ์ คล้ายคลึงกันไว้ด้วยกัน และมีสัญลักษณ์แทนเนื้อเรื่องของหนังสือและผู้แต่งแต่ละเล่มติดไว้ที่สันหนังสือ เพื่อบอกให้รู้ตำแหน่งแห่งที่ของหนังสือแต่ละเล่ม และเพื่อให้ “หยิบถึงง่าย หยาก็รู้ ดูก็งามตา” นอกจากนี้ก็มีการบันทึกข้อความที่สำคัญ ๆ เกี่ยวกับหนังสือและสิ่งพิมพ์ อื่น ๆ รวมทั้งอุปกรณ์โสตทัศนศึกษาทุกชนิดไว้ในบัตรแข็ง ซึ่งเรียกว่า “บัตรรายการ” บัตรรายการนี้เก็บเรียงตามลำดับตัวอักษรไว้ในตู้หลายๆ ชั้นซึ่งจัดทำเป็นพิเศษสำหรับใส่ บัตรรายการโดยเฉพาะเรียกว่า “ตู้บัตรรายการ”.

ท่านที่เคยไปชมหรือเคยไปใช้ห้องสมุดในปัจจุบันนี้มาแล้ว คงจะได้เห็น ได้ฟัง ได้รู้จักและคุ้นเคยกับการใช้บัตรรายการมาบ้างแล้วพอสมควร แต่เพื่อให้ท่านได้มีโอกาส ใกล้ชิดสนิทสนมกับบัตรรายการให้มากยิ่งขึ้น จึงขอถือโอกาสนี้แนะนำให้บรรดาท่านที่ยัง ห่างเหินหรือไม่เคยใช้บัตรรายการได้รู้จักมักคุ้นกับบัตรรายการ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับ

ห้องสมุดสมัยใหม่และจะขาดเสียมิได้เลย เพราะเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ท่านผู้ใช้ห้องสมุดสามารถค้นหาเรื่องราวหรือหนังสือที่ต้องการได้ด้วยตนเอง.

บัตรรายการคืออะไร หากจะมีผู้ถามว่าบัตรรายการคืออะไร คำตอบที่ง่าย ๆ สั้น ๆ ก็คือ บัตรรายการคือบรรณานุกรมหรือคุณแจหรือมีคำคุณศัพท์ ที่จะนำผู้ใช้ห้องสมุดไปยังหนังสือและอุปกรณ์โสตทัศนศึกษาทั้งหลายที่ห้องสมุดมีอยู่ได้สะดวกที่สุดและรวดเร็วที่สุด บัตรรายการจะช่วยตอบคำถามเกี่ยวกับปัญหาต่อไปนี้คือ ห้องสมุดมีหนังสือที่คนนั้น ๆ แห่งหรือไม่ ห้องสมุดมีหนังสือชื่อนั้น ๆ หรือไม่ และห้องสมุดมีหนังสือเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ หรือไม่ นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้ใช้ห้องสมุดทราบรายละเอียดอื่น ๆ เกี่ยวกับผู้แต่ง เช่น ผู้แต่งที่ใช้นามแฝงนั้น ๆ มีนามจริงว่าอะไร ผู้แต่งคนนั้น ๆ แต่งหนังสืออะไรบ้าง ให้รายละเอียดอื่น ๆ เกี่ยวกับหนังสือแต่ละเล่ม เช่น พิมพ์เมื่อไร ใครพิมพ์ มีกี่หน้า มีภาพประกอบหรือไม่ เป็นต้น.

วัตถุประสงค์ในการทำบัตรรายการ ก็เพื่อให้ผู้ใช้ห้องสมุดสามารถค้นคว้าหาหนังสือและอุปกรณ์โสตทัศนศึกษาได้ด้วยตนเอง ด้วยวิธีที่สะดวกที่สุด และเสียเวลาน้อยที่สุด เพียงแต่ทราบชื่อผู้แต่ง ชื่อเรื่อง หรือเนื้อเรื่องของหนังสือ แต่เพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ใช้ก็สามารถหาหนังสือได้.

บัตรรายการแบ่งออกเป็นกี่ชนิด บัตรรายการแบ่งออกได้หลายประเภท อาทิ เช่นบัตรผู้แต่ง บัตรผู้แต่งร่วม บัตรชื่อเรื่อง บัตรเรื่อง บัตรผู้แปล บัตรชื่อชุดของหนังสือ บัตรแจ้งหนังสือ บัตรโยง บัตรจำแนกชนิดต่างๆ เช่น บัตรจำแนกผู้แต่ง บัตรจำแนกชื่อเรื่อง และบัตรจำแนกเรื่อง เป็นต้น.

บัตรรายการบรรจุข้อความอะไรบ้าง ข้อความต่างๆในบัตรรายการ ได้แก่ เลขเรียกหนังสือ ซึ่งประกอบด้วยเลขหมู่ของหนังสือและเลขหนังสือหรือที่เรียกว่าเลขประจำตัวผู้แต่ง ได้มาจากอักษรย่อตัวแรกของชื่อผู้แต่งกับเลขประจำตัวผู้แต่งแต่ละคน เลขเรียกหนังสือนี้จะอยู่ที่มุมซ้ายของบัตร นอกจากนี้ก็มีชื่อผู้แต่ง ชื่อเรื่องของหนังสือ ครั้งที่พิมพ์ สถานที่พิมพ์ สำนักพิมพ์ ปีที่พิมพ์ จำนวนหน้า หรือจำนวนเล่มของหนังสือ ภาพประกอบ แผนที่ แผนรูป และแนวสืบค้น แต่สำหรับหนังสือบางเล่ม ห้องสมุดเพิ่มข้อความอื่นๆ เช่น ชื่อชุดของหนังสือ หมายเหตุ และสารบาญ เพิ่มขึ้นอีกด้วย.

บัตรยืมหนังสือหรือบัตรผู้แต่ง บัตรรายการที่สำคัญที่ใช้เป็นหลักในการทำบัตรชนิดอื่น ๆ ได้แก่บัตรผู้แต่งหรือที่เรียกว่าบัตรยืมหนังสือ เป็นบัตรที่ลงชื่อผู้แต่งเป็นรายการสำคัญบนบรรทัดแรกของบัตร แล้วลงรายละเอียดต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว สำหรับการลงชื่อผู้แต่งเป็นรายการสำคัญนั้นลงแต่ชื่อแท้ ๆ ตัดคำว่า นาย นางสาวหรือ ค็อกเตอร์ออก ผู้ที่มีบรรดาศักดิ์ หรืออิสริยยศ หรือยศ ลงไว้ข้างหลังชื่อ กันด้วยเครื่องหมายจุลภาค เช่น หลวงวิจิตรวาทการ ลงว่า วิจิตรวาทการ, หลวง พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ลงว่า จุลจักรพงษ์, พระองค์เจ้า เป็นต้น สำหรับผู้แต่งนั้นนอกจากจะเป็นบุคคลแล้ว สมาคม สโมสร บริษัท องค์การ สถาบัน และหน่วยราชการต่าง ๆ ที่จัดให้มีกรรพิมพ์หนังสือไทยมิได้ระบุนามผู้แต่งไว้ ก็ให้ลงชื่อสถาบันดังกล่าวเป็นผู้แต่งได้ โดยใช้หลักเดียวกับผู้แต่งที่เป็นบุคคล คือเอากำว่า สมาคม สโมสร ฯลฯ ไปไว้ข้างหลังชื่อกันด้วยจุลภาค เช่นสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยลงว่า ห้องสมุดแห่งประเทศไทย, สมาคม.

สำหรับบัตรรายการประเภทอื่น ๆ ก็ต้องมีข้อความเช่นเดียวกับบัตรผู้แต่งทุกประการเพียงแต่ตัดแนวสื่บกันออก และเพิ่มข้อความตามชื่อประเภทของบัตรไว้บนบรรทัดเหนือชื่อผู้แต่ง เช่นบัตรชื่อเรื่องก็เพิ่มชื่อเรื่องของหนังสือบนบรรทัดเหนือผู้แต่ง บัตรผู้แปล ก็เพิ่มชื่อผู้แปลเหนือบรรทัดผู้แต่ง เป็นต้น.

อาจให้คำจำกัดความสั้น ๆ ของบัตรแต่ละประเภทได้ดังนี้:

บัตรผู้แต่ง	คือบัตรซึ่งมีชื่อผู้แต่งอยู่บนบรรทัดแรกของบัตร
บัตรชื่อเรื่อง	คือบัตรซึ่งมีชื่อเรื่องของหนังสืออยู่บนบรรทัดแรกของบัตร
บัตรเรื่อง	คือบัตรซึ่งมีหมวดวิชา หรือหัวเรื่องซึ่งกำหนดขึ้นจากเนื้อเรื่องของหนังสือเล่มนั้น อยู่บนบรรทัดแรกของบัตร และพิมพ์ด้วยอักษรสีแดง หรือห้องสมุดบางแห่งพิมพ์ด้วยสีธรรมดา แล้วขีดเส้นใต้
บัตรผู้แปล	คือบัตรซึ่งมีชื่อผู้แปลอยู่บนบรรทัดแรกของบัตร
บัตรผู้แต่งร่วม	คือบัตรซึ่งมีชื่อผู้แต่งร่วมอยู่บนบรรทัดแรกของบัตร
สำหรับบัตรชื่อชุดหรือบัตรจำแนกอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน.	

สำหรับบัตรโยงนั้น ได้แก่บัตรที่ห้องสมุดทำขึ้นในกรณีที่ผู้แปลใช้นามแฝง แต่ห้องสมุดใช้นามจริง เป็นรายการสำคัญ หรือในกรณีที่ผู้แต่งใช้นามอื่น ๆ ที่ไม่ตรงกับนาม

ที่ทางห้องสมุดใช้ จึงต้องทำบัตรโยงจากนามแฝงไปหานามจริง เช่น เสรีโยโกเสศ คุณอนุนานราชชน, พระยา แต่ในบางกรณีอาจโยงจากนามแฝงไปหานามจริงก็ได้ ถ้านามแฝงเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายกว่านามจริง อาจโยงจากหัวเรื่องหนึ่งไปยังอีกหัวเรื่องหนึ่ง เช่น การปกครอง คุณที่รัฐศาสตร์ หรืออาจเป็นบัตรโยงให้ดูเพิ่มเติมหัวเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน เช่น อนุสรกรรม ดูเพิ่มเติม การทำสวน การทำนา การป่าไม้ การประมง การเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ก็อาจมีการโยงในกรณีอื่น ๆ ตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวมานี้.

การเรียงบัตรรายการ ปัจจุบันนี้แนวโน้มในการเรียงบัตรของห้องสมุดมหาวิทยาลัยได้เปลี่ยนแปลงไป คือไม่เรียงบัตรทุกประเภทเข้าด้วยกัน แต่มักจะแยกบัตรออกเป็น ๓ ประเภทใหญ่ ๆ คือบัตรผู้แต่ง (รวมทั้งผู้แปล ผู้แต่งร่วม) บัตรชื่อเรื่อง และบัตรเรื่อง แล้วนำบัตรแต่ละประเภทเรียงไว้ด้วยกันตามลำดับตัวอักษรแบบพจนานุกรม เข้าใจกันว่า การเรียงบัตรแบบนี้จะช่วยให้สามารถหาหนังสือได้สะดวกรวดเร็วขึ้นคือ ถ้าทราบชื่อผู้แต่ง ก็ตรงไปที่บัตรผู้แต่ง ทราบชื่อเรื่องก็ตรงไปหาที่บัตรชื่อเรื่อง ไม่ทราบชื่อเรื่องและชื่อผู้แต่ง ก็ตรงไปที่บัตรเรื่องเลยก็เหียว.

วิธีใช้บัตรรายการ ท่านสามารถใช้บัตรรายการได้อย่างง่ายดายที่สุด เพียงแต่ท่านทราบว่าท่านจะหาหนังสือชื่ออะไร หนังสือใครแต่ง หรือหนังสือที่เกี่ยวข้องกับวิชาใด สมมติว่าท่านต้องการจะหาหนังสือซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่านก็ไปค้นที่ตู้บัตรผู้แต่งที่ลงหลักซึ่งมีอักษร ม. เมื่อเปิดไปจนถึงคำว่ามงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่านก็จะทราบชื่อหนังสือทุกเล่มที่รัชกาลที่ ๖ ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ ท่านก็สามารถเลือกเล่มที่ท่านต้องการได้ ท่านต้องการเล่มใดก็จดเลขเรียกหนังสือไว้แล้วไปหาจากชั้นหนังสือ ถ้าท่านต้องการหนังสือชื่อพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม ก็ไปค้นที่ตู้บัตรชื่อเรื่อง และจะค้นได้จากหลักที่มีอักษร พ. หรือถ้าบังเอิญท่านอยากอ่านหนังสือเกี่ยวกับการเลี้ยงนก แต่ไม่ทราบทั้งชื่อผู้แต่งและชื่อเรื่อง ท่านก็ต้องไปค้นจากตู้บัตรเรื่อง โดยเหตุที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับนก ดังนั้นท่านก็จะกำหนดหัวเรื่องเอาไว้ว่า นก ซึ่งตรงกับหัวเรื่องที่ห้องสมุดกำหนดไว้ ท่านก็จะหาหนังสือได้จากหลักตัว น.

สำหรับอักษรย่อที่อยู่เหนือเลขเรียกหนังสือนั้น ห้องสมุดส่วนใหญ่ใช้เหมือนกัน อาจมีแตกต่างกันออกไปบ้าง เท่าที่รวบรวมได้มีดังต่อไปนี้

อักษร ก หมายถึงหนังสือเล่มนั้น ๆ เป็นหนังสือเก่าแก่ที่มีคุณค่าและหายากมาก

อักษร ข หมายถึงหนังสือแบบเรียน

อักษร ย หมายถึงหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน

อักษร ว หมายถึงวารสารเย็บเล่ม

อักษร วพ หมายถึงวิทยานิพนธ์

อักษร ส หมายถึงหนังสือที่ห้องสมุดเก็บสำรองถาวร อาจมีเล่มเดียว หรือ
น้อยเล่มและซ่อยาก

อักษร อ หมายถึงหนังสืออ้างอิง

เมื่อท่านหาหนังสือเล่มที่ท่านต้องการพบแล้ว ก็จดเลขเรียกหนังสือซึ่งอยู่ตรง
มุมซ้ายของบัตรไว้ แล้วนำไปให้เจ้าหน้าที่ซึ่งคอยพร้อมอยู่แล้วที่จะบริการหยิบหนังสือเล่ม
ที่ท่านต้องการให้ถ้าหากห้องสมุดนั้นจัดหนังสือแบบชั้นเปิด สำหรับห้องสมุดบางแห่งซึ่งจัด
หนังสือแบบชั้นเปิดท่านก็ไปหยิบเอาเองได้เลยเพราะไม่มีเจ้าหน้าที่หยิบให้ ท่านคงจะยอม
รับแล้วว่าเพียงแต่ใช้บัตรรายการเท่านั้นท่านก็สามารถหาหนังสือหรือสิ่งอื่น ๆ ที่ท่านต้อง
การได้ด้วยตนเอง สะดวกกว่าที่จะค้นกันค้นหาหนังสือไปทั่วห้องสมุดเป็นไหน ๆ เพราะ
กว่าจะได้แต่ละเล่ม ท่านก็ต้องเสียเวลาไปไม่น้อยเลย บางทีก็อาจหาไม่พบเสียด้วยซ้ำ นอก
จากนี้หากท่านต้องการค้นคว้าหนังสือของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ท่านก็ไม่ต้องเสียเวลามากเลย
เพียงแต่ไปค้นชื่อผู้แต่งจากบัตรแล้วท่านก็พบรายชื่อหนังสือของผู้แต่งคนนั้นทุกเล่มที่มีอยู่
ในห้องสมุด ฉะนั้น จึงขอเชิญชวนท่านที่ยังไม่เคยใช้บัตรรายการเลย ไปลองใช้ดูด้วยตัวของ
ท่านเองแล้วท่านก็จะสามารถพิสูจน์ได้ด้วยตัวของท่านเองว่า ง่ายกว่าพิสูจน์เราจากฉบบที่
ง่ายที่สุดเป็นไหน ๆ.

ด้วยเหตุที่บัตรรายการมีประโยชน์ต่อท่านผู้ใช้จึงได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นจึงเป็น
การถูกต้องที่ท่านผู้ใช้ควรมีความรับผิดชอบในการใช้บัตรรายการบ้างตามสมควร เท่าที่
สังเกตรู้สึกว่าคุณผู้ใช้ส่วนมากมักจะละเลยต่อการรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม ทั้งนี้
ท่านอาจทำไปโดยมิได้เจตนา ดังนั้นจึงใคร่จะขอความมื่อจากท่านผู้ใช้ ขอท่านได้โปรดให้
ความเมตตาปราณีเทอดนอบบัตรรายการบ้าง เพราะเท่าที่บางท่านปฏิบัติอยู่ทุกวันนี้ก็มัก
ผิดอะไรก็เป็นการประทุษร้ายบัตรรายการเลย ถ้าหากบัตรพูดได้มันก็คงรำให้รำครวญ

น้อยอกน้อยใจท่านผู้ใช้อย่างยิ่ง เพราะท่านมักจะถูกระชากลั่นชักออกไปจากตู้เอา
 เอาไปวางไว้ตามโต๊ะ เมื่อใช้เสร็จแล้วก็ไม่นำกลับมาคืนเข้าตู้ทำให้หมดโอกาสที่จะได้รับ
 ใช้เวลาที่ผู้อื่นต้องการค้นหาบัตรในลิ้นชักนั้น ๆ เพราะเขาหาไม่ค่อยพบเนื่องจากมันหลงไป
 อยู่ที่ยื่น บางท่านก็อุปประหนึ่งว่าเกียดแก่นจึงชงกับบัตรด้วยเรื่องอะไรก็ไม่ทราบ ท่านจับมัน
 หนักมีเสียงง่าย ๆ เลย บางทีก็เพียงแต่หักงอไว้เฉย ๆ แต่บางครั้งรุนแรงมากไปเลยขาดก็มี
 หลายท่านคงอยากเป็นจิตรกรก็เลยขีดเขียนอะไรต่ออะไรไว้ในบัตร บางทีไม่ทราบจะทำ
 อะไร ก็เอามือเขียนบัตรเล่นราวกับเป็นของเล่นที่น่าสนุกสนาน อีกสิ่งหนึ่งซึ่งน่าหวาดเสียว
 ที่สุดก็คือท่านดึงบัตรออกจากลิ้นชักบางครั้งโบเคียว แต่บางครั้งก็ดึงเป็นปึก ๆ เลย มีหน้าซ้ำ
 ท่านเอาไปเก็บผิดที่เสียอีก หรือบางทีก็ลืมเก็บเลยหายไปทั้งปึก.

สิ่งต่าง ๆ ที่เล่ามานี้เป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นในห้องสมุดบางแห่ง แต่ทางห้องสมุด
 ก็เชื่อว่าท่านมิได้ทำไปด้วยเจตนาร้าย ดังนั้น จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า นับแต่นี้ต่อไป สิ่ง
 เหล่านี้จะไม่เกิดขึ้นอีกด้วยน้ำมือและน้ำใจของท่านผู้ใช้ห้องสมุด หากบัตรรายการจะสกปรก
 หรือฉีกขาดไปบ้าง ก็ขอให้เป็นไปตามกาลเวลาเถิด อย่าได้เป็นไปน้ำมือ และน้ำใจอันไร้
 ความปราณีของท่านผู้ใช้เลย ห้องสมุดเหล่านั้นยังคงหวังในความร่วมมืออันดีจากท่านผู้ใช้
 ห้องสมุดทุกท่าน และถ้าหากท่านยังข้องใจเรื่องการใช้บัตรรายการ ก็ขอได้โปรดสอบถาม
 เจ้าหน้าที่แผนกบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า หรือเจ้าหน้าที่ผู้หนึ่งผู้ใดของห้อง-
 สมุดทุกแห่งก็ได้.

แนวความคิดเกี่ยวกับอาคารห้องสมุดโรงเรียน

คำกร่าง เพื่อรพลา

ทุกวันนี้เป็นที่รับรองกันทั่วๆ ไปแล้วว่า การเรียนหนังสือเฉพาะแต่ในชั้นเรียนนั้นไม่พอเพียง กับความต้องการของเด็กในอันที่จะเผชิญกับ สิ่งแวดล้อมในชีวิตและไม่เพียงพอที่จะทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น เพราะเหตุว่าในสังคมปัจจุบันพลเมืองจะต้องมีสติปัญญา ความรู้และศีลธรรมสูงพอที่จะตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ ให้ได้ถูกต้องเมื่อมีเหตุการณ์เฉพาะหน้า บังเกิดขึ้นด้วยความสะดวกสุขุมเยือกเย็น ไม่เหินห่างไปตามอารมณ์ชั่วขณะ เหตุนี้โรงเรียนจึงจำเป็นต้องมีห้องสมุดโรงเรียนขึ้น เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนจุดหมายปลายทางของการศึกษา และโดยเหตุอีกประการหนึ่งการเรียนในชั้นไม่ได้ให้โอกาสพอเพียงสำหรับเด็ก ที่จะ ได้หัดค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้ตามความต้องการของตนเอง ดังนั้นจึงเห็นได้ ว่าห้องสมุดโรงเรียน เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่ง ของโรงเรียนที่จะ สนองความ ต้องการ ดังกล่าว แล้ว ให้เด็กแต่ละคนได้มีโอกาสได้ใช้สติปัญญาความสามารถของตนเอง.

โดยเหตุที่ห้องสมุดโรงเรียนมีส่วนสำคัญหลายประการ อาทิเช่น ช่วยสนับสนุน ให้เด็กรักการอ่านหนังสือ, หัดให้เด็กค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง, เพื่อให้เด็กได้ขยายแนว ความรู้ความคิดกว้างขวางขึ้น, ให้เด็กรู้จักใช้และรักษาหนังสือและอุปกรณ์อื่นๆ, ช่วยให้เด็ก เกิดความสนใจในเรื่องราวสำคัญๆ มากขึ้น ตลอดจนช่วยหัดให้เด็กรู้จักความเป็นระเบียบและ ความต้องการของเด็ก พร้อมกับจัดให้มีความสะดวกในการใช้ให้มากที่สุด.

การที่จะให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้ ห้องสมุดจำเป็นต้องเป็นสถานที่ๆ สดุดตา, มีลักษณะชวนเชิญให้เข้าไปใช้และมีสีสรรสดใส. การที่จะให้มีคุณลักษณะเช่นนี้การ จัดตั้งห้องสมุดขึ้นจึงต้องมีแนวทางหรือโครงการที่จะดำเนินการตั้งหัวข้อที่จะกล่าวต่อไปนี้:

๑. ตำแหน่งที่ตั้ง

๒. ห้องและแผนผัง

๓. ขนาดและจำนวนที่นั่ง
๔. การจัดภายใน
๕. แสง และอื่น ๆ

ตำแหน่งที่ตั้ง: เรื่องตำแหน่งที่ตั้งของห้องสมุด โรงเรียนจำเป็นต้องเลือกที่ตั้งให้ได้ประโยชน์มากที่สุด หลักการมีอยู่ดังนี้

๑. ที่ตั้งของห้องสมุดควรจัดอยู่ตรงส่วนกลางๆ เพื่อให้ได้ความสะดวกในการใช้ของเด็กทุกชั้นเรียน

๒. ให้อยู่ใกล้กับย่านกลางของทางเดิน ซึ่งใช้ไปมาในโรงเรียน

๓. ให้อยู่ในที่ๆ ให้ความสะดวกแก่เด็กแก่ส่วนรวมมากที่สุด

๔. ให้อยู่ไกลจากที่ๆ มีเสียงอึกทึกในโรงเรียน เช่น ห้องดนตรี, โรงพลศึกษา

เป็นต้น

๕. ควรจัดให้อยู่ ณ ที่ๆ มีแสงสว่างตามธรรมชาติดีพอและในทิศทางของลมที่ดี.

๖. ต้องอยู่ในที่ๆ ไม่จำกัด เพื่อให้สามารถขยายห้องสมุดออกไปได้ในภายหน้า.

ในเรื่องตำแหน่งที่ตั้งห้องสมุดนั้นการใช้หลักการเหล่านั้นก็เพื่อเป็นเรื่องที่จะช่วยให้เด็กไปใช้ห้องสมุดได้ง่ายและสะดวก ไม่ว่าจะเป็นเวลานอกเวลาเรียนหรือในชั่วโมงเรียนที่จำเป็นต้องใช้อุปกรณ์หรือหนังสือในห้องสมุดสอน ถ้าหากห้องสมุดเป็นอาคารแยกออกไปเป็นสัดส่วนต่างหาก หลักการนั้นก็ยังใช้ได้ ในกรณีโรงเรียนที่มีหอพักสำหรับนักเรียนอยู่ประจำ ควรพยายามให้ห้องสมุดอยู่ไม่ไกลจากหอพักของนักเรียนมากเกินไป ทั้งนี้เพื่อให้เป็นเครื่องชวนให้นักเรียนที่พักในหอพักไปใช้ห้องสมุดด้วยหลังชั่วโมงเรียนตามปกติแล้ว.

การที่ห้องสมุดอยู่ไกลไปจากแหล่งที่มีเสียงจอแจอึกทึกนั้นยิ่งไกลได้เท่าใดยิ่งเป็นข้อดีมากขึ้น เพราะว่าเสียงทำความรบกวนให้แก่การอ่านได้มาก ทำให้สมาธิของผู้ใช้ห้องสมุดบกพร่องไป แม้แต่จังหวะของพัดลมในห้องอ่านหนังสือ ถ้าดังเกินสมควรก็จะ เป็นข้อเสียได้.

การแก้ไขในเรื่องเสียงรบกวนจากภายนอกอาจทำได้โดยใช้ระบบกันเสียง แต่จะเพิ่มรายจ่ายในการสร้างให้สูงขึ้นไปอย่างมากมาย.

ข้อเสนอแนะในเรื่องนี้มีเพิ่มเติมอีกคือ ควรตั้งใกล้กับทางเข้าหรือประตูโรงเรียน ซึ่งเป็นเรื่องน่าให้ความพิจารณามากเพราะทำให้เด็กตอนมาหรือตอนกลับโรงเรียนได้มีโอกาสแวะห้องสมุด. ส่งคืนหนังสือหรือยืมหนังสือได้ เป็นการสะดวกเพิ่มมากขึ้นอีกกรณีหนึ่ง ถ้าที่ตั้งจัดใกล้กับห้องพัสดุได้จะเป็นข้อดีอีกข้อหนึ่งที่ทำให้ครูอาจารย์ได้ติดต่อได้ตามเกี่ยวกับหนังสือหรืออุปกรณ์ เพื่อช่วยในการสอนได้ง่ายขึ้น อันจะทำให้ได้ประโยชน์ในทางการชักชวนให้ใช้ห้องสมุดเพื่อการสอนเด็กในชั่วโมงเรียนได้อีกทางหนึ่ง.

ห้องและแผนผัง : ห้องและแผนผังของห้องสมุดในหัวข้อนี้ ประการสำคัญไม่ว่าห้องสมุดนั้นจะเล็กหรือใหญ่ก็ตาม, อย่างน้อยควรต้องมีห้องอ่านหนังสือกับที่ทำงานของบรรณารักษ์ ส่วนอื่นๆที่จะกล่าวต่อไปอีกนั้น ควรจะมีอย่างไรวินั้นแล้วแต่ความเล็ใหญ่ของโรงเรียน, จำนวนนักเรียนของโรงเรียน, รวมทั้งความต้องการและจุดมุ่งหมายของโรงเรียน เช่น ต้องการใช้เครื่องโสตทัศน หรือใช้ห้องสมุดเพื่อการศึกษา.

ในปัจจุบัน, ความต้องการของห้องสมุดนั้นอาคารที่จะเป็นห้องสมุดควรประกอบด้วย

๑. ห้องอ่านหนังสือ รวมทั้งชั้นเก็บหนังสือและครุภัณฑ์อื่นๆ
๒. ห้องประชุมกลุ่มเล็ก (Conference room) เพื่อการปรึกษาทบทวนของนักเรียนโดยครูเป็นผู้ควบคุม หรือการประชุมปรึกษาหารือของครู.
๓. ห้องโสตทัศน (Audio-visual room)
๔. ห้องใช้สำหรับสอน (Library Classroom)
๕. ที่ทำงานของบรรณารักษ์ หรือเจ้าหน้าที่.
๖. ห้องเตรียมหนังสือ (Work room) ซึ่งเป็นห้องสำหรับเตรียมหนังสือ เช่น การฉีกหมวดหมู่ เตรียมหนังสือเพื่อการใช้ รวมทั้งการซ่อมหนังสือที่ชำรุด.

การที่จะจัดให้มีห้องได้เท่าใดนั้นแล้วแต่นาถของโรงเรียนและจำนวนนักเรียนเป็นสำคัญ ส่วนรูปร่างของห้องสมุดขึ้นอยู่กับรูปร่างทางสถาปัตยกรรมของอาคารของตึกเรียนหรือโรงเรียน ปกติถ้าทำได้ห้องสมุดควรเป็นห้องสี่เหลี่ยมผืนผ้า ถ้าอาคารเป็นรูปสามเหลี่ยมควรจัดที่ตรงมุม เพื่อให้ได้เนื้อที่มาก.

ทางเข้าควรให้มีน้อยทาง และให้ตรงเข้าสู่ห้องอ่านหนังสือกับควรอยู่ตรงกลาง นอกเสียจากห้องอ่านหนังสือนั้นจะมีผู้ใช้มากและคับคั่ง ควรให้ออกได้ ๒ ทางอยู่สองข้าง โต๊ะรับจ่ายหนังสือ.

ห้องประชุมกลุ่มเล็กนั้นควรมีทางเข้าออกสู่ห้องอ่านหนังสือ และห้องเตรียมหนังสือควรอยู่ใกล้ห้องอ่านหนังสือ ส่วนห้องโสตทัศนศึกษาถ้าทำได้ควรแยกต่างหากจากห้องอื่น ๆ.

ห้องอ่านหนังสือนั้นมักจะขึ้นอยู่กับสภาพของโรงเรียน ถ้าเป็นโรงเรียนที่รวมอยู่ด้วยกันตั้งแต่ชั้นเล็กมาจนชั้นสูง มีเด็กอยู่ด้วยกันหลายวัย ควรจะต้องแยกห้องอ่านหนังสือออกไปเป็นสองส่วน, ส่วนหนึ่งจัดเป็นห้องอ่านหนังสือสำหรับเด็กเล็ก มีหนังสือเฉพาะเด็กเล็ก มีเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมแยกต่างหาก อีกส่วนหนึ่งเป็นของเด็กโต การแยกห้องอาจใช้เพียงล๊อบบี้แยกหรือใช้เพียงชั้นหนังสือกันเสียให้เป็นสัดส่วน ทั้งนี้เพราะความต้องการของเด็กในวัยต่างกันไม่เหมือนกัน และเพื่อง่ายในการควบคุมเด็กเล็กอีกโสตหนึ่งด้วย.

ทำนองเดียวกัน ห้องสมุดควรจะมีแผนียกหย่นเพื่อให้เหมาะสมโดยเฉพาะในห้องสมุดขนาดเล็ก อาจจะรวมห้องเตรียมหนังสือเข้ากับห้องทำงานของบรรณารักษ์ สำหรับห้องประชุมกลุ่มเล็ก ๆ อาจจะกันที่บางส่วนในห้องอ่านหนังสือโดยใช้ล๊อบบี้จัดเป็นห้องประชุมกลุ่มได้ หรือกั้นใช้เป็นห้องสำหรับสอนหรือเล่นิทานหรือบริการอื่น ๆ.

หลักใหญ่ที่ควรคำนึงก็คือ ห้องสมุดควรจะต้องมีเนื้อที่ให้พอเหมาะที่จะรับใช้สนองความต้องการของผู้มาใช้ให้ได้เต็มที่ ตลอดจนกระทั่งต้องมีเนื้อที่ให้เหมาะที่จะใช้เก็บและไว้หนังสือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ดังที่เสนอไว้ว่าที่ห้องสมุดควรเลือกตั้งในสถานที่สามารถจะปรับปรุงขยายขยายออกไปในโอกาสข้างหน้าได้ จึงเป็นเรื่องที่ควรนึกถึงไว้ด้วยเสมอ.

ขนาดและจำนวนที่นั่ง : เนื้อที่หนึ่งในห้องสมุดสำหรับใช้อ่านหนังสือมักถือว่าต่อผู้ใช้ ๑ คน ควรมีเนื้อที่ระหว่าง ๒๕-๓๐ ตารางฟุต เนื้อที่รวมทั้งที่กะไว้สำหรับครุภัณฑ์ที่ใช้และทางเดินด้วย แต่ความกว้างขวางของห้องอ่านหนังสือนั้น ขึ้นอยู่กับจำนวนของผู้ที่มาใช้ในคราว ๆ หนึ่งอย่างเต็มที่ หลักทั่ว ๆ ไปสำหรับใช้ในโรงเรียน ที่มีจำนวนนักเรียน

แนวความคิดเกี่ยวกับอาคารห้องสมุดโรงเรียน

๑๖๓

น้อยกว่า ๕๐๐ คน ห้องอ่านหนังสือควรจัดมาให้ได้เท่ากับจำนวนนักเรียนในชั้นใหญ่ทั้งหมดบวกด้วย ๒๐. แต่ถ้าจำนวนนักเรียนมากกว่า ๕๐๐ คน ควรให้จุได้ระหว่าง ๑๐-๑๕ เปอร์เซ็นต์ ของนักเรียนทั้งหมด ถ้าจำนวนเพิ่มเป็นระหว่าง ๑๐๐๐ ถึง ๒๐๐๐ คน ควรให้จุได้ไม่ต่ำกว่า ๑๐ เปอร์เซ็นต์.

แต่อย่างไรก็ตาม จำนวนที่นั่งควรจะไม่มากกว่าที่บรรณารักษ์จะดูแล และให้คำแนะนำได้เพียงพอและทั่วถึง.

ตารางต่อไปนี้เป็นข้อเสนอแนะไว้สำหรับโรงเรียน ของสมาคมห้องสมุดอเมริกัน.

จำนวนนักเรียนในโรงเรียน (คน)	จำนวนที่นั่งที่น้อยที่สุด (คน)	จำนวนห้องอ่านหนังสือ ห้อง
๒๐๐	ชั้นใหญ่ที่สุด+๒๐	๑
๕๐๐	๗๕	๑
๑๐๐๐	๑๐๐	๑
๒๐๐๐	๒๐๐	๒
๓๐๐๐	๓๐๐	๓
๕๐๐๐	๕๐๐	๕

ความเห็นอีกประการหนึ่งคือ สำหรับห้องอ่านหนังสือของโรงเรียนประถมศึกษา ควรมีที่นั่ง ๔๖ ที่นั่ง โรงเรียนมัธยมมีน้อยที่สุดคือ ๕๒ ที่นั่ง สำหรับนักเรียน ๓๐๐ คน แล้วเพิ่มขึ้นอีก ๑๒ ที่นั่ง ๆ จำนวนนักเรียน ๑๐๐ คนที่เพิ่มขึ้น. จำนวนสูงสุด คือห้องอ่านหนังสืออยู่ระหว่าง ๖๕-๗๕ ที่นั่ง.

สำหรับเรื่องความจุของที่นั่งต่อห้องอ่านหนังสือ ๑ ห้องนั้น ความเห็นบางความเห็นแย้งว่า ควรไม่มากกว่า ๑๐๐ บ้างก็ว่าที่ ๆ ต้องการควรจะเป็นไม่มากกว่า ๘๐ ที่นั่งต่อห้องอ่านหนังสือ ๑ ห้อง.

อย่างไรก็ดี ขนาดและจำนวนของห้องอ่านหนังสือของห้องสมุดควรขึ้นอยู่กับจำนวนผู้ที่มาใช้ (จำนวนนักเรียนตามทะเบียน), ชนิดของโรงเรียน และความต้องการของโรงเรียน.

ขนาดของห้องเตรียมหนังสืออื่น ๆ ทั่ว ๆ ไปต้องการประมาณ ๑๒๐ ตารางฟุต เพื่อให้กว้างพอสำหรับการเตรียม, ซ่อมและพับหนังสือที่ได้รับมาก่อนที่จะเตรียมหรือซ่อม เพื่อนำไปให้บริการต่อไป ถ้าเนื้อที่จำกัดอาจใช้เพียงส่วนหนึ่งของห้องที่ทำงานของบรรณารักษ์ได้ แต่กรณีตรงข้ามถ้าเป็นห้องสมุดขนาดใหญ่ขึ้น เนื้อที่ควรจะมีเพิ่มมากขึ้นตามความเหมาะสมแก่งาน.

ห้องนี้ควรมีทางเข้าเป็นพิเศษสำหรับนำหนังสือเข้า และควรอยู่ใกล้หรือติดกับห้องอ่านหนังสือเพราะจะได้นำหนังสือออกไปยังห้องนั้นได้สะดวกและรวดเร็ว.

ห้องทำงานของบรรณารักษ์: ห้องนี้ควรมีแยกเฉพาะเพื่อใช้เป็นที่พักงาน และที่พักของบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ ขนาดที่ต้องการประมาณ ๑๒๐ ตารางฟุต ควรมีทางติดต่อกับห้องอ่านหนังสือ ห้องนี้อาจใช้รวมเข้ากับห้องเตรียมหนังสือถ้าเนื้อที่ไม่พอเพียง.

ห้องประชุมกลุ่มเล็ก: จำนวนของห้องขึ้นอยู่กับความใหญ่โตของห้องสมุด, ถ้าขนาดห้องสมุดเล็กอาจต้องทำแบบอื่นเช่นกันเป็นวงรีหรือวงกลม เนื้อที่ของห้องควรประมาณ ๑๒๐ ตารางฟุต ต่อห้อง มีทางติดต่อกับห้องอ่านหนังสือ แต่ก็นอกเป็นสัดส่วน ควรใช้กระจกเป็นฝาเพื่อให้ทราบว่ามีคนใช้อยู่ แต่ควรทำให้เก็บเสียงได้กับการรบกวนผู้อ่านที่อยู่ในห้องอ่านหนังสือ.

ห้องโสตทัศน: ขนาดของห้องขึ้นอยู่กับนักเรียนของโรงเรียน ปรกติในจำนวน ๕๐๐-๖๐๐ คนต้องการใช้ห้องขนาด ๔๐๐ ตารางฟุต แต่อาจใช้ห้องประชุมกลุ่มเล็กแทนได้ถ้าหากไม่มีเนื้อที่พอ ห้องนี้ควรแยกออกเป็นสัดส่วนจากห้องอื่น ๆ ของห้องสมุดและเก็บเสียงได้ สำหรับอุปกรณ์ที่ไม่มีเสียงอาจใช้ในห้องอ่านหนังสือได้.

ถ้าห้องสมุดขนาดใหญ่มากควรจัดห้องโสตทัศนออกเป็นห้องเฉพาะ ลักษณะทั่ว ๆ ไปนั้นแล้วแต่อาคารห้องสมุด หรือสถาบันยกกรรมทั่ว ๆ ไปของโรงเรียน แต่ความต้องการทั่ว ๆ ไปนั้นต้องการห้องนี้กว้างมากกว่าแคบ และไม่ควรเป็นห้องยาวเกินไป ห้องนี้ควรมีที่เก็บครุภัณฑ์เกี่ยวกับโสตทัศนด้วย.

แนวความคิดเกี่ยวกับอาคารห้องสมุดโรงเรียน

๑๖๕

การจัดภายใน : หลักการจัดภายในห้องสมุดนั้นควรจัดให้สวยงามมีสีสันสวยงามชวนให้เข้าไปใช้ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษา.

สีภายในห้องสมุดจำเป็นต้องใช้สีที่ชวนให้เข้ามาใช้ ไม่ใช่สีฉูดฉาดเกินไปและให้เข้ากันกับเครื่องใช้ในห้องนั้นๆ ไม่ควรใช้สีที่ตัดกันเกินไปแต่ก็ควรให้มีสีสลับบ้าง และสีที่ใช้ควรเป็นสีสะท้อนแสงได้บ้าง กับบริเวณเพดานควรใช้สีอ่อนเพื่อให้เพิ่มความสว่างในห้องให้มากขึ้น.

การจัดภายใน : การตกแต่งภายในควรจัดให้สวยงามสะอาด เพื่อชวนให้เด็กเข้ามาใช้และเห็นความเรียบร้อย ตามหน้าที่ควรพยายามทำให้น่าสนใจ เช่น ติดมานสวยๆ การประดับภาพ หรือการจัดแจกันดอกไม้ตามชั้นหนังสือ หรือโต๊ะอ่านหนังสือจะช่วยให้สะอาดตาได้มาก.

ข้อที่ควรระวังในการจัดภายใน ก็คือค่ารักษาดูแลสิ่งของที่ตกแต่งนั้นต้องอย่าให้สิ้นเปลืองมาก เพราะจะเป็นภาระหนักแก่ห้องสมุด.

พื้นห้องนั้นมีความสำคัญอย่างหนึ่งในการจัดภายใน เพราะพื้นที่ที่ดียวคมเสียงที่จะเกิดภายในให้เป็นไปด้วยดี สิ่งที่ใช้ปูหรือทำเป็นพื้นนั้นควรเป็นวัสดุที่ไม่ก่อเสียงขึ้นได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องการมากสำหรับห้องสมุด นอกจากนั้นควรคำนึงถึงการทนทานและค่าระวางดูแลรักษาด้วย การใช้กระเบื้องยางปูพื้นปูห้องอ่านหนังสือได้อาจเป็นผลดี โดยจะทำให้ห้องอ่านหนังสือมีเสียงเกิดขึ้นน้อยและสวยงามมากขึ้น ข้อเสียมีเพียงราคาอาจจะสูงเกินไป.

ทำนองเดียวกันถ้าเพดานหรือฝ้าจัดให้เก็บเสียงได้ก็จะเป็นการดีสำหรับห้องอ่านหนังสือ.

แสงสว่างและอื่น ๆ : เรื่องแสงสว่างนั้นมีความจำเป็น เพราะการอ่านหนังสือต้องการแสงที่พอเพียงและเหมาะสม ปกติมักนิยมแสงสว่างตามธรรมชาติ และสำหรับห้องอื่น ๆ ของห้องสมุดก็จำเป็นเช่นเดียวกันเพราะความมืดไม่ชวนให้เข้าไปอ่าน ถ้ากรณีที่ห้องสมุดไม่มีแสงสว่างพอเพียงก็ต้องใช้แสงสว่างจากไฟฟ้า ห้องสมุดควรติดไฟฟ้าให้พอเหมาะสมกับความต้องการ อันนี้ควรคิดถึงการใช้สีทาเพื่อให้ความสว่างเพิ่มมากขึ้นด้วย การเลือกที่ตงให้เหมาะสมในที่ๆ มีแสงมากพอ เป็นสิ่งดีเพราะทำให้ค่าใช้จ่ายลดลงมาได้ แต่ก็ไม่ควรให้ได้

แสงจากธรรมชาติมากเกินไป หรือนานเกินไป เพราะจะทำให้ห้องร้อนมากขึ้นซึ่งไม่ เป็นสิ่งที่ต้องการ ห้องสมุดโดยเฉพาะห้องอ่านหนังสือไม่ควรร้อนเพราะความร้อนทำให้ อึดอัด ทำให้ขาดความอดทนในการทำงาน นอกจากนั้นแสงในห้องสมุดควรพอเพียงและกระจายโดยสม่ำเสมอ ไม่ทำให้เกิดเงาหรือมีแสงสะท้อนมากมายซึ่งจะรบกวนการอ่าน การใช้ไฟฟ้าอาจแก้ไขในเรื่องนี้ได้ แต่ค่าใช้จ่ายย่อมสูงตามไปด้วย.

เสียงเป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องคำนึงในเรื่องที่ตั้งห้องสมุด ห้องสมุดควรตั้งอยู่ในที่เงียบหลีกเลี่ยงจากเสียงภายนอกทั้งสี่ด้าน ทำนองเดียวกันเสียงภายในห้องก็พยายามให้เกิดน้อยที่สุด การพูด, การเดิน, การเปิดปิดลิ้นชัก หรือการลุกนั่งเป็นต้น เหล่านี้เป็นบ่อเกิดของเสียงควรระมัดระวัง นอกจากนั้นเสียงที่เกิดขึ้นภายในขึ้นอยู่กับพื้นของห้องสมุดด้วย.

สำหรับอากาศ, การตั้งห้องสมุดให้อยู่ในทิศทางของลมนั้นเหมาะสำหรับบ้านเรา มาก เพราะลมที่ถ่ายเทได้ดีในห้องสมุดย่อมทำให้ความอบอุ่นในห้องสมุดลดลงได้ แต่ลมที่พัดผ่านนั้นควรจะไม่แรงจนเกินไป จนทำความรบกวนแก่การอ่านได้.

สำหรับในรายที่ทิศทางลมไม่ผ่านดีพอ การใช้พัดลมจะช่วยทำให้ถ่ายเทอากาศได้ ถ้าหากภายในห้องสมุดอบอุ่นเกินไปสมควรการติดตั้งพัดลมที่เพดาน หรือพัดลมสายที่ผนัง หรือพัดลมตั้งสายธรรมดาอาจช่วยได้ ห้องอ่านหนังสือจะสดชื่นขึ้นทำให้การอ่านได้รับความสบายเพิ่มขึ้น แต่ควรคำนึงถึงเรื่องเสียงที่เกิดขึ้นจากพัดลม โดยต้องระมัดระวังดูแลพัดลมให้มากและมีการตรวจเป็นครั้งคราวโดยสม่ำเสมอ เพราะเสียงพัดลมก่อความรำคาญได้มาก.

การใช้เครื่องปรับอากาศเป็นสิ่งดี แต่อาจใช้ไม่ได้สำหรับโรงเรียนในบ้านเรา เพราะค่าใช้จ่ายสูงมาก.

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าแนวความคิดในเรื่องอาคารห้องสมุดโรงเรียนนี้ ถ้าหากคิดถึงให้มากและคิดในทุกๆ หัวข้อแล้ว บรรณารักษ์ได้รับมอบหมายในการจัดตั้งห้องสมุดอาจใช้เป็นข้อคิดร่วมกับสถาปนิกและท่านผู้ใหญ่ ซึ่งจะทำให้ได้ห้องสมุดใหม่ที่สมบูรณ์และดีขึ้น ทำให้ช่วยให้เกิดมีการอ่านและการใช้ห้องสมุดของเด็กนักเรียนได้มากขึ้น อันเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา.

เอกสาร :

1. A.L.A. Dear Mr. Architect, rev. ed. Chicago, A.L.A., 1952.
 2. A.L.A. Standards for School Library Programs. Chicago, A.L.A., 1960.
 3. Fargo, L.F. Library in the School. Chicago, A.L.A. 1938.
 4. Illinois Library Association Subcommittee on Library Service to School Planning Board. Planning School library Quarters, a functional approach. Chicago, A.L.A., 1950.
 5. Plaister C.D. Floor and floor coverings. Chicago, A.L.A., 1939.
 6. แม้นมาต ขวติศ. ห้องสมุดโรงเรียน. พระนคร, สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย, 2499.
-

พระราชนิพนธ์ของ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

บุญเจือ องค์ประคินฐิ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์ความเรียง * ต่าง ๆ ไว้เป็นอันมาก พอจะแยกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ๒ ประเภทคือ :

๑. หนังสือราชการ ได้แก่พระราชหัตถเลขา ถึงพระบรมวงศานุวงศ์และที่ทูตละอองธุลีพระบาท หมายประกาศ พระราชบัญญัติ พระราชสารติดต่อกับต่างประเทศ ในเวลานั้นเป็นระยะที่เปลี่ยนระบบราชการจากแบบเดิม มาเป็นระบบปัจจุบัน จึงทรงพระอุตสาหะ ทรงร่างหนังสือราชการต่าง ๆ เอง โดยมีพระราชประสงค์จะให้เป็นบรรทัดฐานต่อไป แม้ความเรียงในหนังสือราชกิจจานุเบกษาในครั้งนั้นส่วนมากก็เป็นพระราชนิพนธ์ หนังสือราชการเหล่านี้ได้เป็นแบบอย่างสืบมาจนปัจจุบัน.

๒. สารคดีต่าง ๆ ได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้หลายอย่าง เรื่องเกี่ยวกับพุทธศาสนาก็ทรงไว้มาก เรื่องเกี่ยวกับภาษาก็มีไม่น้อย ได้ทรงติเตียนถ้อยคำและตัวอักษรที่ใช้ผิด ๆ ตลอดจนการใช้ภาษาในหนังสือราชการ นอกจากนั้นก็มีพระบรมราชาธิบายต่าง ๆ.

ต้นฉบับพระราชนิพนธ์นั้น เป็นพระราชหัตถเลขาบ้าง ถ้าราชการในกรม พระอัครราชบัณฑิตเขียนตามพระกระแสรับสั่งบ้าง แต่ส่วนมากมักจะเป็นพระยาศรีสุนทรโวหาร (ปก) สมุดที่ใช้เป็นสมุดคำ รูปสี่เหลี่ยมรีเขียนตามคว้างอย่างสมุดฝรั่งทั่วไป เป็นสมุดที่พิมพ์ในรัชกาลที่ ๔ เรียกว่า สมุดถือเฝ้า นับเป็นต้นฉบับเดิม.

สำหรับฉบับสำเนาในท้องอาลักษณ์ที่ขุนหมื่นหรือเจ้ากรมอาลักษณ์ คัดลอกจากต้นฉบับเดิมนั้น ใช้สมุดคำอย่างโบราณซึ่งเขียนตามยาว สมุดที่ใช้คัดมี ๓ อย่าง คือ :

* เก็บความจากพระนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์

๑. ชนิดอย่างดี ชักเกลี้ยงและหนา เรียกว่า สมุดทรง
๒. ชนิดอย่างรอง ชักไม้ไคร้เกลี้ยงและไม่ไคร้หนานัก เรียกว่า สมุดรองทรง
๓. ชนิดอย่างเลว มีขนาดเล็ก บางและหยาบ เรียกว่า สมุดร้าง

สมุดทั้ง ๓ ชนิดนี้มีมาแต่รัชกาลที่ ๑ แล้ว แต่การเรียกชื่อสมุด ๓ ชนิด ไม่แน่ว่าเรียกเช่นนี้มาตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ หรือเพิ่งเรียกใหม่ในรัชกาลที่ ๔ หนังสือที่จะคัดลงในสมุดอย่างไหนนั้น แล้วแต่เรื่องที่จะคัดว่าเป็นเรื่องกี่ขนาดไหน.

ส่วนฉบับที่หอสมุดนั้น เป็นฉบับที่คัดมาจากฉบับอาลักษณ์ หรือบางทีก็คัดมาจากที่อื่น ซึ่งไปคัดมาจากฉบับอาลักษณ์อีกต่อหนึ่ง เมื่อจะพิมพ์ก็ต้องคัดใหม่สำหรับทำไปเรียงพิมพ์ แล้วจึงมาเรียงเป็นตัวพิมพ์อีกต่อหนึ่ง โดยเหตุที่คัดลอกกันหลายต่อเช่นนี้ จึงทำให้หนังสือต่างๆ ข้อความคลาดเคลื่อนแตกต่างกันมาก.

วินสตัน เชอร์ชิลล์

รัฐบุรุษผู้ยิ่งใหญ่แห่งศตวรรษ

(๑๘๗๔-๑๙๖๕)

ทวี มุขระโกษา

การพักผ่อนของเขานั้น เขาเดินทางไปที่เมืองคานส์ ประเทศฝรั่งเศส และนอกจากนั้นเพื่อเป็นการพักผ่อนเนื่องจากได้รับการผ่าตัดด้วยโรคไส้ติ่งอักเสบอีกโรคหนึ่ง.

การไปนั้นเขาได้นำผลงานการพร้อมด้วยเครื่องมือในการเขียนหนังสือ และวาดภาพ ผลงานวาดรูปของเชอร์ชิลล์นั้นเคยส่งเข้าประกวดที่ปารีส เมื่อ ค.ศ. ๑๙๒๑ จำนวน ๕ รูป ขายได้รูปละ ๓๐ ปอนด์ งานวาดเขียนเป็นแต่เพียงทำในยามว่าง ส่วนงานจริงๆ นั้นคือการเขียนหนังสือ.

จากการอยู่นอกสภาครั้งนั้น เขาเขียนหนังสือชื่อ The World Crisis เล่มแรก ออกวางตลาดในเดือน เมษายน ค.ศ. ๑๙๒๓ และเล่ม ๒ ออกในเดือนตุลาคมปีเดียวกัน.

ค.ศ. ๑๙๒๔ ใช้เวลาว่างทั้งหมดในระยษนี้เขียนภาพ และการประพันธ์หนังสือ แยกตัวจากพรรคลิเบอรัล เพราะพรรคนั้นไปสนับสนุนรัฐบาลพรรคกรรมกร และในปีนั้นได้เข้าสมัครรับเลือกตั้งในสังกัดพรรคคอนเซอเวทีฟอีก และได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเขตเอปปีว.

ค.ศ. ๑๙๒๔ เชอร์ชิลล์ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการคลัง ในรัฐบาลของสแตนลีย์ บอลดวิน จนถึงค.ศ. ๑๙๒๕.

ค.ศ. ๑๙๓๑ ลาออกจากคณะรัฐบาลของพรรคคอนเซอเวทีฟ เพราะขัดแย้งกันในนโยบายอินเดีย หลังจากนั้นอีก ๘ ปี ก็ปลีกตัวไปจากงานการเมือง และหันไปทำงานด้านวรรณกรรมอย่างเป็นล่ำเป็นสันต่อไป แต่ในฐานะผู้แทนราษฎรในสภา เขาจึงคอยเตือนให้สำนึกถึงสถานการณ์ระหว่างชาติ และสนับสนุนให้ดำเนินนโยบายความปลอดภ้ยร่วมกัน.

งานเขียนหนังสือในระยะนี้ของเขาก็คือ เริ่มต้นเขียนเรื่องชีวิตของท่านดยุกแห่งมาร์ล เบอเรอ คนที่ ๑ งานชิ้นนี้เขาต้องทุ่มเทความคิดและเวลาเพื่อทำให้เป็นวรรณกรรมอันมีค่า ความจริงเมื่อเชอร์ชิลล์ยังเป็นเด็กหนุ่มนั้น เขาได้มีโอกาสอ่านเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับบรรพบุรุษผู้นั้นอยู่มาก แต่ที่มิได้คิดเขียนประวัติของท่านดยุกมาแต่บัดนั้นก็เพราะในความคิดของเขาเห็นว่าท่านดยุกแห่งมาร์ล เบอเรอ ไม่ได้เป็นพระเอกอย่างเดียว แต่เป็นผู้ร้ายก๊วยในเวลาเดียวกัน แม้ว่าจะได้รับยกย่องว่าเป็นวีรบุรุษผู้กู้ประเทศอังกฤษให้พ้นจากอันธพาลอันใหญ่หลวง แต่ชื่อเสียงทางก้านตรงข้ามเขาก็ได้ชื่อว่าเป็นนักคอร์รัปชันตัวฉกาจทีเดียว สาเหตุที่ทำให้เกิดความคิดจะเขียนเรื่องนี้ก็เนื่องมาจากเชอร์ชิลล์ได้ไปเยี่ยมลอร์ด โรสเบอรี สหายเก่าแก่ของท่านบิดา ท่านลอร์ดผู้นี้ก็ได้นำใจให้เขาเขียนประวัติของท่านดยุกแห่งมาร์ล เบอเรอ ท่านลอร์ดบอกว่า "ท่านดยุก จอห์น เพื่อนของฉันนั้นยอดเยี่ยมทีเดียว" จากนั้นก็ได้อธิบายหลักฐานต่าง ๆ เกี่ยวกับบุรุษผู้นั้น จ้างผู้ชำนาญทำการค้นคว้าเอกสารต่าง ๆ ทั้งที่ เบลนไฮม์ ลอนดอน และปารีส ทั้งที่กองทัพบก กองทัพเรือ และไก่ออกไปทุกยุทธภูมิแห่งที่มีหลักฐานว่าเป็นสนามรบของท่านดยุก.

พอถึงหน้าร้อน ค.ศ. ๑๙๓๒ เชอร์ชิลล์ได้สำรวจเส้นทาง ที่ท่านดยุกแห่งมาร์ล เบอเรอ จดลงชัยชนะเมื่อปี ค.ศ. ๑๗๐๕ โดยออกจากเนเธอร์แลนด์ไปตามฝั่งแม่น้ำดานูบ แวะพักที่เบลนไฮม์หนึ่งคืนแล้วเดินทางต่อไปยังเมืองมุนิก และพำนักอยู่ที่นั่นเป็นเวลาหนึ่งสัปดาห์.

ขณะที่พักอยู่ที่ มุนิก เชอร์ชิลล์ก็ได้ทราบเรื่องฮิตเลอร์กำลังเตรียมกำลังรบ ทั้งนี้เมื่อกลับมาถึงอังกฤษ เขาจึงได้เตือนสภาสามัญไม่ให้หลงตัวเอง และให้คำนึงถึงภัยจากเยอรมันนี้แต่รัฐบาลไม่ยอมเชื่อ หลังจากที่เขาปราศรัยต่อรัฐบาลสามัญทั้งสองเดือน ฮิตเลอร์ก็ได้ขึ้นเถลิงอำนาจในเยอรมันนี้ในเดือนมกราคม ค.ศ. ๑๙๓๓ รัฐบาลอังกฤษยังไม่มีข้อสังเกตอะไรเกี่ยวกับเยอรมันนี้ มีแต่เชอร์ชิลล์เท่านั้นที่ตระหนักถึงภัยจากการรุกรานของเยอรมันนี้.

ค.ศ. ๑๙๓๕ วินสตัน เชอร์ชิลล์ ได้รับเชิญให้เป็นกรรมการวิจัยเกี่ยวกับการป้องกันภัยทางอากาศ และในโอกาสนี้ทำให้เขาได้ศึกษาปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับการป้องกันภัยทางอากาศ ได้ทราบถึงการเคลื่อนไหวและการทดลองใหม่ ๆ (จากการศึกษาในครั้งนั้น เมื่อเขา

ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเวลาต่อมา จึงทำให้เขาชัดเจนเกี่ยวกับเทคนิคการป้องกันภัยทางอากาศ และทางทะเล เป็นอย่างยิ่ง).

ก.ศ. ๑๙๓๖ เดือนมีนาคม เยอรมันนีนำโดยฮิตเลอร์ยাত্রาทัพเข้าครอบครองดินแดนลุ่มแม่น้ำไรน์ ฝรั่งเศสไม่พร้อมที่จะเข้าขัดขวาง และยังคงอยู่ท่าทีของอังกฤษอยู่ว่า จะเข้าช่วยหรือไม่ แต่รัฐบาลอังกฤษก็ยังสงวนท่าทีอยู่ และเสนอแนะให้ฝรั่งเศสนำเรื่องเข้าสู่สันนิบาตชาติ เซอร์ซิลล์และชาวอังกฤษส่วนมากอยากให้อังกฤษเข้าระงับเหตุการณ์เป็นการฉกไฟต้นลมเสีย แต่รัฐบาลอังกฤษก็ยังไม่พร้อม นักการเมืองชั้นนำของประเทศ เช่น ลอยด์จอร์จ และ ลอร์ด ลอเรน มีความเห็นว่าอังกฤษไม่ควรยุ่ง เพราะการกระทำของฮิตเลอร์ เป็นเรื่องภายในของเขา.

ก.ศ. ๑๙๓๘ เยอรมันนีโจมตีออสเตรีย หลังจากนั้น สองสัปดาห์ เซอร์ซิลล์ได้พูดที่รัฐสภาอีก ในวันที่ ๒๔ มีนาคม ถึงบทบาทและการแผ่ขยายการรุกรานของเยอรมันนีในขั้นต่อไป แต่ก็ไม่ค่อยจะมีใครเอาใจใส่สัก เพราะพากันคิดว่าเซอร์ซิลล์เป็นเพียงแต่นักพูดที่ได้แต่พูดไม่รู้จักหยุด ส่วนแซมเบอร์เลนในขณะนั้นเชื่อว่าอังกฤษ มีทางจะเจรจาปรองดองกับเยอรมันนีได้ และปล่อยให้เยอรมันนีแผ่อำนาจไป อังกฤษเพียงแต่รักษากำลังทางกองทัพเรือให้แข็งแกร่งและป้องกันจักรวรรดิไว้ได้ก็พอแล้ว.

หลังจากนั้นอีกหกเดือนต่อมา เยอรมันนีก็ยกทัพเข้าบุกยึดกรุงปรากนครหลวงเชโกสโลวาเกีย เซอร์ซิลล์มีความเห็นเชื่อมั่นว่าสงครามใหญ่จะต้องระเบิดขึ้นในระยะอันใกล้นี้ เขาขอร้องให้แซมเบอร์เลนชักชวนโซเวียตเข้าเป็นพันธมิตรสามเส้า เพื่อเป็นกำลังร่วมกับอังกฤษและฝรั่งเศสรักษาความปลอดภัยของยุโรปกลางและตะวันออก แซมเบอร์เลนยังคงลังเลใจเลยรืออยู่.

ก.ศ. ๑๙๓๙ โซเวียตโดยสตาลินก็ได้ทำสัญญาไม่รุกรานกับเยอรมันนี ทำให้ฮิตเลอร์เลิกกังวลเกี่ยวกับโซเวียตได้ แต่แล้วในวันที่ ๓ กันยายน ก.ศ. ๑๙๓๙ สงครามโลกครั้งที่ ๒ ก็ได้ระเบิดขึ้นดังที่เซอร์ซิลล์คาดหมายไว้.

ในระยะแรก ๗ เดือนแรกของสงคราม ชาวอังกฤษได้รับคำตักเตือนให้เตรียมการป้องกันภัยทางอากาศจากเยอรมันนี กำลังทางอากาศของเยอรมันนีสูงกว่าของอังกฤษถึงสองเท่า ทั้งนี้เนื่องจากอังกฤษไม่ได้เตรียมตัวในการทำสงครามเลย ทหารของอังกฤษก็ไม่อยู่

ในสภาพที่จะทำการรบได้เลย จึงได้แก้มองดูการกระทำของเยอรมันนีและรัสเซียอยู่อย่างหวาดหวั่น.

แชมเบอร์เลนได้ขอร้องให้วินสตัน เชอร์ชิลล์เข้าร่วมคณะรัฐมนตรี โดยตั้งให้เป็นรัฐมนตรีว่าการทบวงทหารเรือ เมื่อเชอร์ชิลล์เข้ารับตำแหน่งนี้ อิตเลอร์ก็รู้ทันทีว่าคู่ต่อสู้ตัวสำคัญของเขาก็คือเชอร์ชิลล์นั่นเอง.

เชอร์ชิลทำงานวันละ ๑๘ ชั่วโมง วางแผนใช้เรือรบปิดเมืองท่าเยอรมันนี จัดเรือรบคุ้มกันเรือสินค้า สร้างเรือกวาดทุ่นระเบิด สร้างเรือรบเพิ่มขึ้นอีกมาก เชอร์ชิลล์ได้ประกาศในผลงานของเขาในปลายปี ค.ศ. ๑๙๓๙ ว่าอังกฤษได้ทำลายเรือดำน้ำของเยอรมันนีเสียหายเป็นจำนวนมากพอคู่ที่เดียว นายกรัฐมนตรีแชมเบอร์เลนก็ได้ปราศรัย ในเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๙๔๐ ถึงเรื่องกำลังรบว่าอังกฤษมีกำลังรบที่เข้มแข็งขึ้นมาก เพราะได้ระดมสร้างกำลังกันขนานใหญ่ และคิดว่าอิตเลอร์คงไม่ขยายอำนาจออกไปมากกว่าเดิม แต่หลังจากเขาปราศรัยเพียง ๓ วัน อิตเลอร์ก็ยাত্রาทัพเข้าบุกนอร์เวย์และเดนมาร์ก รัฐบาลแชมเบอร์เลนถูกตำหนิอย่างรุนแรง ในการไม่ป้องกันรักษาดินแดนของพันธมิตรด้านนี้ แชมเบอร์เลนต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๔๐ และในวันเดียวกันนั้น เยอรมันนียกกองทัพเข้าบุกฮอลแลนด์.

และในคืนวันที่ ๑๐ พฤษภาคม นั้นเอง พระเจ้ากรุงอังกฤษก็ได้ให้เชอร์ชิลล์เข้าเฝ้าเป็นการด่วน พระองค์ทรงขอร้องให้เชอร์ชิลล์เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คืนวันนั้นเขาเข้านอนเมื่อ ๓ นาฬิกาของวันใหม่ และเขารู้สึกพอใจในตำแหน่งนี้มาก เขาไม่หนักใจอะไรเลย แม้สถานการณ์ในระยะนี้ค่อนข้างจะรุนแรง แต่จิตใจของเขายังเข้มแข็งไม่วิตกกังวลเหตุการณ์นั้นๆ เลย เขาได้จัดตั้งรัฐบาลผสมขึ้น.

เชอร์ชิลล์ ทำงานด้วยความรับผิดชอบอย่างใหญ่หลวง และมีอำนาจบริหารงานอย่างเต็มที่ คำสั่งต่างๆ ที่ไปจากเชอร์ชิลล์จะต้องเป็นลายลักษณ์อักษร ทั้งนี้เพราะความรอบคอบและชัดเจนในด้านการงานของเขา จึงทำให้เขาเป็นผู้ชอบมีหลักฐานต่างๆ เป็นตัวหนังสือ เขากล่าวว่าการสั่งอะไรด้วยปากเปล่าอาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิด และผิดพลาด อันจะทำให้เกิดผลเสียหายอย่างใหญ่หลวงขึ้นได้ เขาได้กล่าวกับฝ่ายประสานงานทางทหารว่า "ขอให้เป็นที่รู้กันว่า คำสั่งทุกชั้นที่ไปจากผม จะต้องเป็นลายลักษณ์อักษร และขอให้

รับรู้ไว้ว่าผมจะไม่ยอมรับผิดชอบในสิ่งใด ๆ เกี่ยวกับการตัดสินใจในการป้องกันประเทศ ที่ไม่มีการบันทึกเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเด็ดขาด."

ขณะที่เซอร์ซิลล์ ดำรงตำแหน่งผู้นำนั้น อยู่ในภาวะและเวลาที่ล่อแหลมต่ออันตรายอย่างยิ่ง แต่เขาก็ได้กลายเป็นบุคคลที่ได้รับความนิยมสูงสุดในโลกภาคตะวันออก เขาเป็นสัญลักษณ์แห่งการต่อสู้เพื่ออิสรภาพ เป็นกำลังใจให้ชาวอังกฤษทำการต่อสู้ยืนหยัดอยู่อย่างทรหด เซอร์ซิลล์ได้กล่าวปราศรัยในสภาสามัญเมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๔๐ อันเป็นวันเข้ารับตำแหน่ง เขากล่าวว่า "ข้าพเจ้าไม่มีอะไรที่จะให้ท่านทั้งหลาย นอกจากเลือด ความบากบั่น น้ำตา และหยาดเหงื่อของท่าน".

สุนทรพจน์อันจับใจและความแข็งแกร่งของเขา ทำให้ชาวอังกฤษขวัญดีขึ้นมา เขาทำงานหนักมาก เปรียบเสมือนแบกเกาะอังกฤษทั้งเกาะไว้บนบ่า ถึงแม้ว่าเขาจะเป็นบุคคลสำคัญยิ่งในยามนี้ แต่ฐานะของเขาก็ไม่มั่นคงนัก เซอร์ซิลล์ได้กล่าวกับรูสเวลต์ว่า ระหว่างรูสเวลต์ สตาลิน และตัวเขาเองนั้น มีเขาเพียงคนเดียวเท่านั้นที่จะถูกออกจากตำแหน่งเมื่อใดก็ได้ ถ้าหากว่าไม่ได้รับความไว้วางใจจากสภา.

เซอร์ซิลล์กล่าวสุนทรพจน์ในรัฐสภาอีกเมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๔๐ ขณะที่ฝรั่งเศสถูกนาซีเข้าเหยียบย่ำ ทุกคนที่อยู่ในสภาสามัญในวันนั้น ยากนักที่จะลืมคำปราศรัยของเขา เขากล่าวว่า "เราจะต้องต่อสู้จนถึงที่สุด เราจะต่อสู้ในฝรั่งเศส สู้ในทะเลและมหาสมุทร เราจะต่อสู้ด้วยความมั่นใจ ด้วยความเข้มแข็ง ทั้งบนบกและท้องฟ้า เราจะต้องรักษาเกาะของเราไว้ เราสู้มันทุกหนทุกแห่ง ไม่ว่าบนชายหาด เราจะสู้ในทุ่งหญ้า ในท้องนา ตามถนนหรือบนภูเขา เราจะยอมแพ้เป็นอันขาด".

งานของเซอร์ซิลล์ในระหว่างสงครามนั้นเป็นงานที่ไพศาล บางครั้งเขาก็ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเคลื่อนกำลังของกองทัพเรือ วางแผนการรบตามชายฝั่ง การรบทางอากาศ การใช้เครื่องอาวุธยุทธภัณฑ์ต่างๆ การคิดอาวุธใหม่ การทดลองทางวิทยาศาสตร์ที่นำมาใช้ในการสงคราม และมีเรื่องต่างๆ อีกมากมายนับไม่ถ้วน.

๑๓ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๔๐ เซอร์ซิลล์ต้องบินข้ามไปฝรั่งเศสเพื่อเจรจากับรัฐบาลฝรั่งเศส เขาขอให้ฝรั่งเศสยืนหยัดสู้ต่อไป.

ค.ศ. ๑๙๔๑ เดือนสิงหาคม เชอร์ชิลล์ได้ไปพบประธานาธิบดีรูสเวลต์ที่กลางทะเล ได้ลงนามในกฎบัตรแอตแลนติกในวันที่ ๑๒ สิงหาคม และพอถึงเดือนธันวาคม เชอร์ชิลล์ก็ได้ลงเรือข้ามไปเพื่อเจรจากับท่านประธานาธิบดี แฟรงคลิน ดี. รูสเวลต์ ที่ ดอนนีโอเมริกาได้เข้าร่วมสงครามแล้ว.

ในตอนต้นปี ค.ศ. ๑๙๔๒ ฐานะทางการเมืองของเชอร์ชิลล์ชักจะคลอนแคลน ในระยะครึ่งปีแรกเหตุการณ์ทางฝ่ายสัมพันธมิตรไม่สู้ดี กรีซและครีตถูกโจมตีอย่างหนัก ยูโกสลาเวียถูกรุกราน กองทัพอังกฤษในแอฟริกาเหนือถูกกีดกันมา ทางราชนาวีก็สูญเสีย เรือรบที่สำคัญถึง ๒ ลำคือ เรือปรินซ์ ออฟ เวลส์ และเรือ รีพัลส์ ถูกญี่ปุ่นจมที่สิงคโปร์ หนังสือพิมพ์ได้โจมตี นับเป็นครั้งแรกที่เขาต้องลำบากใจนับตั้งแต่เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี มีผู้คาดการณ์ว่าเขาจะต้องลาออก จนพวกพรรคตรงกันข้ามได้เตรียมที่จะให้ สแตฟฟอร์ด คริปส์ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน เชอร์ชิลล์ต้องเผชิญกับปัญหาเฉพาะหน้าอย่างหนักยิ่ง และยิ่งกว่านั้นเมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม สภาสามัญได้เรียกประชุม เพื่อออกเสียงไม่ไว้วางใจ ผลของการออกเสียงเชอร์ชิลล์ได้ชัยชนะท่วมท้น และต่อมาอีกไม่ถึง ๖ เดือน เขาก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับความพินาศของ โทเบรอกอีก คราวนี้ พรรคคอนเซอเวทีฟเองได้เสนอมติติเตียนการกระทำของเขา แต่แล้วเขาก็เป็นฝ่ายชนะอีก ด้วยคะแนนเสียง ๔๗๕ ต่อ ๒๕.

วินสตัน เชอร์ชิลล์ เป็นคนที่กล้าหาญ ไม่เคยหวาดหวั่นต่อภัยอันตรายใดๆ แม้ในระหว่างสงคราม เครื่องบินของนาซีบอมบ์มหานครลอนดอนจนแทบกลืน ราษฎรได้ขอร้องไม่ให้เขาพำนักรออยู่ที่บ้านเลขที่ ๑๐ ถนนดาวนิง เพราะที่นั่นคงจะเป็นเป้าหมายอันหนึ่งที่เยอรมันนี้จะต้องบอมบ์ โดยให้ย้ายไปอยู่ที่แอนเนกซ์ใกล้สตอรีเกต เพราะที่นั่นมีที่กำบังดีกว่า.

ในระหว่างที่เครื่องบินกำลังบอมบ์อยู่นั้น เชอร์ชิลล์มักจะขึ้นไปดูการต่อสู้อยู่บนหลังคาเสมอๆ หลังจากเครื่องบินของข้าศึกกลับไปแล้ว เขาก็จะลงมาตรวจดูความเสียหาย และทักทายกับประชาชน พร้อมทั้งให้กำลังใจและปลอบขวัญ จนประชาชนลอนดอนมีขวัญดีขึ้นมากทีเดียว แม้จะถูกบอมบ์ไม่เว้นแต่ละวันตอนนั้นลอนดอนเสียหายอย่างหนัก.

ค.ศ. ๑๙๔๒ เดือนสิงหาคม เชอร์ชิลล์ไปประชุมที่กรุงไคโร ร่วมกับบรรดา เสนาธิการและผู้นำฝ่ายพลเรือน จากนั้นก็ได้เดินทางไปเยี่ยมกองทัพที่ ๑๘ ณ อาลาเมน.

ในเดือนเดียวกันนั้นเอง เซอร์ซิลล์ก็ได้บินไปยังกรุงมอสโก พร้อมกับ มร. เอเวอร์ริต แอริแมน แห่งสหรัฐอเมริกา เพื่อเจรจากับบรรดาผู้นำฝ่ายรัสเซีย รวมทั้งสตาลิน และได้แจ้งให้ฝ่ายรัสเซียทราบถึงแผนการยกพลขึ้นบกที่อาฟริกาเหนือ ตลอดจน จานการรณรงก์ภาคทะเลเมดิเตอร์เรเนียน.

ก.ศ. ๑๙๔๓ เดือนมกราคม เซอร์ซิลล์ได้ไปประชุมที่คาซาบลังกา ร่วมกับ ประธานาธิบดีรูสเวลต์และบรรดานายทหาร วางแผนการยุทธสำหรับปี ก.ศ. ๑๙๔๓รวมทั้ง การบุกเกาะซิซิลี และกำหนดหลักการ "ยอมแพ้อย่างไม่มีเงื่อนไข" อันเป็นที่ตกลงกัน.

พอถึงเดือนพฤษภาคม เขาเดินทางไปปราศรัยในสภาองเกรสส์ และอีก ๓ เดือนต่อมาคือเดือนสิงหาคม เขาก็ต้องไปประชุมที่เมืองควีนบค ร่วมกับประธานาธิบดีรูสเวลต์ และบรรดารัฐมนตรี ตลอดจนนายทหารชั้นผู้ใหญ่ของแคนาดา เพื่อปรึกษาวางแผนกันถึงการบุกยุโรป และการจัดตั้งกองบัญชาการภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หลังจากการประชุมที่ควีนบคแล้วก็บินไปยังกรุงวอชิงตันในเดือนกันยายน เพื่อปรึกษาหารือเป็นการส่วนตัวกับประธานาธิบดีอีก.

พอถึงเดือนพฤศจิกายน เซอร์ซิลล์มีภาระสำคัญที่จะต้องไปประชุมที่ไคโร เป็นการพบปะระหว่างรูสเวลต์เซอร์ซิลล์และเจียงไคเช็ค เสร็จจากการประชุมที่ไคโรแล้วก็เดินทางไปประชุมที่เทห์ราน เพื่อพบปะกับรูสเวลต์ และสตาลิน ปรึกษาหารือเกี่ยวกับการรบใน อิตาลี การบุกยุโรปภาคเหนือ และศึกษาสถานการณ์ในแถบเมดิเตอร์เรเนียนตะวันออก จนถึงเดือนธันวาคมจึงเดินทางกลับลอนดอน.

ก.ศ. ๑๙๔๔ เซอร์ซิลล์ ได้เดินทางไปตรวจแนวรบที่นอร์มั้งดี หลังจากที่ได้ทำการยกพลขึ้นบกในเดือนมิถุนายน เขามาตรวจแนวรบที่นั่นหลายคราวด้วยกัน พอถึงเดือนสิงหาคมบินไปอิตาลีเพื่อปรึกษารือกับนายกรัฐมนตรียูโกสลาเวีย และจอมพลตีโต้ ตลอดจนนายกรัฐมนตรียูโกสลาเวีย และสันตปาปา.

เซอร์ซิลล์ได้เดินทางไปประชุมที่ควีนบคอีกเป็นครั้งที่ ๒ ในเดือนกันยายน ก.ศ. ๑๙๔๔ เพื่อปรึกษาหารือกันถึงเรื่องเขตยึดครองของพันธมิตรในเยอรมันนี้กับประธานาธิบดีรูสเวลต์.

เดือนต่อมาคือเดือนตุลาคม เชอร์ชิลล์ก็ได้ไปเยือนมอสโคว์เพื่อปรึกษารือกับ
สตาลิน ในเรื่องยุโรปกลางและยุโรปตะวันออก.

เมื่อกลับจากมอสโคว์แล้ว เชอร์ชิลล์ก็ต้องเดินทางไปยังกรุงปารีสในเดือน
พฤศจิกายน ในตอนนี้องค์ฝรั่งเศสได้เชิญให้เขาเป็นผู้แทนอยู่ในคณะกรรมการธิการที่ปรึกษา
ยุโรป ในฐานะสมาชิกถาวรผู้มีสิทธิมีเสียงอันสมบูรณ์ จากนั้นเดินทางไปเยือนกรีซ เอเทิน
ในเดือนธันวาคม โดยหวังใจว่าจะยุติการสู้รบที่นั่น.

พอถึงเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๔๕ ได้มีการประชุมกันที่ยัลด์บะระหว่าง เชอร์
ชิลล์ รัสเวลต์ และสตาลิน เพื่อปรึกษากันในเรื่องแผนชัยชนะสุดท้าย การตกลงเรื่อง
ยุโรปหลังสงครามและเกี่ยวกับการวางรูปองค์การโลก เดือนมีนาคมเขาก็ได้ไปเยือนกองทัพ
พันธมิตรในยุโรปตะวันตกเฉียงเหนือ.

เดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๔๕ สามมหาอำนาจได้เปิดการประชุมที่ปอตสดาม
ใกล้กรุงเบอร์ลิน เพื่อปรึกษารือในเรื่องการตกลงหลังสงคราม และการดำเนินการใน
ตอนสุดท้ายของสงครามกับญี่ปุ่น และในเดือนเดียวกันนี้ หลังจากเยอรมันยอมแพ้ได้
เพียง ๒-๓ สัปดาห์ ก็มีการเลือกตั้งสมัยสามัญปี ค.ศ. ๑๙๔๕ วินสตัน เชอร์ชิลล์พ่ายแพ้
คะแนนเสียงแก่พรรคกรรมกร เขาจึงได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ชำวนี้ทำความ
ประหลาดใจแก่คนทั่วไป แม้แต่คนชาวอังกฤษเอง เชอร์ชิลล์เองรู้สึกผิดหวังเป็นอย่างมาก
ประการแรกเขากำลังมีอำนาจและกำลังมีชื่อเสียง ประการที่สองขณะนั้นในประเทศอังกฤษ
ไม่มีใครที่จะมีคุณสมบัติทัดเทียมเขาเลย การที่ไม่ได้รับความสนับสนุนจากประชาชน ที่เขา
มีความภาคภูมิใจอย่างยิ่งนั้น ทำให้เขาได้รับความขมขื่นอย่างยิ่ง รู้สึกว่าชาวอังกฤษนั้น
ช่วงไม่รู้จักบุญคุณของเขาเสียเลย และได้ปฏิบัติต่อเขาอย่างเลวทรามมากทีเดียว.

ตอนนี้เชอร์ชิลล์ก็ได้เป็นหัวหน้าพรรคฝ่ายค้านไปตามวิถีทางการเมือง เพื่อนๆ
ของเขาได้พยายามที่จะให้เขาถอนตัวจากหัวหน้าพรรคฝ่ายค้านเสีย แต่ก็ไม่สำเร็จ เชอร์ชิลล์
ปฏิเสธ เขารู้ว่าตำแหน่งหัวหน้าพรรคฝ่ายค้านนั้นเอง จะทำให้เขาได้กลับเข้าสู่ทำเนียบ
หมายเลข ๑๐ อีกครั้งหนึ่งในการเลือกตั้งคราวหน้าที่จะมีมาใน ๕ ปีข้างหน้า และตอนนี้
เขาจะมีอายุถึง ๗๕ ปี.

ในฐานะที่เขาอยู่ในพรรคฝ่ายค้าน เขาก็ต้องค้าน เขาได้ค้านรัฐบาลพรรค
กรรมกร ด้วยอาศัยหลักสำคัญสองประการ ประการแรกเขาโจมตีว่านโยบายผิดๆ ของ

พรรคกรรมกรจะทำให้อุตสาหกรรมของประเทศต้องประสบความหายนะ และประการที่สอง การที่ไม่มองดูความจริง จะทำให้อังกฤษตกอยู่ในกำมือของพวกที่ต้องการรวบอำนาจ และต่อมาเขากล่าวโจมตีพรรคกรรมกรอีกว่า เป็นพรรคการเมืองที่เป็นอันตราย และกล่าวว่า ประเทศกำลังเผชิญกับลัทธิโซเชี่ยลลิสต์ที่ซ่อนอยู่ในร่างแม่มทร้าย.

เซอร์ซิลล์เป็นหัวหน้าพรรคฝ่ายค้านที่แปลกกว่าคนอื่น ๆ คือไม่จัดทีมในการค้าน เขามักจะทำอะไรตามลำพัง ทั้งวางแผนโจมตีและการคัดค้านด้วย.

ในระยะ ๕ ปี ที่เขาไม่ได้เป็นรัฐบาลนั้น เขาได้ทำงานหลายอย่างแทบไม่มีเวลาพักผ่อนเอาเสียเลย เป็นต้นว่า ทางด้านวรรณกรรมเขาก็เขียนประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ ๒ ถึง ๕ ตอนใหญ่ๆ ด้วยกัน ด้านศิลปกรรมก็เขียนภาพสีน้ำมันมากมายหลายสิบภาพ แล้วส่งไปแสดงที่ รอยัล อะแคเดมี ไปแสดงปาฐกถาหลายต่อหลายแห่งด้วยกัน คือ เมื่อ ค.ศ. ๑๙๔๖ ในเดือนมีนาคม ได้เดินทางไปยังสหรัฐอเมริกา ที่เวสมินสเตอร์ กอลเลจ ฟุลตัน มลรัฐมิสซูรี เขาได้กล่าวสุนทรพจน์ซึ่งนับเป็นครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ เขาชี้แจงนโยบายสันติภาพว่า สันติภาพจะมีอยู่ได้ก็โดยมีความแข็งแกร่งที่มีพื้นฐานอยู่ที่ "การคบค้าสมาคมกันฉันพี่น้อง ในระหว่างประชาชน ผู้พูดภาษาอังกฤษ".

เดือนกันยายน ไปแสดงสุนทรพจน์ที่มหาวิทยาลัยชิริก กราวนั้นได้พูดเน้นถึงความจำเป็นที่จะต้องสร้าง "สหรัฐแห่งยุโรปในรูปใดรูปหนึ่ง" ขึ้นมา เซอร์ซิลล์มีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับขบวนการอันไม่เป็นทางการ ทั้งในประเทศและนอกประเทศในเรื่องสหยุโรป.

ค.ศ. ๑๙๔๘ ในเดือนพฤษภาคม เซอร์ซิลล์ได้เป็นประธานสภาองเกรสส์แห่งยุโรปที่กรุงเฮก เขาได้วางรากฐานเอาไว้ให้แก่กระบวนการยุโรป (ซึ่งไม่ใช่ของรัฐบาล).

ค.ศ. ๑๙๔๙ เดินทางไปสหรัฐอเมริกาอีกในเดือนมีนาคม และไปแสดงสุนทรพจน์ ณ สถาบันเทคโนโลยี แมสซาชูเซตส์ เรื่อง "ศตวรรษ ที่ ๒๐-ก้ามมันสัญญาและการสร้างความจริงของศตวรรษนี้" เมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม ค.ศ. ๑๙๔๙ พอถึงเดือนเมษายน เขาเดินทางกลับอังกฤษ.

จากการไปแสดงปาฐกถาตามเมืองหลวงต่าง ๆ ทั่วยุโรปและสหรัฐอเมริกา ทำให้เขากลายเป็นบุคคลสำคัญของโลก ไม่ว่าเขาจะเดินทางไปแห่งหนตำบลใดเขาจะได้รับการ

ก่อนรับอย่างอบอุ่นทีเดียว มหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงทั้งหลายได้มอบปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ให้แก่เขา ตลอดจนได้รับเครื่องอิสริยาภรณ์จากรัฐบาลประเทศต่าง ๆ แทบนับไม่ถ้วน.

เกี่ยวกับชีวิตส่วนตัวเขานั้น เขาได้ซื้อที่ดินแปลงหนึ่งอยู่ใกล้กับชาวท์ เวล เนื้อที่ ๕๐๐ เอเคอร์ สร้างฟาร์มปศุสัตว์ขึ้น มีความสนุกเพลิดเพลินอยู่กับการเลี้ยงสัตว์ เลี้ยงแมว และสุนัขพันธุ์พุดดิลของฝรั่งเศส กับเลี้ยงปลาเงินปลาทอง.

เกี่ยวกับงานด้านการเขียนประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ ๒ ของเขานั้น เขาทำอย่างเอาจริงเอาจังเพราะถือว่าเป็นงานชิ้นสำคัญที่สุดชิ้นหนึ่งของเขา งานได้เริ่มต้นด้วยจักรพรรดิวิลเฮล์มและตรวจสอบเอกสารต่าง ๆ มีที่ปรึกษาทั้งทหารบก ทหารเรือ และทหารอากาศ นักวิทยาศาสตร์ นักปราชญ์ทางประวัติศาสตร์ เชอร์ชิลล์หมกมุ่นอยู่กับงานชิ้นนี้วันละ ๘ ชั่วโมง เขาเป็นคนบอกให้เลขาธิการจด วันละประมาณ ๘๐๐๐ ถึง ๙๐๐๐ คำ ดังนั้นเมื่องานชิ้นนี้สำเร็จออกมา นักประวัติศาสตร์และนักการทหารจึงยกย่องว่าเป็นหนังสือประวัติศาสตร์ที่ดีที่สุดแห่งยุค เมื่อว่างจากการเขียนหนังสือเขาก็พักผ่อนด้วยการเขียนภาพสีน้ำมัน และปฏิบัติอยู่เช่นนี้เรื่อยไปเป็นกิจวัตร.

ค.ศ. ๑๙๕๑ มีการเลือกตั้งทั่วไป พรรคคอนเซอเวทิฟมีชัยชนะในการเลือกตั้งครั้งนี้ เชอร์ชิลล์ได้กลับมาเป็นรัฐบาลอีก ขณะนี้เขามีอายุ ๗๗ ปีแล้ว แต่เขาก็ยังแข็งแรงในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแห่งประเทศอังกฤษ คราวนี้ความสนใจของเขาอยู่ที่การต่างประเทศ มินโยบายผูกมิตรกับสหรัฐอเมริกา และเขามีความคิดว่าเยอรมันนี้ควรจะมีฐานะทัดเทียมกันอย่างเดิมอีก ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือการปรองดองกับรัสเซีย เขามั่นใจว่าการผูกมิตรกับโซเวียตรัสเซียนี้จะนำไปสู่ความสันติอันแท้จริง.

ค.ศ. ๑๙๕๒ เดือนมกราคม เดินทางไปเยือนสหรัฐอเมริกาหารือกับประธานาธิบดีทรูแมน และกล่าวคำปราศรัยในสภาองเกรสส์ เมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม.

ต่อมาในเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๙๕๓ สมเด็จพระนางเจ้าเอลิซาเบธ ที่ ๒ พระบรมราชินีนาถองค์ใหม่ของอังกฤษ ได้พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ การ์เตอร์ ให้แก่ วินสตัน เชอร์ชิลล์ นายกรัฐมนตรีผู้เฒ่าของพระองค์ การได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นอัศวินแห่งการ์เตอร์ครั้งนี้ ทำให้โลกรู้จักเขาในนามของท่านเซอร์วินสตัน เชอร์ชิลล์ และในเดือนตุลาคมปีเดียวกันนี้ สมาคมของสวีเดนได้ประกาศออกมาว่า รางวัลโนเบลสาขา

วรรณกรรม ในปี ค.ศ. ๑๙๕๓ นั้นได้แก่ เซอร์วินสตัน เชอร์ชิลล์ แห่งอังกฤษ เขากล่าวปราศรัยในการรับรางวัลครั้งนั้นว่า “ข้าพเจ้ามีความภูมิใจจริง ๆ ที่ได้รับเกียรติยศ อันเป็นเกียรติยศระหว่างชาติเช่นนี้ ข้าพเจ้าเคยได้รับรางวัลมาบ้างแล้ว แต่ก็เป็นรางวัลประจำชาติพึงจะได้รับรางวัลระหว่างประเทศครั้งนี้เป็นครั้งแรก”

ในปีเดียวกันนี้พอถึงเดือนธันวาคม เชอร์ชิลล์ได้ไปประชุมที่เบอร์มิงแฮม ร่วมกับประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา และนายกรัฐมนตรีแห่งฝรั่งเศส เพื่อปรึกษาหารือกันถึงปัญหาที่เกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน.

ค.ศ. ๑๙๕๔ เชอร์ชิลล์ได้ไปเยือนกรุงวอชิงตัน พร้อมกับเซอร์แอนโทนี อีเคน ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศในขณะนั้น การไปคราวนี้ก็เพื่อจะแลกเปลี่ยนทัศนคติในเรื่องสำคัญต่างๆ ซึ่งมีอยู่ในขณะนั้นแทบทุกเรื่องกับประธานาธิบดีไอเซนฮาว์.

ในปีนี้มีเหตุการณ์ที่น่าตื่นตะลึงที่สุดในชีวิตบั้นปลายของเชอร์ชิลล์ ทั้งนี้เนื่องจากรัฐสภาได้จัดงานขึ้นเพื่อเป็นการฉลองครบรอบวันเกิดปีที่ ๘๐ ของเขา และในการฉลองครั้งนี้เซอร์วินสตัน เชอร์ชิลล์ถือเป็นการให้เกียรติอย่างสูงสุดแก่เขา วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๕๔ สมาชิกทั้งสองสภาได้ไปชุมนุมอย่างพร้อมพรั่งที่เวสต์มินสเตอร์ ฮอลล์ เพื่อแสดงการวาระต่อเชอร์ชิลล์ และได้มอบสมุดวันเกิดปกหนังสีเขียวมียลวกลายเป็นสีชอกโกแลตและสีชมพู ข้างในมีลายเซ็นของสมาชิกรัฐสภามีข้อความว่า “พวกเรา สมาชิกที่ได้รับเลือกเข้ามาในสภาสามัญ ในฐานะของพรรคการเมืองต่าง ๆ ในพระราชอาณาจักรอังกฤษ และไอร์แลนด์เหนือ ขอแสดงความรักนับถืออย่างสุดซึ้งต่อตัวท่าน และงานซึ่งท่านได้รับใช้รัฐสภา และประชาชนแห่งราชอาณาจักรนี้อย่างไม่มีผู้ใดเปรียบได้ และต่อความยุติธรรม อีสราฟ และสันติสุขในระยะเวลากว่า ๕๐ ปีที่ผ่านมา.”

ที่เวสต์ มินสเตอร์ ฮอลล์ ในวันนั้นมีผู้ไปร่วมกว่า ๒๐๐๐ คน ขณะที่เชอร์ชิลล์ก้าวเข้ามาในห้องโถงแห่งนั้น ได้มีการตีกลองโดยใช้ระฆังเครื่องหมายตัว “วี” อันเป็นสัญลักษณ์แห่งชัยชนะระหว่างสงคราม เชอร์ชิลล์ ไถ่ นั่งลงในที่ที่จัดเตรียมไว้ท่ามกลางเสียงปรบมือกึกก้องนั้นหวั่นไหว และขณะนั้นดนตรีบรรเลงเพลง “Elgar's Pomp and Circumstance” เชอร์ชิลล์ ไม่สามารถถกกลืนความรู้สึกของตนได้ เมื่อนายแอตลีหัวหน้าพรรคฝ่ายค้านได้กล่าวคำสวดก็เขาอย่างจับใจ น้ำตาของเขาไหลอาบแก้มลงมาทั้งสองข้างด้วยความตื้นตัน.

เชอร์ชิลล์กล่าวขอใบโฆษณาสำหรับของขวัญที่มอบให้ เขากล่าวด้วยเสียงสั้น ๆ นิดหน่อยว่า “สำหรับข้าพเจ้าเอง งานวันนี้เป็นงานที่จะลืมไม่ได้เลยในชีวิต”

ค.ศ. ๑๘๕๕ เนื่องจากอายุมาก เชอร์ชิลล์จึงลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในวันที่ ๕ เมษายน ถึงแม้ว่าเขาจะออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้วก็ตามเชอร์ชิลล์ก็ยังไม่ยอมหยุดพัก หลังจากพักผ่อนได้เพียง ๒-๓ สัปดาห์ เขาเริ่มปฏิบัติงานโดยการสะสมต้นฉบับเรื่อง “The History of English-Speaking People” ซึ่งยังคงมาเป็นเวลาถึง ๑๖ ปี เขาเดินทางไปทำงานที่ภาคใต้ของฝรั่งเศส อยู่ที่นั่นแรมเดือน มีผู้ติดตามและเลขาทำการเกือบ ๒๐ คน เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือในการค้นคว้าหาหลักฐานประกอบการเขียน ทำงานในตอนเช้า ตอนบ่ายก็วาดภาพสีน้ำมัน และฟังดนตรี เพลงที่เชอร์ชิลล์ชอบมากได้แก่เพลงของไซคอฟสกี

ค.ศ. ๑๘๕๙ เชอร์ชิลล์ได้เปิดนิทรรศการภาพเขียนของเขาที่ราชบัณฑิตยสถาน กรุงลอนดอน โดยใช้ชื่องานการแสดงครั้งนี้ว่า “เชอร์ วินสตัน เชอร์ชิลล์-จิตรกร”

และในปีเดียวกันนี้เชอร์ชิลล์ได้รับเลือกตั้งในเขตวูดพอร์ท ในการเลือกตั้งทั่วไปของรัฐสภา ตอนนั้นเขากลายเป็น “บิดาแห่งสภาสามัญ” สืบแทนนายเควิต เกรนเฟลล์ ซึ่งได้วางมือจากชีวิตรับใช้สาธารณะไป นายแมกมิลแลนได้พูดถึงเชอร์วินสตัน เชอร์ชิลล์ในคราวเปิดการประชุมรัฐสภาว่า เป็นเสมือน “ก้อนหินที่ต้านกระแสน้ำแห่งกาลเวลา หรือกระแสน้ำแห่งความทุกข์ใหญ่ไผ่สูง”

ในเดือนตุลาคม เชอร์ชิลล์ ได้ทำพิธีเปิด “เชอร์ชิลล์ คอลเลจ” ที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ (เป็นวิทยาลัยแห่งใหม่ที่สร้างขึ้นเพื่อการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโดยเฉพาะ) เขาได้ปลูกต้นไม้คันทันมัลเบอร์เอร์เอาไว้อย่างละต้นและในเวลาเดียวกัน ก็ได้ประกาศให้ทราบถึงเงินที่มีผู้บริจากรายใหญ่ ๒ ราย คือ มุลนิธิฟอร์ด บริจาค ๑ ล้านเหรียญอเมริกัน และสหภาพคนงานขนส่งและคนงานทั่ว ๆ ไป บริจาค ๕๐๐๐๐ ปอนด์

ค.ศ. ๑๘๖๑ เชอร์ชิลล์ ได้เดินทางไปเยือนสหรัฐอเมริกาเป็นการส่วนตัวในเดือนเมษายน

ค.ศ. ๑๘๖๒ เดือนมิถุนายน ได้ล้มป่วยครั้งสำคัญเนื่องจากหกล้มกระดูกขาอ่อนแตก เมื่อหายป่วยแล้ว เขาก็ยังไม่แข็งแรงนัก และไม่สามารถจะเข้าประชุมสภาสามัญได้บ่อยครั้งเหมือนเดิมได้

ก.ศ. ๑๙๖๓ เซอร์ซิลล์ได้ประกาศเจตจำนงออกมาว่า จะไม่สมัครเข้ารับเลือกตั้งในครั้งใด ๆ ต่อไปอีกเลย.

ต่อมาในปี ก.ศ. ๑๙๖๓ เซอร์ซิลล์ ได้รับเกียรติอันสูงเด่นอย่างไม่มีใครเหมือน สหรัฐอเมริกาได้แต่งตั้งให้เขาเป็นพลเมืองกิตติมศักดิ์ ของอเมริกา ประธานาธิบดีเคนเนดีได้อ่านประกาศเกียรติคุณวันที่ ๙ เมษายน ๑๙๔๖

ก.ศ. ๑๙๖๔ สภาสามัญได้ทำการมอบการออกเสียงแสดงความขอบคุณ ซึ่งจารึกไว้ในแผ่นหนัง เนื่องในวาระที่งานในรัฐสภาของเขาได้สิ้นสุดลง ณ บ้านของเขา.

ก.ศ. ๑๙๖๔ เซอร์ซิลล์ ได้ฉลองวันเกิดครบรอบปีที่ ๙๐ ในวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ก.ศ. ๑๙๖๔ ที่บ้านตำบลไฮด์ปาร์กเกตในกรุงลอนดอน ระหว่างนั้นเซอร์ซิลล์เพิ่งหายป่วยชาวอังกฤษประมาณ ๑๐๐๐ คน ไปชุมนุมร้องเพลงอายุพรอยู่หน้าบ้าน เซอร์ซิลล์ได้ขอร้องให้ภริยาพุงเขาออกไปรับพรผู้ปรารถนาดีที่หน้าท่างสักครู่หนึ่ง ในปีนี้สังขารของเขาร่วงโรยมากเป็นไม้ไผ่ผืนเข้าไปได้เต็มที่แล้ว แต่จิตใจของเขายังคงเข้มแข็งอยู่.

วาระสุดท้ายแห่งชีวิตก็ได้มาถึงเขาในเดือนแรกของปีใหม่ นั่นคือวันศุกร์ ที่ ๑๕ มกราคม ก.ศ. ๑๙๖๕ เซอร์ซิลล์ ได้ล้มป่วยลงด้วยโรคเส้นโลหิตในสมองตัน ไม่ได้สติ ลอร์ดมอเรนผู้เป็นแพทย์ประจำตัวและเป็นสหายสนิทได้พยายามเยียวยารักษาอยู่จนสุดความสามารถ เซอร์ซิลล์ได้ทนต่อสู้อยู่กับמצורาอยู่อย่างทรหดถึง ๑๐ วัน ในระยะนั้นสมเด็จพระราชินีนาถแห่งอังกฤษได้ทรงแสดงความห่วงใย ประชาชนเป็นจำนวนมากได้พากันมากอยพั่งอาการอยู่หน้าบ้านตลอดวันตลอดคืน และแล้วเซอร์ซิลล์ก็พ่ายแพ้แก่มัจจุราช เมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม ก.ศ. ๑๙๖๕ เวลา ๘ นาฬิกา ตรงกับเวลาในประเทศไทย ๑๕.๔๐ น. การสิ้นลมของเซอร์ซิลล์เป็นไปอย่างสงบเรียบง่าย มีเล็คคัสเมนไทน์ภริยา นายแพทย์ มอเรน นายแรนคอล์ฟ เซอร์ซิลล์ บุตรชาย นางเซราห์ เซอร์ซิลล์ นางแมรีโซม ธิดา กับหลาน ๆ อีกหลายคนนั่งเฝ้าอยู่เคียงข้าง เซอร์ซิลล์ มีอายุได้รวม ๙๐ ปี ๑ เดือน ๒๕ วัน.

พิธีฝังศพของเซอร์วินสตัน เซอร์ซิลล์ ได้จัดเป็นรัฐพิธี ทางรถไฟได้หยุดไฟไปทั้งที่เวสต์มินสเตอร์ ยอลล์ ในกรุงลอนดอน และประกอบพิธีทางศาสนาในวิหารเซนต์ปอล จากนั้นก็เชิญศพลงเรือยนต์ของการท่าเรือลอนดอน ล่องไปตามลำน้ำเทมส์ไปสู่สุสานบลากอน ใกล้ๆกับวังเบลนไฮม์ อันเป็นบ้านเกิดของเซอร์วินสตันเซอร์ซิลล์ เพื่อฝังไว้เป็นครั้งสุดท้าย ในระหว่างมีเรือลำอื่นๆ ได้ร่วมไปในขบวนด้วยอีกหลายลำ.

ในวันที่มีรัฐพิธีงานศพที่มหาวิหารเซนต์ปอลนั้น ได้บุคคลสำคัญที่มีเกียรติยิ่ง ๕ ท่านเป็นผู้ทำหน้าที่หามหีบศพ คือ ลอร์ด แอตลี อดีตนายกรัฐมนตรีของอังกฤษ จอมพลอากาศไวส์เคานท์ ปอร์คัล, ลอร์ด อีสเมย์, ลอร์ด นอร์แมนบรูกและเซอร์โรเบิร์ต เมนซีส์ นายกรัฐมนตรีออสเตรเลีย.

และขณะที่ศพของรัฐบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ที่สุด ประดิษฐานอยู่ในเวสต์ มินสเตอร์ ฮอลล์ ในระยะ ๒ วันแรกนั้นประชาชนได้หลั่งไหลไปการวะศพของเขาเป็นจำนวนมากถึง ๑๕๐,๐๐๐ คน ทุกคนมีดวงหน้าหม่นหมองและหัวใจหดหู่ เต็มไปด้วยความวิปโยค บางคนนำดอกไม้มาวางแสดงถึงความอาลัยในยอดนักการเมือง นักรบและมหาบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ของโลกและเป็นรัฐบุรุษผู้ยิ่งใหญ่แห่งศตวรรษ ถึงแม้เชอร์วินสตัน เชอร์ชิลล์จะจากโลกนี้ไปแล้ว ชื่อเสียงกิตติคุณยังคงปรากฏอยู่ต่อไปชั่ววันนิรันดร์ เรื่องราวของเขา เล่ากันต่อไปอย่างไม่มีวันจะจบสิ้น.

ก่อนที่จะจบเรื่องชีวประวัติ ของเชอร์วินสตัน เชอร์ชิลล์ ใครจะขอร้องงานวรรณกรรมที่ท่านได้สร้างขึ้นในตลอดอายุขัยของท่านมากล่าวไว้ด้วย.

งานทางด้านวรรณกรรมของ เชอร์วินสตัน เชอร์ชิลล์ มีมากมาย ซึ่งจะเรียงตามลำดับปีที่แต่งดังต่อไปนี้

- ค.ศ. 1898 The Story of the Malakand Field Force.
- ค.ศ. 1899 The River War. (เป็นการบรรยายเรื่องการรบใน ซูดาน)
- ค.ศ. 1900 Savrola. (นวนิยาย)
- London to Ladysmith via Pretoria.
- Ian Hamilton's March.
- ค.ศ. 1906 Lord Randolph Churchill (ชีวประวัติของท่านลอร์ดแรนดอล์ฟ บิดาของ เชอร์ชิลล์)
- หนังสือเล่มนี้ตีพิมพ์ครั้งที่ ๒ ในปี ค.ศ. ๑๙๐๗
- ค.ศ. 1908 My African Journey.
- ค.ศ. 1926-29 The World Crisis. ๔ เล่มจบ พิมพ์เป็นฉบับย่อ และแก้ไขใหม่ทำเป็นเล่มเดียวจบในปี ค.ศ. ๑๙๓๑

- ก.ศ. 1930 My Early Life. (ฉบับที่พิมพ์ในอเมริกา มีชื่อว่า A Roving Commission : My Early Life).
- ก.ศ. 1931 The Eastern Front. (ฉบับที่พิมพ์ในอเมริกา มีชื่อว่า The Unknown War: The Eastern Front).
- ก.ศ. 1932 Thoughts and Adventures. (ฉบับที่พิมพ์ในอเมริกา มีชื่อว่า Amid These Storms).
- ก.ศ. 1933 Marlborough, His Life and Times เป็นเรื่องราวของท่านดยุก แห่ง มาร์ล เบอโร บรรพบุรุษผู้มีชื่อเสียงของเชอร์ชิลล์ เชอร์ชิลล์เขียนทยอยออกมา ปีละเล่มดังนี้ เล่ม ๑ ในปี ก.ศ. ๑๙๓๓ เล่ม ๒ ในปี ก.ศ. ๑๙๓๔ เล่ม ๓ ในปี ก.ศ. ๑๙๓๖ และ เล่ม ๔ ในปี ก.ศ. ๑๙๓๘.
- ก.ศ. 1937 Great Contemporaries. (พิมพ์ใหม่อีกครั้งในปี ก.ศ. ๑๙๓๘)
- ก.ศ. 1938 Arms and the Covenant. (สุนทรพจน์ ฉบับที่พิมพ์ในอเมริกา มีชื่อว่า While England Slept.)
- ก.ศ. 1939 Step by Step.
- ก.ศ. 1941 Into Battle (สุนทรพจน์ ฉบับที่พิมพ์ในอเมริกา มีชื่อว่า Blood, Sweat and Tears).
- ก.ศ. 1942 The Unrelenting Struggle. (สุนทรพจน์)
- ก.ศ. 1943 The End of the Beginning. (สุนทรพจน์)
- ก.ศ. 1944 Onwards to Victory. (สุนทรพจน์)
- ก.ศ. 1945 The Dawn of Liberation. (สุนทรพจน์)
- ก.ศ. 1946 Victory.
Secret Session Speeches.
- ก.ศ. 1948 The Sinews of Peace. (สุนทรพจน์)
Painting as a pastime.

- ค.ศ. 1950 Europe Unite. (สุนทรพจน์)
 ค.ศ. 1951 In the Balance. (สุนทรพจน์)
 ค.ศ. 1953 Stemming the Tide. (รวมสุนทรพจน์ ในปี ค.ศ. ๑๙๕๑-๕๒)
 ค.ศ. 1954 The Second World War.

- เล่ม ๑ ชื่อ The Gathering Storm ค.ศ. 1948
 เล่ม ๒ ชื่อ Their Finest Hour ค.ศ. 1949
 เล่ม ๓ ชื่อ The Grand Alliance ค.ศ. 1950
 เล่ม ๔ ชื่อ The Hinge of Fate ค.ศ. 1951
 เล่ม ๕ ชื่อ Closing the Ring ค.ศ. 1952
 เล่ม ๖ ชื่อ Triumph and Tragedy ค.ศ. 1954

- ค.ศ. 1956 A History of the English Speaking People.

- เล่ม ๑ ชื่อ The Birth of Britain ค.ศ. 1956
 เล่ม ๒ ชื่อ The New World ค.ศ. 1956
 เล่ม ๓ ชื่อ The Age of Revolution ค.ศ. 1957
 เล่ม ๔ ชื่อ The Great Democracies ค.ศ. 1958

- ค.ศ. 1959 The Second World War. (ฉบับย่อ)
 ค.ศ. 1962 Frontiers and Wars. (เรียบเรียงใหม่ โดยเอาเล่ม ๑, ๒, ๔, และ ๕ ของ
 เรื่อง The Second World War มารวมเป็นเล่มเดียวกัน)

บรรณานุกรมที่ใช้เรียบเรียง

1. Broad, Lewis: Winston Churchill: The Years of Preparation, a biography. New York, Howthorn Books, 1958.
2. Churchill, a memorial album. 1965.
3. Churchill Digest. 1965.

4. Thomson, Malcolm : Life and Times of Winston Churchill. London, Odhams Press, 1940.
 5. Wibbery, Leonard : The Life of Winston Churchill. New York, Farrar, Straus and Cudahy, 1956.
 6. ทศนาวัดน์. เซอร์ วินสตัน เซอร์ชิลล์. พระนคร, รวมสาส์น, ๒๕๐๘.
 7. มิตรสาร, ปีที่ ๑๙ เล่มที่ ๒ ฉบับที่ ๓๔๒.
-

(รูปของวินสตัน เซอร์ชิลล์ ที่พิมพ์เป็นหน้าปก ในฉบับที่ ๒ ของวารสารห้องสมุดนี้ ได้รับความเอื้อเฟื้อจาก
สำนักงานแถลงข่าวอังกฤษ)

เฉลยข้อสอบวิชาครูประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา

(ป.กศ.ต้น) พ.ศ. ๒๕๐๖

หมวด ก. วิชาบรรณารักษศาสตร์

ทวี มุขธระโกษา และ ชลัช ลีชะวลีข

ข. ภาคปฏิบัติ (๘๐ คะแนน เวลา ๑ ชั่วโมง ๓๐ นาที)

๑. ตาม ก. จงตีเส้นทำรูปบัตรนิเทศสาร ขนาดกว้าง ๕ นิ้ว ยาว ๘ นิ้ว แล้วกรอรายการ
นิเทศสารข้างล่างนี้

ดวงประทีป วารสารรายเดือนของกรมการศาสนา ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ ตุลาคม
๒๕๐๖ สำนักงานเลขานุการกรมการศาสนา จัดพิมพ์จำหน่ายปีละ ๒๔ บาท

ตอบ ก. บัตรนิเทศสาร

๘ นิ้ว

ชื่อนิตยสาร		ดวงประทีป		รายเดือน		วันกำหนดออก		สำนักพิมพ์		สำนักงานเลขานุการกรมการศาสนา		ราคา ๒๔ บาท		หมายเหตุ
พ.ศ.	ปีที่	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	
๒๕๐๖	๑										✓			

หมายเหตุ: แบบบัตรนิเทศสารนี้เป็นเพียงตัวอย่าง ผู้สอบอาจทำไม่ตรงตามที่ตัวอย่างก็ได้

๑. ถาม ข. (๑) จงให้เลขหมู่หนังสือต่อไปนี้ โดยเลือกจากตัวเลขที่ให้ไว้ ๒๕๔.๓ ๑๗๐

๖๑๐ ๙๒ ๓๐๑ ๗๙๒ ๕๕๐ ๙๐๐ ๔๔๕.๕๓๑ ๘๙๕.๙๑๑

.....	ละครไทย	ตอบ ๗๙๒
.....	วิชาเคมี	ตอบ ๕๕๐
.....	ประวัติศาสตร์ต่างประเทศ	ตอบ ๙๐๐
.....	คำบรรยายพุทธศาสตร์	ตอบ ๒๕๔.๓
.....	พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ตอบ ๔๔๕.๕๑๓
.....	จิตวิทยา	ตอบ ๑๗๐
.....	เวชปฏิบัติ	ตอบ ๖๑๐
.....	สังคมของ	ตอบ ๘๙๕.๙๑๑
.....	สังคมวิทยา	ตอบ ๓๐๑
.....	மாகามกริ	ตอบ ๙๒

(๒) บนสันหนังสือได้เขียนไว้ว่า - ๕๐๐

จงบอกว่าหนังสือเล่มนี้มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับวิชาอะไร ทัว อ และ ร คืออะไรได้ให้ประโยชน์แก่ผู้หยิบหนังสือเล่มนี้อย่างไรบ้าง.

ตอบ หนังสือเล่มนี้มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับวิชาวิทยาศาสตร์ ทัว อ มาจากคำว่า "อ้างอิง" คือเป็นหนังสือประเภทอ้างอิงของห้องสมุด ทัว ร เป็นชื่อย่อของผู้แต่ง ทัว อ นี้ให้ประโยชน์แก่ผู้หยิบหนังสือ คือทำให้ทราบว่าหนังสือประเภทนี้เป็นหนังสืออ้างอิงห้ามยืมไปใช้ที่บ้าน และทัว ร ก็ช่วยให้ผู้อ่านได้ทราบชื่อของผู้แต่ง.

๒. ถาม สมมุติว่าท่านเป็นบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนทางจังหวัด ท่านมีเงินซื้อหนังสือที่เขียนเป็นภาษาไทยอยู่จำนวนหนึ่งประมาณ ๒,๐๐๐ บาท ต้องการซื้อหนังสือแบบเรียนและหนังสือประกอบแบบเรียนประมาณ ๑,๐๐๐ บาท และหนังสือสารคดีอื่น ๆ อีกประมาณ ๑,๐๐๐ บาท.

จงเขียนจดหมายถึงสำนักพิมพ์หรือองค์กรการค้าที่จำหน่ายหนังสือดังกล่าวหนึ่งหรือสองฉบับตามความจำเป็น - แสดงช่องและการจำหน่ายให้ถูกต้องด้วย

เพื่อขอทราบรายชื่อหนังสือหนังสือและตกลงในเรื่องรายละเอียดต่าง ๆ ในการ
ซื้อขายกับสำนักพิมพ์หรือองค์การค้านั้น ๆ ก่อนที่จะจดหมายมาส่งชื่อหนังสือใน
โอกาสต่อไป

ตอบ ก. หนังสือแบบเรียนและประกอบการเรียน อาจจดหมายถึง

- (๑) องค์การการค้าสุภา (ศึกษานันท์) หรือ
- (๒) ไทยวัฒนาพานิช หรือ
- (๓) สื่อการค้า

หนังสือทั่วไป อาจจดหมายถึง

- (๑) แพร่พิทยา หรือ
- (๒) คลังวิทยา หรือ
- (๓) รวมสาส์น หรือ
- (๔) ประมวลสาส์น หรือ (๕) ก้าวหน้า ฯลฯ

ข. เนื้อเรื่อง ควรกล่าวถึง

- (๑) จำนวนเงินที่เรามี
- (๒) ขอรายชื่อหนังสือที่เขาขาย
- (๓) ส่วนลดที่เขาจะลดให้ห้องสมุด
- (๔) การส่งและค่าส่ง
- (๕) ส่งไปในนามของใคร เป็นต้น

ค. จำหน่ายซอง ต้องจำหน่ายซองให้ดูว่าสำนักพิมพ์ใดจำหน่าย หนังสือประเภทใด

๓. ถาม จงเรียงข้อความต่อไปนี้ให้ถูกต้องตามลำดับตัวอักษร โดยให้ปฏิบัติตามกฎการ
เรียงบัตรรายการ

๑. อาทิตยทิพอาภา. พระองค์เจ้า	เรียงลำดับตามข้อ.....(ตอบ) ๕
๒. อาทิตยนี้มีตลาคนคักที่สนามหลวง	„(„) ๔
๓. ประวัติการของจอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี	„(„) ๒๘
๔. กลอนและวิธีแต่งกลอน	„(„) ๑๓

๕. กุลและวิธีการเล่นกล	เรียงลำดับตามชื่อ.....(ตอบ) ๑๕
๖. พุทธศาสนา—ประวัติ	„(„) ๑๒
๗. พุทธศาสนา—เทศนา	„(„) ๓๐
๘. ตำรวราชาภาพ, สมเด็จพระยา	„(„) ๓๕
๙. ตำรว มัธยมนันท์	„(„) ๓๔
๑๐. ชุมชุมตำรวกลอน	„(„) ๒๓
๑๑. ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖	„(„) ๒๕
๑๒. เกษตรกรรม	„(„) ๒๙
๑๓. การศึกษา—ไทย	„(„) ๓๓
๑๔. การศึกษา—ฟิลิปปินส์	„(„) ๓๒
๑๕. ไทย—ภาวะทางเศรษฐกิจ	„(„) ๑๐
๑๖. ไทย—ภูมิประเทศและการท่องเที่ยว	„(„) ๙
๑๗. วิทยุศึกษาออกอากาศ	„(„) ๘
๑๘. วิทยุกระจายเสียง	„(„) ๑๕
๑๙. วิจิตรวาทการ, หลวง	„(„) ๑๖
๒๐. วิจิตรมาตรา, ชุน	„(„) ๑๑
๒๑. สุภาษิตต่าง ๆ	„(„) ๓
๒๒. สุภาษิตสอนหญิง	„(„) ๓๖
๒๓. โครงการสอนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น	„(„) ๒๗
๒๔. โครงการสอนวิชาเกษตรกรรม	„(„) ๗
๒๕. สังคมศึกษา	„(„) ๖
๒๖. รายงานประจำปี ของกรมประมง พ.ศ. ๒๕๐๓	„(„) ๒๗
๒๗. รายงานประจำปี ของกรมประมง พ.ศ. ๒๕๐๒	„(„) ๒๖
๒๘. การประมง	„(„) ๒๐
๒๙. งานพัฒนาเกษตรประจำปี ๒๕๐๖	„(„) ๑๙

เฉลยข้อสอบวิชาครูประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา

๑๕๑

๓๐. เกษตรกรรม—สถิติ	เรียงลำดับตามข้อ.....(ตอบ) ๑๘
๓๑. สถิติการเกษตรของประเทศไทย	„(,,) ๑๗
๓๒. จินตา เทียมเมอร์	„(,,) ๓๑
๓๓. จินตา ไชยชนะ	„(,,) ๒๕
๓๔. คณะผู้แทนประเทศไทย	„(,,) ๔๐
๓๕. คณะนิสิตวิทยาลัยวิชาการศึกษา	„(,,) ๒๑
๓๖. แผนการศึกษาแห่งชาติ	„(,,) ๒๒
๓๗. แผนพัฒนาเศรษฐกิจไทย	„(,,) ๓๙
๓๘. หอยและการเลี้ยงหอย	„(,,) ๓๘
๓๙. หอยที่ใช้เป็นอาหารในกรุงเทพฯ	„(,,) ๑
๔๐. สังคมสงเคราะห์ในประเทศไทย	„(,,) ๒

๔. ถาม จากรายชื่อหนังสืออ้างอิงข้างล่างนี้ จงเลือกชื่อหนังสือที่ท่านเห็นว่าจะตอบ
ปัญหาได้ถูกต้องที่สุด แล้วเขียนตัวอักษรที่อยู่หน้าชื่อหนังสือนั้นๆไว้ในช่องว่าง
หลังปัญหา

ตัวอย่างเช่น ต้องการทราบความหมายของคำว่า Blue และตัวอย่างการใช้สั้นๆ ญ

ก. จรุณ มิตินทร์ และคนอื่นๆ	พจนานุกรมการศึกษา
ข.	คู่มือการจัดองค์การของรัฐบาลไทย
ค.	ใครเป็นใครในประเทศไทย ๒๕๐๖
ง.	สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน
จ. ชิต ภิบาลแทน	พจนานุกรมคำพ้อง
ฉ. ประพัฒน์ ตรีณรงค์ และสงวน อึ้งคง	สารานุกรมวรรณคดีไทย
ช.	พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน
ซ.	แผนที่ถนนในประเทศไทย
ฅ.	ราชกิจจานุเบกษา
ญ. สอ เสถบุตร	New Model English-Thai Dictionary

กัชนีวารสารไทย

สถิติการศึกษาของประเทศไทย

สำมะโนประชากรแห่งประเทศไทย ๒๕๐๓

สมุดสถิติรายปีของประเทศไทย พ.ศ. ๒๔๙๙-๒๕๐๑

ประวัติครู ๒๕๐๐-๒๕๐๖

รายงานกิจการของจังหวัดต่างๆ

บรรณานุกรมสิ่งพิมพ์ของกระทรวงศึกษาธิการ

ปัญหา

คำตอบ

๑. มีผู้ออกทราบชีวประวัติของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ฅ
๒. ครูคนหนึ่งในโรงเรียนของท่านอยากทราบว่าในปี พ.ศ. นี้ เขาได้รับ
เหรียญตราหรือไม่ ฉ
๓. ต้องการจะทราบว่ามีคำอะไรบ้างที่ออกเสียง “กก” และแต่ละคำมีความ
หมายและที่ใช้ต่างกันอย่างไร จ
๔. ต้องการจะทราบว่าในปี ๒๕๐๓ มีคนที่ได้รับการศึกษาถึงขั้นปริญญาใน
จังหวัดเชียงใหม่กี่คน ง
๕. อยากทราบเรื่องราวสังเขปของ “ขรวินโขง” ช
๖. มีผู้อ่านมาถามท่านว่า “หิม” เป็นคำมาจากภาษาอะไร ซ
๗. ต้องการจะค้นคว้า นายแพทย์ประสพ รัตนากร ได้รับพระราชทานเครื่อง
ราชอิสริยาภรณ์ชั้นไหน ได้ปริญญาอะไร และมีความสามารถพิเศษทาง
ไหน ค
๘. ต้องการทราบว่า “กรมประชาสัมพันธ์” ขึ้นอยู่กับสำนักนายกรัฐมนตรี
หรือกระทรวงอะไร ข
๙. อยากทราบประวัติและกวีนิพนธ์ของสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ด
๑๐. ต้องการจะติดต่อขอ “สถิติการศึกษาของประเทศไทย ปี ๒๕๐๐” จะขอไป
ที่ไหน ก

เฉลยข้อสอบวิชาครูประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา

๑๕๓

๑๑. ต้องการบทความเกี่ยวกับ “ประเพณีไทย” เพื่อประกอบการรายงาน ก
๑๒. ต้องการทราบว่า “ทักษะ” มีความหมายว่าอย่างไร ก
๑๓. ต้องการจะทราบว่า จะขับรถจากกรุงเทพฯ ไปชัยภูมิ ทางไหนจะใกล้ที่สุด ข
๑๔. อยากจะทราบว่า จังหวัดเชียงใหม่มีกี่อำเภอ และอำเภออะไรบ้าง แต่ละอำเภอมีอาณาเขตติดต่อกับอะไรบ้าง ก
๑๕. อยากทราบว่า ในปี ๒๕๐๐ มีคนเกิดทั่วราชอาณาจักรเท่าไร ข

๕. ถาม จงลงทะเบียนหนังสือตามที่กำหนดให้คนละ ๕ เล่ม ให้ตีตารางแสดงช่องสำหรับลงรายการต่าง ๆ ให้เรียบร้อย เช่นเดียวกับสมุดทะเบียนหนังสือ.

ตอบ ตีกรอบบัญชีทะเบียนหนังสือซึ่งอย่างน้อยจะต้องมีช่องสำหรับลงข้อความต่อไปนี้ คือ.—

๑. เลขทะเบียนหนังสือของห้องสมุดนี้
๒. ชื่อผู้แต่ง
๓. ชื่อเรื่อง
๔. ชื่อสำนักพิมพ์
๕. ปีพิมพ์
๖. หมายเหตุ
๗. ส่วนราคา เลขหมู่ วัน, เดือน, ปี ที่ลงทะเบียน เหตุที่ได้หนังสือมาจะใส่ตัวหรือไม่ก็ได้ แล้วแต่ห้องสมุดแต่ละแห่งจะให้ความละเอียดมากน้อย (ดูตัวอย่าง)

ทะเบียนหนังสือของห้องสมุด

วันที่.....

เลขทะเบียน	ผู้แต่ง	ชื่อเรื่อง	สำนักพิมพ์	ปีพิมพ์	ราคา		หมายเหตุ
					บาท	สต.	
๔๐๓๖	จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ	พระราชหัตถเลขาเมื่อเสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรป เล่ม ๑	คุรุสภา	๒๕๐๕	๑๕	—	
๔๐๓๗	จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ	พระราชหัตถเลขาเมื่อเสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรป เล่ม ๒	คุรุสภา	๒๕๐๕	๑๕	—	
๔๐๓๘	ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระราชาธิบดี	พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๑	คุรุสภา	๒๕๐๕	๑๕	—	
๔๐๓๙	ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระราชาธิบดี	พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๒	คุรุสภา	๒๕๐๕	๑๕	—	
๔๐๔๐	ทวี มุขระโกษา	นักดนตรีเอกของโลก	แพรวพินทยา	๒๕๐๗	๔๕	—	อ.จ. ทวี มุขระโกษา มอบให้

บทบรรณาธิการ

ความช่วยเหลือที่น่าสรรเสริญ

ศิลปกรรมไม่ว่าจะเป็นจิตรกรรม ประติมากรรมหรือมณฑปศิลปก็ตาม เป็นสิ่งแสดงออกซึ่งความงามในมโนภาพอันสุขุมลึกซึ้งของศิลปินให้ผู้อื่นได้มองเห็น ได้เข้าใจและซาบซึ้งในผลงานนั้น ๆ เช่นเดียวกันกับวรรณกรรมไม่ว่าจะเป็นโคลงฉันท์กาพย์กลอนที่กวีได้ประพันธ์บรรจงเลือกสรรพรรณาคำนึกคิดออกมา เป็นวรรณคดีให้ผู้อื่นได้ชื่นชมซาบซึ้งและเข้าใจเกิดความจรโลงใจทางการอ่าน.

ศิลปินแต่ละท่านต่างมีแนวความคิดเป็นของตนเอง แล้วนำจินตนาการความนึกคิดนั้น ๆ มาแสดงออกในรูปศิลปวัตถุ ศิลปวัตถุที่เกิดจากศิลปินหนึ่ง ๆ ย่อมมีความงามและลักษณะจำเพาะตัว นอกจากนั้นอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและสภาพกาลเวลา ความรุ่งเรืองหรือเสื่อมโทรมของบ้านเมืองมักเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่กับความงามและลักษณะจำเพาะด้วย เหตุการณ์ในขณะศิลปินผู้นั้นดำรงชีวิตอยู่ก็มักมาเกี่ยวข้องด้วยเช่นกัน ฉะนั้นระยะเวลาที่เกิดศิลปวัตถุขึ้น ๆ จึงทำให้ศิลปวัตถุมีลักษณะพิเศษออกไป เหตุนี้บรรดาศิลปวัตถุจากฝีมือของศิลปินในยุคต่าง ๆ จึงได้รับการยกย่องอีกถือเป็นแบบฉบับ และกลายเป็นศิลปวัตถุที่ทรงคุณค่าล้ำค่า เพราะนอกจากจะแสดงฝีมือของแต่ละศิลปินไว้แล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงอารยธรรมและวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีในเวลานั้น ๆ ไว้อย่างดี.

อีกประการหนึ่งที่ทำให้ศิลปวัตถุทั้งหลายนั้นมีคุณค่ามาก ก็เพราะภัยมีงานที่ปราณีตหรือที่เหลือน้อยเป็นจำนวนน้อย จำต้องเสาะแสวงหาและลงทุนรอนเป็นจำนวนมาก จึงจะได้ศิลปวัตถุเหล่านั้นแต่ละชิ้นมา บรรดาองค์การสถาบันหรือแม้บุคคลใดบุคคลหนึ่งก็ตามต่างก็มีความปรารถนาที่จะได้มาซึ่งสิทธิครอบครองเป็นเจ้าของแต่ผู้เดียว เพราะศิลปวัตถุชิ้นไม่แต่นำความจรโลงใจอันประมาณค่ามิได้มาสู่ผู้เป็นเจ้าของแล้ว บรรดาผู้มีโอกาสได้ไปชมหรือพบเห็นก็คงได้รับความจรโลงใจเช่นกัน.

เมื่อได้รับศิลปวัตถุมาไว้ในครอบครองของตนแล้ว ก็แสดงความหวงแหนและให้ความระมัดระวังเป็นอันดีแต่ก็มีความภูมิใจที่จะแสดงศิลปวัตถุชิ้นแก่ผู้อื่นโดยมิปิดบัง เป็น

แต่ผู้ใดมีความประสงค์ที่จะชมห้องแสงหาโอกาสของตนเพื่อไปชม ณ สถานที่ขององค์การ หรือสถาบันหรือที่อื่นใดที่เป็นเจ้าของศิลปวัตถุนั้น.

แต่ศิลปวัตถุมักจะอยู่กระจัดกระจายไปในที่ต่าง ๆ และห่างไกล การที่จะติดตามชมหรือเพื่อการศึกษา ให้ครบถ้วนจึงต้องเสียทั้งทุนทรัพย์และเวลาไปพร้อม ๆ กัน บุคคลจำนวนมากจึงไม่มีโอกาสได้ชม ยิ่งกว่านั้นหากว่าเป็นศิลปกรรมของต่างประเทศที่หายากแล้ว ย่อมหาโอกาสชมได้ยากยิ่งเป็นทวีคูณ.

คุณค่าศิลปวัตถุของต่างชาติคงเป็นไปในทำนองเดียวกัน ย่อมแสดงถึงความนึกคิด อารยธรรมหรือวัฒนธรรมของศิลปินของชาตินั้น ๆ การศึกษาศิลปวัตถุของนานาประเทศนั้นย่อมเสริมให้เกิดความเข้าใจอันดีในความนึกคิดของบุคคลอื่น และยิ่งไปกว่านั้น อาจลึกไปถึงการเข้าใจระหว่างชาตินำไปถึงซึ่งความสงบสุข เพราะทางคนต่างก็เข้าใจในอารยธรรมและวัฒนธรรมของกันและกัน การแลกเปลี่ยนแสดงศิลปกรรมระหว่างชาติอาจสามารถทำให้บุคคลชาติอื่นได้มีโอกาสเข้าถึงและได้ชมศิลปวัตถุของชาตินั้น ๆ ได้ ซึ่งหากจัดได้มากเท่าใดความเข้าใจดังกล่าวมาย่อมบังเกิดขึ้นได้มากเท่านั้น.

แนวความคิดอันนี้ได้มีองค์การหรือรัฐบาลให้การสนับสนุน เพื่อให้บุคคลชาติอื่นได้สามารถได้ชมผลงานของศิลปินของชาติของตน มีตัวอย่างเห็นได้ อาทิ เช่น การที่ประเทศไทยร่วมกับ องค์การต่างประเทศจัดส่ง ศิลปวัตถุล้ำค่าของเราบางชิ้นไปตั้งแสดง ตามมลรัฐบางแห่งของสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้ตั้งแสดงแต่ละแห่งในระยะเวลานานพอสมควร สถานที่ตั้งแสดงเหล่านั้นปรากฏว่าได้มีผู้ไปชมเป็นจำนวนมาก และต่างก็พากันสนใจและตื่นตะลึงในศิลปวัตถุที่ได้นำแสดงไว้นั้น ทำให้เกิดความเข้าใจอันดีในวัฒนธรรมอันเก่าแก่สมัยโบราณของไทยเรายังคงอยู่เป็นมรดกของชาติมาจนทุกวันนี้.

ตัวอย่างอีกอันหนึ่งซึ่งเป็นอุทธาหรณ์ได้ดีก็คือ การจัดส่งรูปโมนา ลีซา (Mona Lisa) จากประเทศฝรั่งเศสไปตั้งแสดงให้ชาวอเมริกันชมที่กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ประชาชนชาวอเมริกันมีความสนใจในภาพที่ได้รับการยกย่องว่างงามมากภาพนี้ จนถึงกับไปยืนเข้าแถวรอคอยเป็นทิวาว เพื่อเพียงให้ได้ชมภาพอันงดงามนั้นแม้ชั่วครู่เดียว.

ทั้งสองกรณีนี้คงจะทำให้ชาว อเมริกันเป็นจำนวนไม่น้อยเกิดความซาบซึ้งในน้ำใจไมตรีของชาวไทยและชาวฝรั่งเศสในครั้งนั้นเป็นอันมาก อันก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกันยิ่งขึ้น.

การจัดส่งศิลปวัตถุทั้งหลายแล้ว แม้จะได้ผลคุ้มค่าก็ตาม แต่ก็ต้องทำด้วยความระมัดระวังเสียทั้งกำลังงานและกำลังทรัพย์ไปเป็นจำนวนมาก การกระทำดังกล่าวจึงจัดทำขึ้นได้ไม่บ่อยครั้งนัก องค์การหรือสถานที่ที่รักษาศิลปวัตถุล้ำค่าอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมากก็ไม่สามารถทำได้ บุคคลผู้ที่อยู่ห่างไกลจึงมีเพียงน้อยคนที่สามารถเดินทางไปชมได้ถึงสถานที่นั้น.

เมื่อ ๒ ปีมาแล้วมีการช่วยเหลืออันหนึ่งเกิดขึ้น ซึ่งนับได้ว่าเป็นกรณีพิเศษน่าสรรเสริญยิ่ง เพราะสามารถจัดทำให้คนหลายคนแม้อยู่ห่างไกลสามารถมีโอกาสได้รู้และชมในสุนทรียภาพของศิลปกรรมอันล้ำค่าบางชิ้นได้โดยสะดวก ทั้งนี้ด้วยการถ่ายภาพแล้วได้พิมพ์ด้วยเงินทุนของบริษัทผู้ผลิตยาสำคัญแห่งหนึ่งของประเทศเยอรมันนี คือบริษัทเฮกซ์ เมืองแฟรงค์ฟวร์ท (Hoechst, Frankfurt) ทางกรของบริษัทได้จัดทำขึ้นในรูปของปฏิทินปีใหม่ แจกแพร่หลายไปในประเทศต่าง ๆ ภาพเหล่านั้นถ่ายมาจากภาพเขียนของศิลปินผู้มีชื่อในสมัยต่าง ๆ กัน ภาพมีคำบรรยายไว้ว่าเป็นภาพเขียนของใคร มีลักษณะอย่างไร เก็บรักษาอยู่ที่ใดปฏิทินนี้บริษัทเฮกซ์ได้จัดทำมา ๒ ปีแล้วคือ ปีพ.ศ. ๒๕๐๗ และ พ.ศ. ๒๕๐๘.

ปฏิทินปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้นำภาพที่เก็บรักษาอยู่ที่ พิพิธภัณฑ์ทางศิลป เมืองคาสเซิล (Staatliche Kunstsammlungen, Kassel) และที่รักษาอยู่ที่พิพิธภัณฑ์แห่งแคว้นเฮสส์ เมืองดาร์มสตาทท์ (Hessisches Landesmuseum, Darmstadt) ส่วนปฏิทินปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้นำเอาภาพที่เก็บรักษาอยู่ที่สถาบันศิลปกรรมแห่งชาติ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. (National Gallery of Art, Washington, D.C.) ล้วนมาให้ชม การถ่ายทำและจัดพิมพ์ทำด้วยความปรารถนาเป็นพิเศษ ทั้งสองครั้งมีภาพของศิลปินหลายท่านอาทิเช่น Rembrandt, Binoit, van Gogh, Renoir, Picasso, Gainsborough นับว่าเป็นภาพที่มีคุณค่ามาก.

นอกจากนั้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ บริษัททานาเบ เซียกุกุ ผู้ผลิตเคมีวัตถุ เมืองโอซากา (Tanabe Seiyaku, Co., Osaka) คงใช้แนวความคิดเดียวกันนี้ ทำปฏิทินปีใหม่แจกจ่ายโดยนำภาพเขียนโดยศิลปินญี่ปุ่นในสมัยโบราณอันมีชื่อเสียงมาเผยแพร่ด้วย.

การกระทำเช่นกล่าวมานั้นบริษัทเป็นผู้ลงทุนแต่ผลที่ได้รับอาจนับได้ว่ามีคุ้มค่า ทำให้มีผู้ได้รับความชื่นบานจากฝีมือของศิลปินนานาชาติโดยแท้ เป็นกิจกรรมอันดีที่ควรสรรเสริญอย่างยิ่ง.

ห้องสมุดของท่านมีหนังสือเหล่านี้แล้วหรือยัง

๑. หนังสือแผนการจัดหมู่แบบทศนิยมและวรรณกรรมสัมพันธ์

หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่ช่วยการจัดหมู่หนังสือตามแบบทศนิยมทิวอี้ เปิด
โดยคณะกรรมการสมาคมห้องสมุดฯ จากหนังสือของเมลวิลล์ ทิวอี้ เหมาะสำหรับการจัด
หนังสือให้หาง่าย หยิบได้ถูกต้องรวดเร็ว ไม่เสียเวลาค้นหานาน ใช้เป็นหนังสือคู่มือสำหรับ
จัดหมู่หนังสือได้ดี

ราคาปกอ่อน เล่มละ ๘๐ บาท

ปกแข็ง เล่มละ ๑๐๐ บาท

๒. หลักเกณฑ์การทำบัตรรายการสำหรับหนังสือภาษาไทย

เป็นหนังสืออีกเล่มหนึ่ง ซึ่งบรรณารักษ์ และเจ้าหน้าที่ ห้องสมุดทุกแห่งควรมีไว้
เพื่อประโยชน์ในการทำบัตรรายการภาษาไทย แต่งโดย สุทธิลักษณ์ อำพันวงศ์ อ.บ. M.S.
in Library Science อาจารย์แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ราคาปกอ่อน เล่มละ ๖ บาท

๓. คู่มือการทำบัตรรายการสำหรับหนังสือภาษาไทย

ถ้าท่านมีความยุ่งยากในการทำบัตรรายการ หนังสือเล่มนี้จะเป็นคู่มือสำหรับ
ท่านที่มีหน้าที่ทำบัตรได้เป็นอย่างดี แต่งโดย สุทธิลักษณ์ อำพันวงศ์ อ.บ. M.S. in Library
Science อาจารย์แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ราคาปกอ่อน เล่มละ ๑๕ บาท

ติดต่อสั่งซื้อได้ที่ เลขานุการบริหารของสมาคมฯ ค่าส่งต่างหาก เงินไปรษณีย์
ธนาณัติ หรือเช็คไปรษณีย์ สั่งจ่าย ป.ณ. บางลำภูบน